

Міністерство освіти та науки України

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА БІЗНЕСУ

Кафедра економічної теорії і права

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

по курсу

«Підприємницьке право»

Харків 2005

ПЛАН

Тема 1: Легалізація суб'єктів підприємництва

Тема 2: Припинення суб'єктів підприємництва

Тема 3: Договори у підприємницькій діяльності

Тема 1: Легалізація суб'єктів підприємництва

1. Поняття та види легалізації підприємництва.
2. Реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності.
3. Загальний порядок державної реєстрації юридичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності.
4. Загальний порядок державної реєстрації фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності.
5. Реєстрація внесення змін і доповнень в установчі документи юридичної особи.
6. Реєстрації припинення суб'єктів підприємницької діяльності – юридичних осіб.
7. Реєстрації припинення суб'єктів підприємницької діяльності – фізичних осіб.
8. Спеціальний порядок реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності.

1. Легалізація розглядається як узаконення чи надання законної сили, перехід на легальне положення. Практично вся діяльність підприємців проходить легалізацію. Деякі види мають перманентний характер – ліцензування, патентування. Підприємець, що передбачив в установчих документах значну кількість видів діяльності, отримує ліцензії в міру необхідності та при наявності коштів для їх оплати. У разі закінчення дії ліцензії, її призупинення чи вилучення, відповідною діяльністю він займатись не може, і його правосуб'єктність звужується. Аналогічно це стосується патентів та сертифікатів.

Легалізація суб'єктів підприємницької діяльності є необхідною обов'язковою передумовою участі в конкретних підприємницьких правовідносинах і функціонування на ринку як таких. Особи, які займаються підприємницькою діяльністю без легалізації, охоплюються поняттям тіншового бізнесу, і в залежності від кваліфікації такої діяльності підлягають адміністративній чи кримінальній відповідальності.

Легалізація свідчить про намір особи займатись підприємницькою діяльністю на законних підставах, мати відповідні права та нести обов'язки. В значній мірі легалізація як правова категорія підприємництва характеризує існуючий в державі правовий механізм підприємництва та ступінь поваги до нього з боку фізичних осіб. Легалізація підсумовує соціальні результати правового регулювання та стан упорядкованості підприємницьких правовідносин. Звідси і стан правопорядку в цій сфері правового регулювання.

Через легалізацію особи, що вирішили реалізувати своє право на заняття підприємницькою діяльністю, набувають підприємницьку правосуб'єктність – можливість своїми діями набувати підприємницькі права та юридичні обов'язки. Права зводяться до можливості як займатись підприємницькою діяльністю, так і бути суб'єктом комерційного товарообігу.

Сутність легалізації проявляється у здійсненні ряду послідовних юридично значимих дій, спрямованих на набуття прав і обов'язків підприємця. З цього погляду легалізація може розглядатися як юридичний склад – сукупність ряду правочинів, які можна поділити на внутрішні та зовнішні. Відповідно і легалізація буває внутрішня та зовнішня. Внутрішня легалізація проявляється в ініціативній стадії, проходить через організаційну та закінчується формалізацією. Тут визначається, хто власне буде керівником, від кого буде залежати діяльність майбутнього підприємства та його організаційно-правова форма. Саме керівник представляє суб'єкта підприємництва в усіх правовідносинах, визначає інколи стратегію, а в більшій мірі тактику підприємницької діяльності. Він формує і виконавчий орган. Керівник комерційної структури повинен бути вказаний уже при реєстрації в реєстраційній карточці.

До внутрішньої легалізації належать такі правочини як визначення організаційно-правової форми суб'єкта підприємництва, виду його діяльності, місце знаходження, структури, керівних органів та їх повноважень, правового становища власника та засновників, а при створенні структурних підрозділів і їх правове становище. Це закріплюється в установчому договорі, статуті, наказах власника тощо. Внутрішня легалізація є передумовою зовнішньої легалізації, визначає її вид, порядок, схему.

Зовнішня легалізація починається процедурою державної реєстрації підприємця, після якої слідує статистична, дозвільна, податкова, банківська, пенсійна, страхова, пожежна, санітарна тощо. Після цього в рамках зовнішньої легалізації йде спеціальна – ліцензування, патентування, сертифікація, квотування, акредитація та ін.

Таким чином, легалізація має перманентний характер і, враховуючи вид діяльності та організаційно-правову форму, йде постійно. Чим більше необхідних ліцензій одержав суб'єкт підприємницької діяльності, тим більше обсяг його правосуб'єктності, тим більше його можливості участі у підприємницьких правовідносинах.

Під легалізацією слід розуміти послідовність юридично значимих дій особи по реалізації власного права на заняття підприємництвом з метою узаконення цієї діяльності.

Важливе значення для визначення напрямку розвитку процесу та змісту зовнішньої легалізації має Указ Президента України “Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності” від 3.02.1998 р., який спрямовано на здійснення комплексу заходів по усуненню обмежень, що стримують підприємницьку діяльність, введення нових підходів до державного регулювання підприємництва. Основним з них визначається дерегулювання підприємництва – сукупність спрямованих на зменшення втручання державних органів у підприємницьку діяльність заходів, усунення правових, адміністративних, економічних та організаційних перепон на шляху розвитку підприємництва. Ці заходи стосуються:

1. спрощення порядку створення, реєстрації та ліквідації суб'єктів підприємництва;
2. скорочення переліку видів підприємницької діяльності, що підлягають ліцензуванню, патентуванню, а також потребують одержання сертифікатів та будь-яких інших дозволів на здійснення підприємницької діяльності;
3. лімітування перевірок і контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності;
4. спрощення процедур митного оформлення вантажів при здійсненні експортно-імпорتنих операцій;
5. забезпечення послідовності та стабільності нормативно-правового регулювання та ін.

Легалізація підприємництва, перш за все, залежить від дій особи і проводиться у заявочному та дозвільному порядку (видача дозволів на виготовлення штампів, печаток, ліцензування, патентування, квотування. В тих випадках, коли діяльність підприємця стосується безпеки держави, забезпечення економічних умов її існування, достовірності та вірогідності статистики, забезпечення безпеки для оточуючих, здорового та безпечного для життя та здоров'я довкілля, законних прав та інтересів людини, легалізація проводиться поза залежністю від підприємця державними органами (вона передбачена чинним законодавством і здійснюється державними органами автоматично). Вона є продовженням заявочної легалізації. Так, у 5-денний строк з моменту реєстрації реєстраційний орган сповіщає про її проведення органи статистики, пенсійний фонд, фонд соціального страхування, Чорнобильський фонд. Через дозвільну систему відомості про підприємця отримують інші зацікавлені в них державні органи, в тому числі відповідні служби органів внутрішніх справ.

Як контрольна функція реєстрація має за мету дотримання законодавства щодо:

1. виконання заявником умов для заняття підприємницькою діяльністю;
2. отримання достовірних даних для статистики та управління підприємницькою діяльністю, про стан ринку пропозицій;
3. ведення Єдиного державного реєстру, а через нього – можливості зацікавленій особі виявити контрагентів, конкурентів та отримати дані для складання бізнес-планів чи прогнозів та програм;
4. розробки конкретних заходів по боротьбі з тіньовим бізнесом;
5. проведення політики оподаткування;
6. забезпечення пріоритетів національного товаровиробника;
7. забезпечення інтересів споживачів та безпеки їх життя та здоров'я; забезпечення економічної, екологічної безпеки; забезпечення умов для ефективного функціонування ринку тощо.

Легалізація може розглядатись як одна з функцій державних органів по здійсненню та зберіганню дієвості та ефективності державного контролю за правомірністю підприємницької діяльності. Під час легалізації державні органи та їх посадові особи мають право на заняття підприємництвом чи вже зареєстровані як такі, обов'язкові до виконання вказівки відповідно до своєї компетенції (вимоги про приведення установчих документів у відповідність з чинним законодавством, про усунення його порушень, про приведення майна, територій у належний санітарний, екологічний, протипожежний стан тощо). Легалізація в такому аспекті розглядається як:

1. звернення у встановленій законом формі про надання дозволу на заняття підприємництвом чи конкретним видом діяльності, чи на конкретній території;
2. задоволення уповноваженим державним органом звернення та видача у встановленій чинним законодавством формі відповідного дозволу;
3. процедура розгляду звернень та прийняття по ним рішень.

Стаття 58. Державна реєстрація суб'єкта господарювання

1. Суб'єкт господарювання підлягає державній реєстрації, крім випадків, встановлених цим Кодексом.

2. Державна реєстрація суб'єктів господарювання проводиться у виконавчому комітеті міської, районної у місті ради або в районній державній адміністрації за місцезнаходженням або місцем проживання даного суб'єкта, якщо інше не передбачено законом.

3. Для державної реєстрації суб'єкта господарювання подаються такі документи:

рішення власника (власників) майна або уповноваженого ним (ними) органу у випадках, передбачених законом;

установчі документи, передбачені законом для відповідного виду юридичних осіб;

рішення Антимонопольного комітету України про згоду на створення, реорганізацію (злиття, приєднання) суб'єктів господарювання у випадках, передбачених законом;

документ (документи), що засвідчує сплату засновником (засновниками) внеску до статутного фонду суб'єкта господарювання в розмірі, встановленому законом;

реєстраційна картка встановленого зразка;

документ, що засвідчує сплату коштів за державну реєстрацію.

При створенні у процесі приватизації та/або корпоратизації відкритих акціонерних товариств повинен також бути поданий звіт про наслідки підписки на акції, затверджений Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

4. Громадяни, які мають намір здійснювати підприємницьку діяльність без створення юридичної особи, подають реєстраційну картку встановленого зразка, що є водночас заявою про державну реєстрацію, копію довідки про присвоєння ідентифікаційного номера громадянина - платника податків та інших обов'язкових платежів і документ, що засвідчує внесення плати за державну реєстрацію.

5. Власник (засновник) або уповноважені ним органи несуть відповідальність за невідповідність вимогам законодавства та недостовірність документів, що подаються для реєстрації.

6. Державна реєстрація суб'єктів господарювання здійснюється у строк не більше десяти днів з дня подання документів, зазначених у цій статті. Реєструючий орган зобов'язаний протягом цього строку видати суб'єкту господарювання свідоцтво про його державну реєстрацію.

7. На печатках і штампах суб'єкта господарювання повинен зазначатись ідентифікаційний код, за яким цього суб'єкта включено до державного реєстру суб'єктів господарювання, або ідентифікаційний код громадянина-підприємця.

8. Свідоцтво про державну реєстрацію суб'єкта господарювання та копія документа, що підтверджує взяття його на облік в органах державної податкової служби, є підставою для відкриття рахунків в установах банків.

9. Відомості щодо державної реєстрації суб'єкта господарювання включаються до єдиного державного реєстру, відкритого для загального ознайомлення.

10. Відомості щодо державної реєстрації суб'єкта господарювання, внесення змін до них підлягають опублікуванню реєструючим органом у спеціальному додатку до газети "Урядовий кур'єр" та/або офіційному друкованому виданні органу державної влади чи органу місцевого самоврядування за місцезнаходженням суб'єкта господарювання протягом десяти днів з моменту проведення державної реєстрації суб'єкта господарювання (внесення змін до відомостей державної реєстрації) в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

11. Порухення встановленого законом порядку створення суб'єкта господарювання або недостовірність чи невідповідність вимогам законодавства документів, що подаються для його реєстрації, є підставою для відмови в державній реєстрації суб'єкта господарювання. Відмова у реєстрації суб'єкта господарювання з інших мотивів не допускається.

12. Відмову в державній реєстрації суб'єкта господарювання може бути оскаржено в судовому порядку.

13. Діяльність незареєстрованого суб'єкта господарювання, який підлягає державній реєстрації, забороняється. Доходи, одержані таким суб'єктом, стягуються до Державного бюджету України у встановленому законом порядку.

14. Перереєстрація суб'єкта господарювання проводиться у разі зміни форми власності, на якій засновано даний суб'єкт, або організаційної форми господарювання, або найменування суб'єкта господарювання і здійснюється в порядку, встановленому для його реєстрації.

15. Скасування (припинення) державної реєстрації суб'єкта господарювання здійснюється за його особистою заявою, а також на підставі рішення суду у випадках визнання недійсними або такими, що суперечать законодавству, установчих документів, або здійснення діяльності, що суперечить закону чи установчим документам, або в інших випадках, передбачених законом.

Скасування державної реєстрації припиняє господарську діяльність і є підставою для здійснення заходів щодо ліквідації суб'єкта господарювання.

16. Законодавством України можуть бути встановлені спеціальні правила державної реєстрації окремих організаційних форм господарювання.

17. Суб'єкти господарювання, зазначені у пункті 1 частини другої статті 55 цього Кодексу, мають право відкривати свої філії (відділення), представництва без створення юридичної особи. Відкриття вказаних підрозділів не потребує їх реєстрації. Суб'єкт господарювання лише повідомляє про їх відкриття реєструючий орган шляхом внесення додаткової інформації в свою реєстраційну картку.

18. Положення про порядок державної реєстрації суб'єктів господарювання затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 59. Припинення діяльності суб'єкта господарювання

1. Припинення діяльності суб'єкта господарювання здійснюється шляхом його реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації - за рішенням власника (власників) чи уповноважених ним органів, за рішенням інших осіб - засновників суб'єкта господарювання чи їх правонаступників, а у випадках, передбачених цим Кодексом, - за рішенням суду.

2. У разі злиття суб'єктів господарювання усі майнові права та обов'язки кожного з них переходять до суб'єкта господарювання, що утворений внаслідок злиття.

3. У разі приєднання одного або кількох суб'єктів господарювання до іншого суб'єкта господарювання до цього останнього переходять усі майнові права та обов'язки приєднаних суб'єктів господарювання.

4. У разі поділу суб'єкта господарювання усі його майнові права і обов'язки переходять за роздільним актом (балансом) у відповідних частках до кожного з нових суб'єктів господарювання, що утворені внаслідок цього поділу. У разі виділення одного або кількох нових суб'єктів господарювання до кожного з них переходять за роздільним актом (балансом) у відповідних частках майнові права і обов'язки реорганізованого суб'єкта.

5. У разі перетворення одного суб'єкта господарювання в інший до новоутвореного суб'єкта господарювання переходять усі майнові права і обов'язки попереднього суб'єкта господарювання.

6. Суб'єкт господарювання ліквідується:

за ініціативою осіб, зазначених у частині першій цієї статті;

у зв'язку із закінченням строку, на який він створювався, чи у разі досягнення мети, заради якої його було створено;

у разі визнання його в установленому порядку банкрутом, крім випадків, передбачених законом;

у разі скасування його державної реєстрації у випадках, передбачених законом.

7. Скасування державної реєстрації позбавляє суб'єкта господарювання статусу юридичної особи і є підставою для вилучення його з державного реєстру. Суб'єкт господарювання вважається ліквідованим з дня внесення до державного реєстру запису про припинення його діяльності. Такий запис вноситься після затвердження ліквідаційного балансу відповідно до вимог цього Кодексу.

Державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності одночасно є первинним і найважливішим етапом реалізації права на підприємництво, останнім етапом внутрішньої

легалізації, початком зовнішньої легалізації, навіть у тому випадку, коли юридична особа створюється у дозвільному порядку.

Реєстрація одночасно є початком офіційних публічно-правових відносин майбутнього підприємця з державними органами. При цьому при реєстрації перші – носії права, а другі – реєстраційні органи – носії обов'язку, при дотриманні всіх вимог вони не мають права відмовити в реєстрації особі, що у встановленому порядку за нею звернулась. Одночасно реєстраційний орган здійснює і перевірку додержання такою особою вимог чинного законодавства та умов реалізації права на підприємництво на етапі внутрішньої легалізації.

З моментом реєстрації цивільне законодавство пов'язує і виникнення правосуб'єктності юридичної особи.

Реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності здійснюється на підставі Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців" від 15. 05.2003 р. Відповідно до ч. 2 Заключних положень Закону державний реєстратор протягом 2004-2005 років при надходженні від юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців реєстраційної картки, відповідно до вимог статті 19 Закону, зобов'язаний провести заміну раніше виданих їм свідоцтва про державну реєстрацію на свідоцтва про державну реєстрацію єдиного зразка. При цьому реєстраційний збір за заміну свідоцтва про державну реєстрацію не стягується. Закон визначає порядок державної реєстрації створення та припинення суб'єктів підприємницької діяльності поза залежністю від їх організаційно-правових форм та форм власності, за виключенням окремих видів (банки, засоби масової інформації, фондові біржі та ін.), для яких законодавством України встановлені спеціальні правила державної реєстрації, а також порядок реєстрації змін та доповнень до установчих документів юридичної особи та ін.

Стаття 4 Закону встановлює, що **державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців** – це засвідчення факту створення або припинення юридичної особи, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, а також вчинення інших реєстраційних дій, які передбачені цим Законом, шляхом внесення відповідних записів до Єдиного державного реєстру.

Порядок проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців включає, зокрема:

1. перевірку комплектності документів, які подаються державному реєстратору, та повноти відомостей, що вказані в реєстраційній картці;
2. перевірку документів, які подаються державному реєстратору, на відсутність підстав для відмови у проведенні державної реєстрації;
3. внесення відомостей про юридичну особу або фізичну особу-підприємця до Єдиного державного реєстру;
4. оформлення і видачу свідоцтва про державну реєстрацію та виписки з Єдиного державного реєстру.

Зміни до установчих документів юридичної особи, а також зміна прізвища та/або імені, та/або по батькові (далі - імені) або місця проживання фізичної особи-підприємця підлягають обов'язковій державній реєстрації шляхом внесення відповідних змін до записів Єдиного державного реєстру в порядку, встановленому цим Законом.

Відокремлені підрозділи юридичної особи не підлягають державній реєстрації.

Представництва, філії іноземних компаній в Україні підлягають акредитації на території України в порядку, встановленому законом.

Державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців проводиться державним реєстратором виключно у виконавчому комітеті міської ради міста обласного значення або у районній, районній у містах Києві та Севастополі державній адміністрації за місцезнаходженням юридичної особи або за місцем проживання фізичної особи-підприємця. Відповідно до положень ст. 1 Закону **місце проживання фізичної особи** – це житловий будинок, квартира, інше приміщення, придатне для проживання в ньому (гуртожиток, готель тощо) у відповідному населеному пункті, в якому фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово, що знаходиться за певною адресою, за якою здійснюється зв'язок з фізичною особою-підприємцем, а **місцезнаходження юридичної особи** – це місцезнаходження постійно діючого виконавчого органу юридичної особи, а в разі його відсутності - місцезнаходження іншого органу чи особи, уповноваженої діяти від імені юридичної особи без довіреності (далі - виконавчий орган), за певною адресою, яка вказана засновниками (учасниками) в установчих документах і за якою здійснюється зв'язок з юридичною особою.

Державна реєстрація здійснюється державним реєстратором, який на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці:

1. проводить державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців;
2. проводить резервування найменувань юридичних осіб;
3. передає органам статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України та фондів соціального страхування повідомлення та відомості з реєстраційних карток про вчинення реєстраційних дій, які передбачені цим Законом, у тому числі щодо створення або ліквідації відокремлених підрозділів юридичних осіб;
4. формує, веде та забезпечує зберігання реєстраційних справ;
5. здійснює оформлення та видачу свідоцтв про державну реєстрацію, а також їх заміну;
6. оформлює та видає виписки, довідки з Єдиного державного реєстру;
7. проводить державну реєстрацію змін до установчих документів юридичних осіб та державну реєстрацію зміни імені або місця проживання фізичних осіб-підприємців;
8. проводить державну реєстрацію припинення юридичних осіб та державну реєстрацію припинення підприємницької діяльності фізичними особами-підприємцями;
9. звертається до суду із заявою про зміну мети установи у встановленому законом порядку.

Державний реєстратор призначається на посаду та звільняється з посади міським головою міста обласного значення або головою районної, районної в містах Києві та Севастополі державної адміністрації за погодженням із спеціально уповноваженим органом з питань державної реєстрації. Державний реєстратор підпорядковується міському голові міста обласного значення або голові районної, районної в містах Києві та Севастополі державної адміністрації. На посаду державного реєстратора призначається особа з вищою освітою за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістра або спеціаліста та стажем роботи за фахом на державній службі не менше одного року, або стажем роботи в інших сферах управління не менше трьох років. Державний реєстратор має посвідчення державного реєстратора та власну печатку.

Стаття 8 Закону встановлює вимоги до оформлення документів, які подаються державному реєстратору. Так, документи подаються (надсилаються рекомендованим листом) державному реєстратору, повинні бути викладені державною мовою. Реєстраційна картка заповнюється машинодруком або від руки друкованими літерами. Якщо документи надсилаються державному реєстратору рекомендованим листом, підпис заявника на реєстраційній картці повинен бути нотаріально посвідчений.

Установчі документи (установчий акт, статут або засновницький договір, положення) юридичної особи повинні містити відомості, передбачені законом. У разі, коли законом встановлено вимоги щодо реєстрації установчих документів, такі документи подаються з відміткою про їх реєстрацію в органі, визначеному законом.

Установчі документи юридичної особи, а також зміни до них, викладаються письмово, прошиваються, пронумеровуються та підписуються засновниками (учасниками), якщо законом не встановлено інший порядок їх затвердження. Підписи засновників (учасників) на установчих документах повинні бути нотаріально посвідчені. У випадках, які передбачені законом, установчі документи повинні бути погоджені з відповідними органами державної влади. Внесення змін до установчих документів юридичної особи оформляється окремим додатком або викладенням установчих документів у новій редакції. На титульній сторінці додатка до установчих документів юридичної особи робиться відмітка про те, що зазначені документи є невід'ємною частиною відповідних установчих документів.

Документ про підтвердження реєстрації іноземної юридичної особи в країні її місцезнаходження повинен бути легалізований у встановленому порядку.

Внесення змін до установчих документів юридичної особи оформляється окремим додатком або викладенням установчих документів у новій редакції. На титульній сторінці додатка до установчих документів юридичної особи робиться відмітка про те, що зазначені документи є невід'ємною частиною відповідних установчих документів.

Вимоги щодо написання найменування юридичної особи або її відокремленого підрозділу встановлюються спеціально уповноваженим органом з питань державної реєстрації.

Закон передбачає можливість резервування найменування юридичної особи (ст. 23 Закону). Оскільки юридична особа повинна мати своє найменування, яке містить інформацію про її організаційно-правову форму та назву, засновник (засновники) юридичної особи має право зарезервувати найменування юридичної особи строком на два місяці, а для відкритих акціонерних товариств строком на дев'ять місяців. Засновник (засновники) юридичної особи повинен вказати у заяві про резервування найменування юридичної особи повне найменування юридичної особи, під яким він (вони) мають намір її зареєструвати.

Для резервування найменування юридичної особи засновник (засновники) юридичної особи або уповноважена ним (ними) особа повинен подати (надіслати рекомендованим листом з описом вкладення) державному реєстратору такі документи:

1. заяву встановленого зразка про резервування найменування юридичної особи;
2. документ, що підтверджує внесення плати за проведення резервування найменування юридичної особи (плата в розмірі двох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян). Документом, що підтверджує внесення плати за резервування найменування юридичної особи, є копія квитанції, виданої банком, або копія платіжного доручення з відміткою банку.

Якщо документи для проведення резервування найменування юридичної особи подаються засновником юридичної особи або уповноваженою ним особою особисто, державному реєстратору додатково пред'являються паспорт та документ, що засвідчує його (її) повноваження.

Документи, які подані для проведення резервування найменування юридичної особи, приймаються за описом, копія якого в день надходження документів видається (надсилається

рекомендованим листом з описом вкладення) засновнику юридичної особи або уповноваженій ним особі з відміткою про дату надходження документів.

Дата надходження документів для проведення резервування найменування юридичної особи вноситься до журналу обліку реєстраційних дій.

Резервування найменування юридичної особи здійснюється протягом трьох робочих днів з дати надходження вказаних документів.

У разі відсутності в Єдиному державному реєстрі найменування юридичної особи тотожного тому, яке зазначено в заяві про резервування найменування юридичної особи, державний реєстратор протягом встановленого строку вносить до Єдиного державного реєстру запис про резервування найменування юридичної особи і видає (надсилає рекомендованим листом) засновнику юридичної особи або уповноваженій ним особі довідку з Єдиного державного реєстру про резервування найменування юридичної особи, яка дійсна протягом строку резервування.

Дата внесення до Єдиного державного реєстру запису про резервування найменування юридичної особи є датою резервування найменування юридичної особи.

Для проведення державної реєстрації юридичної особи засновник (засновники) або уповноважена ними особа повинні особисто подати державному реєстратору (надіслати рекомендованим листом з описом вкладення) такі документи (ст. 24 Закону):

1. заповнену реєстраційну картку на проведення державної реєстрації юридичної особи;
2. копію рішення засновників або уповноваженого ними органу про створення юридичної особи у випадках, передбачених законом;
3. два примірники установчих документів;
4. документ, що засвідчує внесення реєстраційного збору за проведення державної реєстрації юридичної особи (за проведення державної реєстрації юридичної особи – десять неоподатковуваних мінімумів доходів громадян).

Крім того:

1 у разі, якщо проводилося резервування найменування юридичної особи, крім документів, які передбачені частиною першою цієї статті, додатково подається чинна довідка з Єдиного державного реєстру про резервування найменування юридичної особи;

2. у випадках, що передбачені законом, додатково подається (надсилається) копія рішення органів Антимонопольного комітету України або Кабінету Міністрів України про надання дозволу на узгоджені дії або на концентрацію суб'єктів господарювання;

3. у разі державної реєстрації юридичної особи, для якої законом встановлено вимоги щодо формування статутного фонду (статутного або складеного капіталу), додатково подається документ, що підтверджує внесення засновником (засновниками) вкладу (вкладів) до статутного фонду (статутного або складеного капіталу) юридичної особи в розмірі, який встановлено законом;

4. у разі державної реєстрації відкритих акціонерних товариств додатково подається звіт про проведення підписки на акції, який засвідчено Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку України;

5. у разі державної реєстрації селянського (фермерського) господарства додатково подається копія Державного акта на право приватної власності засновника на землю або копія Державного акта на право постійного користування землею засновником, або нотаріально

посвідчена копія договору про право користування землею засновником, зокрема на умовах оренди;

7. у разі державної реєстрації юридичної особи, засновником (засновниками) якої є іноземна юридична особа, додатково подається документ про підтвердження реєстрації іноземної особи в країні її місцезнаходження, зокрема витяг із торговельного, банківського або судового реєстру.

Державному реєстратору забороняється вимагати додаткові документи для проведення державної реєстрації юридичної особи, якщо вони положеннями цієї статті.

Якщо документи для проведення державної реєстрації подаються засновником або уповноваженою ним особою особисто, державному реєстратору додатково пред'являються паспорт та документ, що засвідчує його (її) повноваження.

Документи, які подані для проведення державної реєстрації юридичної особи, приймаються за описом, копія якого в день надходження документів видається (надсилається рекомендованим листом) засновнику або уповноваженій ним особі з відміткою про дату надходження документів.

Дата надходження документів для проведення державної реєстрації юридичної особи вноситься до журналу обліку реєстраційних дій.

Державний реєстратор має право **залишити без розгляду документи**, які подані для проведення державної реєстрації юридичної особи, якщо:

- документи подані за неналежним місцем проведення державної реєстрації;
- документи не відповідають вимогам, які встановлені Законом;
- документи подані не в повному обсязі.

Про залишення документів, які подані для проведення державної реєстрації юридичної особи, без розгляду засновнику або уповноваженій ним особі не пізніше наступного робочого дня з дати їх надходження державним реєстратором видаються (надсилається рекомендованим листом з описом вкладення) відповідне повідомлення із зазначенням підстав залишення документів без розгляду та документи, що подавалися для проведення державної реєстрації юридичної особи, відповідно до опису.

Залишення документів, які подавалися для проведення державної реєстрації юридичної особи, без розгляду не перешкоджає засновнику або уповноваженій ним особі повторному зверненню до державного реєстратора в загальному порядку після усунення причин, що були підставою для залишення цих документів без розгляду.

Стаття 25 Закону передбачає **порядок проведення державної реєстрації юридичної особи**. Державний реєстратор за відсутності підстав для залишення документів, які подані для проведення державної реєстрації юридичної особи, без розгляду зобов'язаний перевірити ці документи на відсутність підстав для відмови у проведенні державної реєстрації юридичної особи. Така перевірка здійснюється з використанням відомостей з Єдиного державного реєстру.

За відсутності підстав для відмови у проведенні державної реєстрації юридичної особи державний реєстратор повинен внести до реєстраційної картки на проведення державної реєстрації юридичної особи ідентифікаційний код заявника відповідно до вимог Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України та внести до Єдиного державного реєстру запис про проведення державної реєстрації юридичної особи на підставі відомостей цієї реєстраційної картки. Дата внесення до Єдиного державного реєстру запису про проведення державної реєстрації юридичної особи є датою державної реєстрації юридичної особи.

Строк державної реєстрації юридичної особи не повинен перевищувати три робочих дні з дати надходження документів для проведення державної реєстрації юридичної особи.

Виконавчий орган юридичної особи або уповноважена ним особа зобов'язані подати (надіслати рекомендованим листом з описом вкладення) державному реєстратору за місцезнаходженням юридичної особи заповнену **реєстраційну картку про створення відокремленого підрозділу** та рішення органу управління юридичної особи про створення відокремленого підрозділу або повідомлення встановленого зразка про закриття відокремленого підрозділу. Державному реєстратору забороняється вимагати для включення до Єдиного державного реєстру відомостей про відокремлені підрозділи юридичної особи документи, якщо вони не передбачені частиною третьою цієї статті.

Якщо документи для включення до Єдиного державного реєстру відомостей про відокремлені підрозділи юридичної особи подаються особою, уповноваженою виконавчим органом юридичної особи, державному реєстратору додатково пред'являються паспорт та документ, що засвідчує її повноваження.

Документи, які подані для включення до Єдиного державного реєстру відомостей про відокремлені підрозділи юридичної особи, приймаються за описом, копія якого в день надходження документів видається (надсилається рекомендованим листом) виконавчому органу юридичної особи або уповноваженій ним особі з відміткою про дату надходження документів.

Дата надходження документів для включення до Єдиного державного реєстру відомостей про відокремлені підрозділи юридичної особи вноситься до журналу обліку реєстраційних дій.

Свідоцтво про державну реєстрацію юридичної особи повинно бути оформлено і видано (надіслано рекомендованим листом за описом вкладення) засновнику або уповноваженій ним особі державним реєстратором не пізніше наступного робочого дня з дати державної реєстрації юридичної особи. Разом із свідоцтвом про державну реєстрацію юридичної особи засновнику або уповноваженій ним особі видається (надсилається рекомендованим листом) один примірник оригіналу установчих документів з відміткою державного реєстратора про проведення державної реєстрації юридичної особи.

Державні реєстратори використовують бланки свідоцтв про державну реєстрацію юридичних осіб та бланки свідоцтв про державну реєстрацію фізичних осіб-підприємців єдиних зразків. Описи бланка свідоцтва про державну реєстрацію юридичної особи і бланка свідоцтва про державну реєстрацію фізичної особи-підприємця, а також порядок їх оформлення встановлюються спеціально уповноваженим органом з питань державної реєстрації. Бланки свідоцтв про державну реєстрацію юридичних осіб та бланки свідоцтв про державну реєстрацію фізичних осіб-підприємців є документами суворої звітності, мають облікову серію і номер.

У бланку свідоцтва про державну реєстрацію юридичної особи зазначаються:

1. найменування юридичної особи;
2. ідентифікаційний код Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України;
3. місцезнаходження юридичної особи;
4. місце проведення державної реєстрації;
5. дата проведення державної реєстрації;
6. прізвище та ініціали державного реєстратора.

Свідоцтво про державну реєстрацію підписується державним реєстратором та засвідчується його печаткою(ст. 9 Закону).

Порядок передачі державному реєстратору ідентифікаційних кодів Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України для внесення їх до реєстраційної картки визначається спеціально уповноваженим органом з питань державної реєстрації та спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері статистики.

Державний реєстратор не пізніше наступного робочого дня з дати державної реєстрації юридичної особи зобов'язаний передати відповідним органам статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування повідомлення про проведення державної реєстрації юридичної особи із зазначенням номера та дати внесення відповідного запису до Єдиного державного реєстру та відомості з реєстраційної картки на проведення державної реєстрації юридичної особи. Підставою для взяття юридичної особи на облік в органах статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування є надходження до цих органів повідомлення державного реєстратора про проведення державної реєстрації юридичної особи та відомостей з відповідної реєстраційної картки (ст. 26 Закону).

Стаття 27 передбачає **порядок відмови у проведенні державної реєстрації юридичної особи**. Підставами для відмови у проведенні державної реєстрації юридичної особи є:

1. невідповідність відомостей, які вказані в реєстраційній картці на проведення державної реєстрації юридичної особи, відомостям, які зазначені в документах, що подані для проведення державної реєстрації юридичної особи;

2. невідповідність установчих документів вимогам частини третьої статті 8 цього Закону;

3. порушення порядку створення юридичної особи, який встановлено законом, зокрема:

- наявність обмежень на зайняття відповідних посад, встановлених законом щодо осіб, які зазначені як посадові особи органу управління юридичної особи;

- невідповідність відомостей про засновників (учасників) юридичної особи відомостям щодо них, які містяться в Єдиному державному реєстрі;

- наявність обмежень щодо вчинення засновниками (учасниками) юридичної особи або уповноваженою ними особою юридичних дій, які встановлені абзацом четвертим частини другої статті 35 цього Закону;

- наявність в Єдиному державному реєстрі найменування, яке тотожне найменуванню юридичної особи, яка має намір зареєструватися;

- використання у найменуванні юридичної особи повного чи скороченого найменування органу державної влади або органу місцевого самоврядування, або похідних від цих найменувань, або історичного державного найменування, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Відмова у проведенні державної реєстрації юридичної особи з інших підстав не допускається.

За наявності підстав для відмови у проведенні державної реєстрації юридичної особи державний реєстратор зобов'язаний не пізніше трьох робочих днів з дати надходження документів для проведення державної реєстрації видати (надіслати рекомендованим листом з описом вкладення) засновнику або уповноваженій ним особі повідомлення про відмову в проведенні державної реєстрації із зазначенням підстав для такої відмови та документи, що подавалися для проведення державної реєстрації юридичної особи, відповідно до опису. У разі відмови у проведенні державної реєстрації юридичної особи реєстраційний збір не повертається.

Після усунення причин, що були підставою для відмови у проведенні державної реєстрації юридичної особи, засновники (учасники) або уповноважена ними особа можуть повторно подати документи на проведення державної реєстрації юридичної особи, які розглядаються у порядку, передбаченому цим Законом для проведення державної реєстрації юридичної особи.

Стаття 32 передбачає **особливості проведення державної реєстрації юридичної особи, що створюється шляхом виділу**. Для проведення державної реєстрації юридичної особи, що створюється шляхом виділу, засновники (учасники) або уповноважені ними орган чи особа крім вказаних документів, повинні додатково подати нотаріально посвідчену копію розподільчого балансу.

Державна реєстрація юридичної особи, що створюється шляхом виділу, проводиться у встановленому загальному порядку, не раніше двох місяців з дати публікації повідомлення про прийняття засновниками (учасниками) або уповноваженим ними органом рішення про виділ у спеціалізованому друкованому засобі масової інформації. Виділ вважається завершеним з дати державної реєстрації юридичних осіб, утворених в результаті виділу.

Внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення засновниками (учасниками) або уповноваженим ними органом щодо виділу здійснюється за процедурами, передбаченими статтею 34 цього Закону для внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення засновниками (учасниками) або уповноваженим ними органом щодо припинення юридичної особи. Якщо виділ здійснюється на підставі судового рішення, внесення до Єдиного державного реєстру запису про це здійснюється за процедурами, передбаченими статтею 38 цього Закону для внесення до Єдиного державного реєстру запису про судове рішення щодо припинення юридичної особи.

Порядок державної реєстрації фізичної особи, яка має намір стати підприємцем, регулюється розділом V Закону.

Для проведення державної реєстрації фізична особа, яка має намір стати підприємцем (далі - заявник), повинна подати особисто (надіслати рекомендованим листом з описом вкладення) державному реєстратору за місцем проживання такі документи:

1. заповнену реєстраційну картку на проведення державної реєстрації фізичної особи - підприємця;
2. копію довідки про включення заявника до Державного реєстру фізичних осіб-платників податків та інших обов'язкових платежів;
3. документ, що підтверджує внесення реєстраційного збору за проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця.

Державному реєстратору забороняється вимагати додаткові документи для проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця.

Якщо документи для проведення державної реєстрації подаються заявником особисто, державному реєстратору додатково пред'являється паспорт.

Документи, які подаються для проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця, приймаються за описом, копія якого в день надходження документів видається (надсилається рекомендованим листом) заявнику з відміткою про дату надходження документів. Дата надходження документів на проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця вноситься до журналу обліку реєстраційних дій.

Державний реєстратор має право залишити без розгляду документи, які подані для проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця, якщо:

1. документи подані за неналежним місцем проведення державної реєстрації фізичної особи - підприємця;
2. документи не відповідають встановленим Законом;
3. документи подані не у повному обсязі.

Про залишення документів, які подавалися для проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця, без розгляду заявнику в день надходження документів державним реєстратором видаються (надсилається рекомендованим листом з описом вкладення) відповідне повідомлення із зазначенням підстав залишення документів, які подавалися для проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця, без розгляду та документи, що подавалися для проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця, відповідно до опису.

Залишення документів, які подавалися для проведення державної реєстрації фізичної особи - підприємця, без розгляду не перешкоджає повторному зверненню заявника до державного реєстратора в загальному порядку після усунення причин, що були підставою для залишення цих документів без розгляду (ст. 42 Закону).

Державний реєстратор за відсутності підстав для залишення документів, які подані для проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця, без розгляду зобов'язаний перевірити ці документи на відсутність підстав для відмови у проведенні державної реєстрації фізичної особи-підприємця. Перевірка на відсутність підстав для відмови у проведенні державної реєстрації фізичної особи-підприємця, здійснюється з використанням відомостей Єдиного державного реєстру. За відсутності підстав для відмови у проведенні державної реєстрації фізичної особи-підприємця державний реєстратор повинен внести до Єдиного державного реєстру запис про проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця на підставі відомостей реєстраційної картки на проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця. Дата внесення до Єдиного державного реєстру запису про проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця є датою державної реєстрації фізичної особи-підприємця.

Строк державної реєстрації фізичної особи-підприємця не повинен перевищувати два робочих дні з дати надходження документів для проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця. Свідоцтво про державну реєстрацію фізичної особи-підприємця повинно бути оформлено державним реєстратором і видано (надіслано рекомендованим листом) заявнику не пізніше наступного робочого дня з дати державної реєстрації фізичної особи-підприємця.

У бланку свідоцтва про державну реєстрацію фізичної особи-підприємця зазначаються:

1. ім'я фізичної особи-підприємця;
2. ідентифікаційний номер фізичної особи-платника податків та інших обов'язкових платежів з Державного реєстру фізичних осіб-платників податків та інших обов'язкових платежів (далі – ідентифікаційний номер фізичної особи-платника податків);
3. місце проживання фізичної особи-підприємця;
4. дата проведення державної реєстрації;
5. місце проведення державної реєстрації;
6. прізвище та ініціали державного реєстратора.

Державний реєстратор не пізніше наступного робочого дня з дати державної реєстрації фізичної особи-підприємця зобов'язаний передати відповідним органам статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування повідомлення про

проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця із зазначенням номера та дати внесення відповідного запису до Єдиного державного реєстру та відомості з реєстраційної картки на проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця для взяття фізичної особи-підприємця на облік (ст. 43 Закону).

Відмова у проведенні державної реєстрації фізичної особи-підприємця передбачається ст. 44 Закону. **Підставами для відмови у проведенні державної реєстрації фізичної особи-підприємця є:**

1. невідповідність відомостей, які вказані у реєстраційній картці на проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця, відомостям, які зазначені у документах, що подані для проведення державної реєстрації;

2. наявність обмежень на зайняття підприємницькою діяльністю, які встановлені законом, щодо фізичної особи, яка має намір стати підприємцем;

3. наявність в Єдиному державному реєстрі запису, що заявник є підприємцем.

Відмова у проведенні державної реєстрації фізичної особи-підприємця з інших підстав не допускається.

За наявності підстав для відмови у проведенні державної реєстрації фізичної особи-підприємця державний реєстратор зобов'язаний не пізніше двох робочих днів з дати надходження документів для проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця видати (надіслати рекомендованим листом з описом вкладення) заявнику повідомлення про відмову у проведенні державної реєстрації, із зазначенням підстав для такої відмови, та документи, що подавалися для проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця, відповідно до опису. У разі відмови у проведенні державної реєстрації фізичної особи-підприємця реєстраційний збір не повертається.

Після усунення причин, що були підставою для відмови у проведенні державної реєстрації фізичної особи-підприємця, фізична особа може повторно подати документи на проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця, які розглядаються у порядку, передбаченому цим Законом для проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця. Відмову у проведенні державної реєстрації фізичної особи-підприємця може бути оскаржено у суді.

Порушення строків видачі (направлення рекомендованим листом) свідоцтва про державну реєстрацію фізичної особи-підприємця, повідомлення про відмову у проведенні державної реєстрації або повідомлення про залишення документів без розгляду вважається відмовою у проведенні державної реєстрації фізичної особи-підприємця і може бути оскаржено у суді.

Зміни до установчих документів юридичної особи, а також зміна прізвища та/або імені, та/або по батькові (далі - імені) або місця проживання фізичної особи-підприємця підлягають обов'язковій державній реєстрації шляхом внесення відповідних змін до записів Єдиного державного реєстру в порядку, встановленому цим Законом (ч. 3 ст. 4 Закону).

Внесення змін до установчих документів юридичної особи оформляється окремим додатком або викладенням установчих документів у новій редакції. На титульній сторінці додатка до установчих документів юридичної особи робиться відмітка про те, що зазначені документи є невід'ємною частиною відповідних установчих документів.

За проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи, державної реєстрації зміни імені або місця проживання фізичної особи-підприємця справляється

реєстраційний збір у розмірі тридцяти відсотків реєстраційного збору, встановленого за реєстрацію (ст. 10 Закону).

Державна реєстрація змін до установчих документів юридичної особи передбачена ст. 29 Закону. Для проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи засновники (учасники) або уповноважений ними орган чи особа повинні подати особисто (надіслати рекомендованим листом з описом вкладення) такі документи:

1. заповнену реєстраційну картку на проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи;

2. нотаріально посвідчену копію рішення засновників (учасників) юридичної особи або уповноваженого ними органу, яким затверджено зміни до установчих документів;

3. оригінал установчих документів юридичної особи з відміткою про їх державну реєстрацію;

4. два примірники змін до установчих документів юридичної особи та два примірники установчих документів у новій редакції, або два примірники установчих документів у новій редакції;

5. документ, що підтверджує внесення реєстраційного збору за проведення державної реєстрації змін до установчих документів.

Крім того:

1. у разі внесення змін до статуту, які пов'язані із зменшенням статутного фонду (статутного або складеного капіталу) юридичної особи, додатково подається документ, що підтверджує внесення плати за публікацію у спеціалізованому друкованому засобі масової інформації відповідного повідомлення;

2. у разі внесення змін до установчих документів, які пов'язані із зміною складу засновників (учасників) юридичної особи, додатково подається або копія рішення про вихід юридичної особи із складу засновників (учасників), завірена в установленому порядку, або нотаріально посвідчена копія заяви фізичної особи про вихід зі складу засновників (учасників), або нотаріально посвідчений документ про передання права засновника (учасника) іншій особі, або рішення уповноваженого органу юридичної особи про примусове виключення засновника (учасника) зі складу засновників (учасників) юридичної особи, якщо це передбачено законом або установчими документами юридичної особи;

3. у разі внесення змін до установчих документів, які пов'язані із зміною складу засновників (учасників) юридичної особи на підставі факту смерті фізичної особи-засновника (учасника) та відмови інших засновників (учасників) у прийнятті спадкоємця (спадкоємців) померлого до складу засновників, додатково подається нотаріально посвідчена копія свідоцтва про смерть фізичної особи або відповідна довідка органу реєстрації актів громадянського стану чи судові рішення про оголошення громадянина померлим;

4. у разі внесення змін до установчих документів, які пов'язані із зміною найменування або місцезнаходження юридичної особи, додатково подається свідоцтво про державну реєстрацію юридичної особи;

5. у разі внесення змін до установчих документів, які пов'язані із зміною мети установи, додатково подається копія відповідного судового рішення.

Державному реєстратору забороняється вимагати документи для проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи, якщо вони не передбачені цим Законом.

Якщо документи для проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи подаються засновником (учасником) юридичної особи або особою, уповноваженою засновниками (учасниками), особисто, державному реєстратору додатково пред'являються паспорт та документ, що засвідчує його (її) повноваження.

Документи, які подані для проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи, приймаються за описом, копія якого в день надходження документів видається (надсилається рекомендованим листом) засновникам (учасникам) юридичної особи або уповноваженій ними особі з відміткою про дату надходження документів.

Дата надходження документів для проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи вноситься до журналу обліку реєстраційних дій.

Про залишення документів, які подані для проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи, без розгляду засновникам (учасникам) юридичної особи або уповноваженій ними особі не пізніше наступного робочого дня з дати їх надходження державним реєстратором видаються (надсилається рекомендованим листом з описом вкладення) відповідне повідомлення із зазначенням підстав залишення документів без розгляду та документи, що подавалися для проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи, відповідно до опису.

Залишення документів, які подавалися для проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи, без розгляду не перешкоджає засновникам (учасникам) юридичної особи або уповноваженій ними особі повторному зверненню до державного реєстратора в загальному порядку після усунення причин, що були підставою для залишення цих документів без розгляду.

Державний реєстратор **має право залишити без розгляду документи**, які подані для проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи, якщо:

1. документи подані за неналежним місцем проведення державної реєстрації;
2. документи не відповідають вимогам, які встановлені Законом;
3. документи подані не у повному обсязі;
4. документи подані з порушенням встановленого Законом строку.

Про залишення документів, які подані для проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи, без розгляду засновникам (учасникам) юридичної особи або уповноваженій ними особі не пізніше наступного робочого дня з дати їх надходження державним реєстратором видаються (надсилається рекомендованим листом з описом вкладення) відповідне повідомлення із зазначенням підстав залишення документів без розгляду та документи, що подавалися для проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи, відповідно до опису. Залишення документів, які подавалися для проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи, без розгляду не перешкоджає засновникам (учасникам) юридичної особи або уповноваженій ними особі повторному зверненню до державного реєстратора в загальному порядку після усунення причин, що були підставою для залишення цих документів без розгляду.

Державний реєстратор не пізніше наступного робочого дня з дати проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи повинен видати (надіслати рекомендованим листом з описом вкладення) засновникам (учасникам) юридичної особи або уповноваженому ними органу один примірник оригіналу установчих документів у новій редакції, один примірник оригіналу установчих документів у старій редакції з відмітками державного

реєстратора про проведення державної реєстрації змін до установчих документів та передати відповідним органам статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування повідомлення про проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи із зазначенням номера та дати внесення відповідного запису до Єдиного державного реєстру та відомості з реєстраційної картки на проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи.

У разі проведення державної реєстрації змін до установчих документів, які пов'язані із зміною найменування або місцезнаходження юридичної особи, державний реєстратор крім документів, які передбачені частиною чотирнадцятою цієї статті, додатково повинен видати (надіслати рекомендованим листом) засновникам (учасникам) юридичної особи або уповноваженому ними органу нове свідоцтво про державну реєстрацію юридичної особи та свідоцтво, яке було замінено з відміткою про видачу нового свідоцтва.

Стаття 31 передбачає порядок скасування державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи.

У разі постановлення судового рішення щодо скасування рішення засновників (учасників) юридичної особи або уповноваженого ними органу про внесення змін до установчих документів юридичної особи, або про визнання повністю або частково недійсними змін до установчих документів юридичної особи суд у день набрання законної сили судовим рішенням надсилає його державному реєстратору для внесення запису про судове рішення щодо скасування державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи. Дата надходження відповідного судового рішення вноситься до журналу обліку реєстраційних дій.

Державний реєстратор у строк, що не перевищує двох робочих днів з дати надходження судового рішення щодо скасування державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи, вносить до Єдиного державного реєстру запис щодо скасування державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи, якщо інше не встановлено судовим рішенням, та повідомляє органи статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування про внесення такого запису.

У судовому рішенні щодо скасування державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи суд може встановити строк для повторного подання засновниками (учасниками) юридичної особи або уповноваженим ними органом державному реєстратору документів для проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи. У разі, якщо строк для подання документів не порушений, державний реєстратор вносить до Єдиного державного реєстру запис про скасування державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи і проводить державну реєстрацію змін до установчих документів у порядку, встановленому цим Законом. У разі, якщо строк, який встановлено у судовому рішенні щодо скасування державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи для подання документів, порушений, державний реєстратор не пізніше наступного робочого дня після закінчення такого строку надсилає до суду відповідне повідомлення.

Державна реєстрація змін до відомостей про фізичну особу-підприємця, які містяться в Єдиному державному реєстрі передбачається ст. 45 Закону.

Зміни до відомостей про фізичну особу-підприємця, які містяться в Єдиному державному реєстрі, а саме зміни щодо імені фізичної особи або місця її проживання, набирають чинності з дня їх державної реєстрації. Для проведення державної реєстрації змін до відомостей про фізичну

особу-підприємця фізична особа-підприємець подає державному реєстратору особисто (надсилає рекомендованим листом з описом вкладення) такі документи:

1. заповнену реєстраційну картку на проведення державної реєстрації змін до відомостей про фізичну особу-підприємця;
2. оригінал свідоцтва про державну реєстрацію фізичної особи-підприємця;
3. документ, що підтверджує сплату реєстраційного збору за державну реєстрацію змін до відомостей про фізичну особу-підприємця.

Державному реєстратору забороняється вимагати документи для проведення державної реєстрації змін до відомостей про фізичну особу-підприємця, якщо вони не передбачені Законом.

Якщо документи для проведення державної реєстрації змін до відомостей про фізичну особу-підприємця подаються фізичною особою-підприємцем особисто, державному реєстратору додатково пред'являється паспорт.

Документи, які подаються для проведення державної реєстрації змін до відомостей про фізичну особу-підприємця, приймаються за описом, копія якого в день надходження документів видається (надсилається рекомендованим листом) заявнику з відміткою про дату надходження документів. Дата надходження документів на проведення державної реєстрації змін до відомостей про фізичну особу-підприємця вноситься до журналу обліку реєстраційних дій.

Державний реєстратор має право залишити без розгляду документи, які подані для проведення державної реєстрації змін до відомостей про фізичну особу-підприємця, якщо:

1. документи подані за неналежним місцем проведення державної реєстрації змін до відомостей про фізичну особу-підприємця;
2. документи не відповідають встановленим вимогам;
3. документи подані не у повному обсязі.

Про залишення документів, які подавалися для проведення державної реєстрації змін до відомостей про фізичну особу-підприємця, без розгляду заявнику не пізніше наступного робочого дня з дати надходження документів, які подані для проведення державної реєстрації змін до відомостей про фізичну особу-підприємця, державним реєстратором видаються (надсилається рекомендованим листом з описом вкладення) відповідне повідомлення із зазначенням підстав залишення документів, які подавалися для проведення державної реєстрації змін до відомостей про фізичну особу-підприємця, без розгляду та документи, що подавалися для проведення державної реєстрації змін до відомостей про фізичну особу-підприємця, відповідно до опису.

Залишення документів, які подавалися для проведення державної реєстрації змін до відомостей про фізичну особу-підприємця, без розгляду не перешкоджає повторному зверненню заявника до державного реєстратора в загальному порядку після усунення причин, що були підставою для залишення цих документів без розгляду.

Державна реєстрація змін до відомостей про фізичну особу-підприємця здійснюється за процедурами, передбаченими статтею 43 цього Закону для проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця.

Заміна свідоцтва про державну реєстрацію проводиться у разі (ст. 9 Закону):

1. внесення змін до установчих документів юридичної особи, якщо ці зміни пов'язані із зміною найменування та/або місцезнаходження юридичної особи;
2. внесення змін до відомостей про фізичну особу-підприємця, якщо ці зміни пов'язані із зміною імені та/або місця проживання фізичної особи-підприємця;
3. втрати або пошкодження свідоцтва про державну реєстрацію.

Заміна свідоцтва про державну реєстрацію у зв'язку із внесенням змін до установчих документів юридичної особи, якщо ці зміни пов'язані із зміною найменування та/або місцезнаходження юридичної особи, здійснюється при проведенні державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи.

Заміна свідоцтва про державну реєстрацію у зв'язку із внесенням змін до відомостей про фізичну особу-підприємця, якщо ці зміни пов'язані із зміною імені та/або місця проживання фізичної особи-підприємця, здійснюється при проведенні державної реєстрації змін до відомостей про фізичну особу-підприємця.

Для заміни свідоцтва про державну реєстрацію у зв'язку з його втратою або пошкодженням засновники (учасники) юридичної особи (фізична особа-підприємець) або уповноважений ними орган чи особа повинні подати державному реєстратору особисто (надіслати рекомендованим листом з описом вкладення) такі документи:

1. заяву встановленого зразка про заміну свідоцтва про державну реєстрацію;
2. не придатне для використання свідоцтво про державну реєстрацію, якщо підставою для заміни свідоцтва є його пошкодження;
3. документ, що підтверджує внесення плати за публікацію повідомлення про втрату або заміну свідоцтва про державну реєстрацію;
4. документ про підтвердження внесення реєстраційного збору за заміну свідоцтва про державну реєстрацію у зв'язку з його втратою або пошкодженням.

Державному реєстратору забороняється вимагати додаткові документи для проведення заміни свідоцтва про державну реєстрацію у зв'язку з його втратою або пошкодженням.

Порядок державної реєстрації припинення юридичної особи передбачено розділом IV Закону.

Юридична особа припиняється в результаті передання всього свого майна, прав та обов'язків іншим юридичним особам- правонаступникам у результаті злиття, приєднання, поділу, перетворення (реорганізації) або в результаті ліквідації за рішенням, прийнятим засновниками (учасниками) юридичної особи або уповноваженим ними органом, за судовим рішенням або за рішенням органу державної влади, прийнятим у випадках, передбачених законом. Юридична особа є такою, що припинилася, з дати внесення до Єдиного державного реєстру запису про державну реєстрацію припинення юридичної особи.

Для внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення щодо припинення юридичної особи засновники (учасники) юридичної особи або уповноважені ними орган чи особа повинні подати (надіслати рекомендованим листом з описом вкладення) державному реєстратору такі документи (ст. 34 Закону):

1. нотаріально посвідчену копію рішення засновників (учасників) або уповноваженого ними органу щодо припинення юридичної особи;
2. документ, що підтверджує внесення плати за публікацію повідомлення про прийняття засновниками (учасниками) або уповноваженим ними органом рішення щодо припинення юридичної особи у спеціалізованому друкованому засобі масової інформації.

У випадках, встановлених законом, крім перелічених документів додатково подається документ, який підтверджує одержання згоди відповідних органів державної влади на припинення юридичної особи.

У разі припинення юридичної особи шляхом злиття або приєднання рішення щодо припинення юридичної особи підписується уповноваженими особами юридичної особи або юридичних осіб, що припиняються, та юридичної особи- правонаступника.

4. Державному реєстратору забороняється вимагати додаткові документи для внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення засновників (учасників) юридичної особи або уповноваженого ними органу щодо припинення юридичної особи, якщо вони не передбачені Законом.

Якщо документи для внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення засновників (учасників) юридичної особи або уповноваженого ними органу щодо припинення юридичної особи подаються особисто засновником (учасником) або уповноваженою ним особою, державному реєстратору додатково пред'являються паспорт та документ, що засвідчує її повноваження.

Документи, які подані для внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення засновників (учасників) юридичної особи або уповноваженого ними органу щодо припинення юридичної особи, приймаються за описом, копія якого в день надходження документів видається (надсилається рекомендованим листом) засновнику (учаснику) юридичної особи або уповноваженим ним органу чи особі з відміткою про дату надходження документів. Дата надходження документів для внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення засновників (учасників) юридичної особи або уповноваженого ними органу щодо припинення юридичної особи вноситься до журналу обліку реєстраційних дій.

Державний реєстратор має право залишити без розгляду документи, які подані для внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення засновників (учасників) юридичної особи або уповноваженого ними органу щодо припинення юридичної особи, якщо:

1. документи подані за неналежним місцем проведення державної реєстрації припинення юридичної особи за рішенням засновників (учасників) юридичної особи або уповноваженого ними органу;
2. документи не відповідають вимогам, які встановлені цим Законом;
3. рішення щодо припинення юридичної особи оформлено з порушенням перелічених вимог;
4. документи подані не у повному обсязі.

Про залишення документів, які подані для внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення засновників (учасників) юридичної особи або уповноваженого ними органу щодо припинення юридичної особи, без розгляду засновнику (учаснику) юридичної особи або уповноваженим ним органу чи особі не пізніше наступного робочого дня з дати їх надходження державним реєстратором видаються (надсилається рекомендованим листом з описом вкладення) відповідне повідомлення із зазначенням підстав залишення документів без розгляду та документи, що подавалися для внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення засновників (учасників) юридичної особи або уповноваженого ними органу щодо припинення юридичної особи, відповідно до опису.

Залишення документів для внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення засновників (учасників) юридичної особи або уповноваженого ними органу щодо припинення юридичної особи без розгляду не перешкоджає засновникам (учасникам) юридичної особи або уповноваженій ними особі повторному зверненню до державного реєстратора в загальному порядку після усунення причин, що були підставою для залишення цих документів без розгляду.

У разі, якщо документи, які подавалися для внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення засновників (учасників) юридичної особи або уповноваженого ними органу щодо припинення юридичної особи, не залишені державним реєстратором без розгляду, засновники (учасники) юридичної особи або уповноважені ними орган чи особа не пізніше двох робочих днів з дати надходження до державного реєстратора цих документів погоджують з державним реєстратором призначення комісії з припинення (ліквідатора, ліквідаційної комісії тощо), порядок та строки ліквідації юридичної особи шляхом подання (надсилання рекомендованим листом) йому відповідного рішення. Державний реєстратор не пізніше наступного робочого дня від дати надходження відповідного рішення вносить до Єдиного державного реєстру запис про призначення комісії з припинення (ліквідатора, ліквідаційної комісії тощо).

У разі, якщо заявник не звернувся до державного реєстратора у встановлений строк, державний реєстратор не пізніше трьох робочих днів з дати надходження документів, які подані для внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення засновників (учасників) юридичної особи або уповноваженого ними органу щодо припинення юридичної особи, вносить до Єдиного державного реєстру запис, в якому вказує як голову комісії з припинення (ліквідаційної комісії) юридичної особи керівника органу управління або засновника (учасника) юридичної особи.

Державний реєстратор не пізніше наступного робочого дня з дати внесення до Єдиного державного реєстру запису, в якому керівник органу управління або засновник (учасник) юридичної особи вказаний як голова комісії з припинення (ліквідаційної комісії) юридичної особи, зобов'язаний надіслати рекомендованим листом такому керівнику органу управління або засновнику (учаснику) відповідне повідомлення.

Державний реєстратор за відсутності підстав для залишення документів, які подані для внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення засновників (учасників) юридичної особи або уповноваженого ними органу щодо припинення юридичної особи, без розгляду повинен у день надходження цих документів внести до Єдиного державного реєстру запис про рішення засновників (учасників) юридичної особи або уповноваженого ними органу щодо припинення юридичної особи та направити відповідне повідомлення органам статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування відомості про внесення такого запису. З дати внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення засновників (учасників) юридичної особи або уповноваженого ними органу щодо припинення юридичної особи забороняється:

1. проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи, щодо якої прийнято рішення щодо припинення;
2. внесення змін до Єдиного державного реєстру щодо відомостей про відокремлені підрозділи;
3. проведення державної реєстрації юридичної особи, засновником (учасником) якої є юридична особа, щодо якої прийнято рішення щодо припинення (ст. 35 Закону).

Крім того, Закон встановлює різний порядок проведення державної реєстрації припинення юридичної особи у разі ліквідації чи реорганізації.

Для проведення державної реєстрації припинення юридичної особи в результаті її ліквідації голова ліквідаційної комісії або уповноважена ним особа після закінчення процедури ліквідації, яка передбачена законом, але не раніше двох місяців з дати публікації повідомлення у

спеціалізованому друкованому засобі масової інформації, повинен подати (надіслати рекомендованим листом з описом вкладення) державному реєстратору такі документи:

1. заповнену реєстраційну картку на проведення державної реєстрації припинення юридичної особи у зв'язку з ліквідацією;
2. свідоцтво про державну реєстрацію юридичної особи;
3. оригінал установчих документів;
4. акт ліквідаційної комісії з ліквідаційним балансом, який затверджено рішенням засновників (учасників) або уповноваженого ними органу;
5. довідку відповідного органу державної податкової служби про зняття юридичної особи з обліку як платника податків;
6. довідку відповідного органу Пенсійного фонду України про зняття з обліку;
7. довідки відповідних органів фондів соціального страхування про зняття з обліку;
8. довідку архівної установи про прийняття документів, які відповідно до закону підлягають довгостроковому зберіганню.

2. У випадках, що встановлені законом, додатково подається висновок аудитора щодо достовірності та повноти ліквідаційного балансу.

Підписи на ліквідаційному балансі повинні бути нотаріально посвідчені. Державному реєстратору забороняється вимагати додаткові документи для проведення державної реєстрації припинення юридичної особи в результаті її ліквідації, якщо вони не передбачені частинами першою та другою цієї статті.

Якщо документи для проведення державної реєстрації припинення юридичної особи в результаті її ліквідації подаються головою ліквідаційної комісії або уповноваженою ним особою особисто, державному реєстратору додатково пред'являються паспорт та документ, що підтверджує його (її) повноваження.

Документи, які подані для проведення державної реєстрації припинення юридичної особи в результаті її ліквідації, приймаються за описом, копія якого в день надходження документів видається (надсилається рекомендованим листом) голові ліквідаційної комісії або уповноваженій ним особі з відміткою про дату надходження документів. Дата надходження документів для проведення державної реєстрації припинення юридичної особи в результаті її ліквідації вноситься до журналу обліку реєстраційних дій.

Державний реєстратор має право залишити без розгляду документи, які подані для проведення державної реєстрації припинення юридичної особи в результаті її ліквідації, якщо:

1. документи подані за неналежним місцем проведення державної реєстрації;
2. документи не відповідають вимогам, які встановлені Законом;
3. ліквідаційний баланс не відповідає вимогам абзацу другої частини другої цієї статті;
4. документи подані не у повному обсязі;
5. документи подані раніше строку, встановленого абзацом першим частини першої цієї статті.

Залишення документів, які подавалися для проведення державної реєстрації припинення юридичної особи в результаті її ліквідації, без розгляду не перешкоджає голові ліквідаційної комісії або уповноваженій ним особі повторному зверненню до державного реєстратора в загальному порядку після усунення причин, що були підставою для залишення цих документів без розгляду.

За відсутності підстав для залишення документів, які подані для проведення державної реєстрації припинення юридичної особи в результаті її ліквідації, без розгляду державний реєстратор повинен внести до Єдиного державного реєстру запис про проведення державної реєстрації припинення юридичної особи в результаті її ліквідації. Дата внесення до Єдиного державного реєстру запису про проведення державної реєстрації припинення юридичної особи в результаті її ліквідації є датою державної реєстрації припинення юридичної особи.

Строк державної реєстрації припинення юридичної особи в результаті її ліквідації не повинен перевищувати три робочих дні з дати надходження документів для проведення державної реєстрації припинення юридичної особи.

Державний реєстратор не пізніше наступного робочого дня з дати державної реєстрації припинення юридичної особи повинен видати (надіслати рекомендованим листом з описом вкладення) голові ліквідаційної комісії або уповноваженій ним особі один примірник оригіналу установчих документів і свідоцтво про державну реєстрацію юридичної особи, які мають спеціальну відмітку про державну реєстрацію припинення юридичної особи. Така відмітка робиться державним реєстратором також на примірнику оригіналу установчих документів юридичної особи, який залишається у реєстраційній справі.

Для проведення державної реєстрації припинення юридичної особи в результаті злиття, приєднання, поділу або перетворення голова комісії з припинення або уповноважена ним особа після закінчення процедури припинення, яка передбачена законом, але не раніше двох місяців з дати публікації повідомлення у спеціалізованому друкованому засобі масової інформації, повинні подати особисто (надіслати рекомендованим листом з описом вкладення) державному реєстратору такі документи:

1. заповнену реєстраційну картку на проведення державної реєстрації припинення юридичної особи в результаті злиття, приєднання, поділу або перетворення;
2. свідоцтво про державну реєстрацію юридичної особи;
3. оригінал установчих документів;
4. нотаріально посвідчену копію передавального акта, якщо припинення здійснюється в результаті злиття, приєднання або перетворення, або нотаріально посвідчену копію розподільчого балансу, якщо припинення здійснюється в результаті поділу;
5. довідку архівної установи про прийняття документів, які відповідно до закону підлягають довгостроковому зберіганню;
6. документ про узгодження плану реорганізації з органом державної податкової служби;
7. довідку відповідного органу державної податкової служби про зняття юридичної особи з обліку як платника податків;
8. довідку відповідного органу Пенсійного фонду України про зняття з обліку;
9. довідки відповідних органів фондів соціального страхування про зняття з обліку.

У випадках, що встановлені законом, додатково подається висновок аудитора щодо достовірності та повноти передавального акта або розподільчого балансу.

Передавальний акт або розподільчий баланс повинен бути затверджений засновниками (учасниками) юридичної особи або органом, який прийняв рішення про припинення юридичної особи. Підписи на передавальному акті або розподільчому балансі повинні бути нотаріально посвідчені.

Державному реєстратору забороняється вимагати додаткові документи для проведення державної реєстрації припинення юридичної особи в результаті злиття, приєднання, поділу, перетворення, якщо вони не передбачені Законом.

Державний реєстратор має право залишити без розгляду документи, які подані для проведення державної реєстрації припинення юридичної особи в результаті злиття, приєднання, поділу або перетворення, якщо:

1. документи подані за неналежним місцем проведення державної реєстрації;
2. документи подані не у повному обсязі;
3. документи не відповідають встановленим вимогам;
4. передавальний акт або розподільчий баланс не відповідає встановленим вимогам;
5. документи подані раніше встановленого строку.

Зміни до установчих документів юридичної особи, що не припиняється в результаті приєднання, підлягають державній реєстрації після державної реєстрації припинення юридичної особи в результаті приєднання у встановленому цим Законом порядку. **Приєднання вважається завершеним** з моменту державної реєстрації таких змін до установчих документів та державної реєстрації припинення юридичних осіб, що припиняються в результаті приєднання.

Злиття вважається завершеним з моменту державної реєстрації новоутвореної юридичної особи та державної реєстрації припинення юридичних осіб, що припиняються у результаті злиття.

Поділ вважається завершеним з моменту державної реєстрації новоутворених юридичних осіб та державної реєстрації припинення юридичної особи, що припиняється у результаті поділу.

Перетворення вважається завершеним з моменту державної реєстрації новоутвореної юридичної особи та державної реєстрації припинення юридичної особи, що припиняється у результаті перетворення.

Порядок державної реєстрації припинення юридичної особи на підставі судового рішення, що не пов'язане з банкрутством юридичної особи встановлений ст. 38 Закону.

Суд, який постановив рішення щодо припинення юридичної особи, що не пов'язане з банкрутством юридичної особи, у день набрання таким рішенням законної сили направляє його копію державному реєстратору за місцезнаходженням юридичної особи для внесення до Єдиного державного реєстру запису про судове рішення. Дата надходження відповідного судового рішення вноситься державним реєстратором до журналу обліку реєстраційних дій.

Підставами для постановлення судового рішення щодо припинення юридичної особи, що не пов'язано з банкрутством юридичної особи, зокрема є:

1. визнання недійсним запису про проведення державної реєстрації через порушення закону, допущені при створенні юридичної особи, які не можна усунути;
2. провадження нею діяльності, що суперечить установчим документам, або такої, що заборонена законом;
3. невідповідність мінімального розміру статутного фонду юридичної особи вимогам закону;
4. неподання протягом року органам державної податкової служби податкових декларацій, документів фінансової звітності відповідно до закону;
5. наявність в Єдиному державному реєстрі запису про відсутність юридичної особи за вказаним її місцезнаходженням.

Державний реєстратор повинен не пізніше наступного робочого дня з дати надходження судового рішення щодо припинення юридичної особи, що не пов'язано з банкрутством юридичної

особи, внести до Єдиного державного реєстру запис щодо цього судового рішення та повідомити органи статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування та юридичну особу, щодо якої було прийнято судове рішення, про внесення до Єдиного державного реєстру такого запису.

Суд призначає в рішенні щодо припинення юридичної особи у зв'язку з її ліквідацією комісію з припинення (ліквідаційну комісію) та встановлює строк і порядок її роботи. Державний реєстратор вносить до Єдиного державного реєстру запис про призначення комісії з припинення (ліквідаційної комісії) не пізніше наступного робочого дня з дати надходження відповідного рішення. У разі, якщо в судовому рішенні щодо припинення юридичної особи у зв'язку з її ліквідацією не призначена комісія з припинення (ліквідаційна комісія), державний реєстратор не пізніше трьох робочих днів від дати надходження такого судового рішення вносить до Єдиного державного реєстру запис, в якому вказує як голову комісії з припинення (ліквідаційної комісії) юридичної особи керівника органу управління або засновника (учасника) юридичної особи, якщо інше не встановлено судовим рішенням.

Державний реєстратор не пізніше наступного робочого дня з дати внесення до Єдиного державного реєстру запису, в якому керівник органу управління або засновник (учасник) юридичної особи вказаний як голова комісії з припинення (ліквідаційної комісії) юридичної особи зобов'язаний надіслати такому керівнику органу управління або засновнику (учаснику) юридичної особи, а також суду, який постановив рішення щодо припинення юридичної особи у зв'язку з її ліквідацією, відповідне повідомлення.

Документи для проведення державної реєстрації припинення юридичної особи подаються головою комісії з припинення (ліквідаційної комісії) юридичної особи, яку призначив суд, або головою комісії з припинення (ліквідаційної комісії), якого вказав в Єдиному державному реєстрі державний реєстратор.

Стаття 39 передбачає **порядок державної реєстрації припинення юридичної особи за судовим рішенням щодо визнання юридичної особи банкрутом.**

Суд, який постановив рішення про порушення провадження у справі про банкрутство юридичної особи, у день набрання рішенням законної сили направляє його державному реєстратору за місцезнаходженням юридичної особи для внесення до Єдиного державного реєстру запису про відповідне судове рішення. Дата надходження судового рішення про порушення провадження у справі про банкрутство юридичної особи вноситься державним реєстратором до журналу обліку реєстраційних дій.

Державний реєстратор повинен не пізніше наступного робочого дня з дати надходження судового рішення про порушення провадження у справі про банкрутство юридичної особи внести до Єдиного державного реєстру запис про таке рішення суду та повідомити органи статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування про внесення до Єдиного державного реєстру такого запису.

Порядок призначення арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) встановлюється Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом".

У разі, якщо після завершення ліквідаційної процедури в процесі банкрутства, яка встановлена законом, судом постановлене рішення про ліквідацію юридичної особи-банкрута, суд, що виніс відповідне рішення, в день набрання ним законної сили направляє його державному реєстратору за місцезнаходженням юридичної особи-банкрута для проведення державної

реєстрації припинення юридичної особи. Дата надходження судового рішення про ліквідацію юридичної особи у зв'язку з визнанням її банкрутом вноситься до журналу обліку реєстраційних дій.

Державний реєстратор повинен не пізніше наступного робочого дня з дати надходження судового рішення про ліквідацію юридичної особи - банкрута заповнити реєстраційну картку про державну реєстрацію припинення юридичної особи, внести до Єдиного державного реєстру запис про проведення державної реєстрації припинення юридичної особи та передати органам статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування повідомлення про внесення до Єдиного державного реєстру запису про проведення державної реєстрації припинення для зняття юридичної особи з обліку. Дата внесення до Єдиного державного реєстру запису про проведення державної реєстрації припинення юридичної особи є датою припинення юридичної особи.

При надходженні до державного реєстратора оригіналу установчих документів та свідоцтва про державну реєстрацію юридичної особи, яку ліквідовано у зв'язку з визнанням її банкрутом, державний реєстратор зобов'язаний зробити на зазначених документах відмітку про державну реєстрацію припинення юридичної особи та видати (надіслати рекомендованим листом з описом вкладення) зазначені документи на адресу місця проживання одного із засновників (учасників) юридичної особи, що припинилася.

У разі, якщо після завершення ліквідаційної процедури у процесі банкрутства, яка встановлена законом, судом постановлене рішення щодо припинення провадження у справі про банкрутство юридичної особи, суд, що виніс відповідне рішення, в день набрання ним законної сили направляє його державному реєстратору за місцезнаходженням юридичної особи-банкрута для внесення до Єдиного державного реєстру запису щодо припинення провадження у справі про банкрутство юридичної особи. Дата надходження судового рішення щодо припинення провадження у справі про банкрутство юридичної особи вноситься до журналу обліку реєстраційних дій.

Державний реєстратор повинен не пізніше наступного робочого дня з дати надходження судового рішення щодо припинення провадження у справі про банкрутство юридичної особи внести до Єдиного державного реєстру запис про припинення провадження у справі про банкрутство юридичної особи та направити відповідне повідомлення органам статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування про внесення такого запису для зняття юридичної особи з обліку.

Державний реєстратор не пізніше наступного робочого дня від дати державної реєстрації припинення юридичної особи зобов'язаний надіслати відповідним органам статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування повідомлення про проведення державної реєстрації припинення юридичної особи із зазначенням номера та дати внесення відповідного запису до Єдиного державного реєстру та відомості реєстраційної картки на проведення державної реєстрації припинення юридичної особи.

Повідомлення про проведення державної реєстрації припинення юридичної особи на підставі рішення суду щодо ліквідації юридичної особи та відомості відповідної реєстраційної картки є підставою для зняття юридичної особи з обліку в органах статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування (ст. 40 Закону).

Підставою для внесення до Єдиного державного реєстру запису про відміну державної реєстрації припинення юридичної особи є постановлення судом рішення щодо відміни державної

реєстрації припинення юридичної особи. Суд, який постановив рішення щодо відміни державної реєстрації припинення юридичної особи, у день набрання таким рішенням законної сили направляє його державному реєстратору за місцем реєстрації юридичної особи для внесення до Єдиного державного реєстру запису про відміну державної реєстрації припинення юридичної особи. Дата надходження судового рішення щодо відміни державної реєстрації припинення юридичної особи вноситься державним реєстратором до журналу обліку реєстраційних дій.

Державний реєстратор повинен не пізніше наступного робочого дня з дати надходження судового рішення щодо відміни державної реєстрації припинення юридичної особи внести до Єдиного державного реєстру запис про відміну державної реєстрації припинення юридичної особи та направити відповідне повідомлення органам статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування про внесення такого запису для взяття юридичної особи на облік, а також повідомити юридичну особу про внесення до Єдиного державного реєстру запису про відміну державної реєстрації її припинення.

При надходженні до державного реєстратора оригіналу установчих документів та свідоцтва про державну реєстрацію юридичної особи, державна реєстрація припинення якої була відмінена на підставі відповідного судового рішення, державний реєстратор зобов'язаний зробити на зазначених документах відмітку про відміну державної реєстрації припинення юридичної особи та видати (надіслати рекомендованим листом з описом вкладення) на адресу місця проживання одного із засновників (учасників) юридичної особи, щодо якої було постановлено судове рішення щодо відміни державної реєстрації припинення юридичної особи (ст. 41 Закону).

7. Розділ VI Закону передбачає порядок державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи – підприємця.

Державна реєстрація припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця проводиться у разі:

1. прийняття фізичною особою - підприємцем рішення про припинення підприємницької діяльності;
2. смерті фізичної особи-підприємця; постановлення судового рішення про оголошення фізичної особи померлою або визнання безвісно відсутньою;
3. постановлення судового рішення про визнання фізичної особи, яка є підприємцем, недієздатною або про обмеження її цивільної дієздатності;
4. постановлення судового рішення про припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця. Підставами для постановлення судового рішення про припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця є:
 - а) визнання фізичної особи-підприємця банкрутом;
 - б) провадження нею підприємницької діяльності, що заборонена законом;
 - в) неподання протягом року органам державної податкової служби податкових декларацій, документів фінансової звітності відповідно до закону.

Фізична особа позбавляється статусу підприємця з дати внесення до Єдиного державного реєстру запису про державну реєстрацію припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця (ст. 46 Закону).

Порядок державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця за її рішенням встановлено ст. 47 Закону.

Для внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення фізичної особи-підприємця щодо припинення нею підприємницької діяльності фізична особа-підприємець або уповноважена нею особа повинні подати державному реєстратору (надіслати рекомендованим листом з описом вкладення) такі документи:

1. нотаріально посвідчену заяву про припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем;
2. документ, що підтверджує внесення плати за публікацію повідомлення про прийняття фізичною особою-підприємцем рішення щодо припинення підприємницької діяльності.

Державному реєстратору забороняється вимагати додаткові документи для внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення фізичної особи-підприємця щодо припинення нею підприємницької діяльності.

Якщо документи для внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення фізичної особи-підприємця щодо припинення нею підприємницької діяльності подаються заявником особисто, державному реєстратору додатково пред'являється паспорт.

Документи, які подаються для внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення фізичної особи-підприємця щодо припинення нею підприємницької діяльності, приймаються за описом, копія якого в день надходження документів видається (надсилається рекомендованим листом) заявнику з відміткою про дату надходження документів. Дата надходження документів для внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення фізичної особи-підприємця щодо припинення нею підприємницької діяльності вноситься до журналу обліку реєстраційних дій.

Державний реєстратор має право залишити документи без розгляду, якщо:

1. документи подані за неналежним місцем проведення державної реєстрації припинення фізичною особою-підприємцем підприємницької діяльності;
2. документи не відповідають встановленим вимогам;
3. документи подані не в повному обсязі.

Про залишення документів, які подавалися для внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення фізичної особи-підприємця щодо припинення нею підприємницької діяльності, без розгляду заявнику в день надходження документів державним реєстратором видаються (надсилається рекомендованим листом з описом вкладення) відповідне повідомлення із зазначенням підстав залишення документів, які подавалися для внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення фізичної особи-підприємця щодо припинення нею підприємницької діяльності, без розгляду та документи, що подавалися для проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця, відповідно до опису.

Залишення документів, які подавалися для внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення фізичної особи-підприємця щодо припинення нею підприємницької діяльності, без розгляду не перешкоджає повторному зверненню заявника до державного реєстратора в загальному порядку після усунення причин, що були підставою для залишення цих документів без розгляду.

Державний реєстратор за відсутності підстав для залишення документів, які подані для внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення фізичної особи-підприємця щодо припинення нею підприємницької діяльності, без розгляду зобов'язаний не пізніше наступного робочого дня з дати надходження цих документів внести до Єдиного державного реєстру запис про рішення щодо припинення нею підприємницької діяльності та передати органам статистики,

державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування повідомлення про внесення такого запису.

З дати внесення до Єдиного державного реєстру запису щодо рішення про припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем забороняється проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця, щодо якої прийнято рішення про припинення підприємницької діяльності.

Для проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем за її рішенням фізична особа-підприємець або уповноважена нею особа не раніше двох місяців з дати публікації повідомлення у спеціалізованому друкованому засобі масової інформації подає державному реєстратору особисто (надсилає рекомендованим листом з описом вкладення) такі документи:

1. заповнену реєстраційну картку на проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем за її рішенням;
2. свідоцтво про державну реєстрацію фізичної особи-підприємця;
3. довідку відповідного органу державної податкової служби про зняття фізичної особи - підприємця з обліку як платника податків;
4. довідку відповідного органу Пенсійного фонду України про зняття з обліку;
5. довідки відповідних органів фондів соціального страхування про зняття з обліку.

Державному реєстратору забороняється вимагати додаткові документи для проведення державної реєстрації припинення фізичної особи-підприємця.

Якщо документи для проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем подаються заявником особисто, державному реєстратору додатково пред'являється паспорт.

Документи, які подаються для проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем, приймаються за описом, копія якого в день надходження документів видається (надсилається рекомендованим листом) заявнику з відміткою про дату надходження документів. Дата надходження документів для проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем вноситься до журналу обліку реєстраційних дій.

Державний реєстратор має право залишити без розгляду документи, якщо:

1. документи подані за неналежним місцем проведення державної реєстрації;
2. документи не відповідають встановленим вимогам;
3. документи подані не в повному обсязі;
4. документи подані раніше встановленого строку.

Про залишення документів, які подавалися для проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем, без розгляду заявнику в день надходження документів державним реєстратором видається (надсилається рекомендованим листом з описом вкладення) відповідне повідомлення із зазначенням підстав залишення документів, які подавалися для проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем, без розгляду та документи, що подавалися для проведення державної реєстрації фізичної особи-підприємця, відповідно до опису.

Залишення документів, які подавалися для проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем, без розгляду не перешкоджає

повторному зверненню заявника до державного реєстратора в загальному порядку після усунення причин, що були підставою для залишення цих документів без розгляду.

За відсутності підстав для залишення документів, які передбачені частиною тринадцятою цієї статті, без розгляду державний реєстратор повинен внести до Єдиного державного реєстру запис про проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця. Дата внесення до Єдиного державного реєстру запису про проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем є датою державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем.

Строк державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем не повинен перевищувати два робочих дні з дати надходження документів для проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем.

Державний реєстратор не пізніше наступного робочого дня з дати державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем повинен видати або надіслати заявнику копію свідоцтва про державну реєстрацію фізичної особи-підприємця із спеціальною відміткою про державну реєстрацію припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем.

Порядок державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця у разі її смерті, оголошення її померлою або визнання фізичної особи-підприємця безвісно відсутньою передбачається ст. 48 Закону.

У разі смерті фізичної особи-підприємця третя особа, зокрема спадкоємець, може подати державному реєстратору особисто (надіслати рекомендованим листом) нотаріально посвідчену копію свідоцтва про смерть фізичної особи або нотаріально посвідчену копію довідки органу реєстрації актів громадянського стану про смерть фізичної особи. Суд, який постановив рішення про оголошення фізичної особи-підприємця померлою або визнання фізичної особи-підприємця безвісно відсутньою, в день набрання таким рішенням законної сили направляє його копію державному реєстратору за місцем реєстрації фізичної особи-підприємця.

У судовому рішенні про оголошення фізичної особи-підприємця померлою або визнання фізичної особи-підприємця безвісно відсутньою вказується особа, яка призначена управителем майна фізичної особи-підприємця, за поданням органу опіки та піклування, якщо інше не встановлено законом.

Дата надходження документів для державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем у разі її смерті або оголошення її померлою, або визнання фізичної особи-підприємця безвісно відсутньою вноситься державним реєстратором до журналу обліку реєстраційних дій.

Державний реєстратор зобов'язаний не пізніше наступного робочого дня з дати надходження документів для проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем у разі її смерті або оголошення її померлою, або визнання фізичної особи-підприємця безвісно відсутньою заповнити реєстраційну картку на проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця у зв'язку з її смертю або оголошенням її померлою, або визнанням її безвісно відсутньою та внести до Єдиного державного реєстру запис про державну реєстрацію припинення

підприємницької діяльності фізичною особою - підприємцем у зв'язку з її смертю або оголошенням її померлою, або визнанням її безвісно відсутньою.

Стаття 49 встановлює порядок державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця за судовим рішенням, що не пов'язано з банкрутством фізичної особи-підприємця.

Суд, який постановив рішення про припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця, у тому числі рішення про визнання фізичної особи-підприємця недієздатною або про обмеження її цивільної дієздатності, в день набрання таким рішенням законної сили направляє його копію державному реєстратору за місцем реєстрації фізичної особи-підприємця для внесення до Єдиного державного реєстру запису про судові рішення щодо припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця. Дата надходження судового рішення щодо припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця вноситься державним реєстратором до журналу обліку реєстраційних дій.

У разі, якщо підставою для постановлення судового рішення щодо припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем є визнання її недієздатною або обмеження її цивільної дієздатності у судовому рішенні щодо припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця в зв'язку з визнанням фізичної особи-підприємця недієздатною або обмеженням її цивільної дієздатності суд може вказати особу, яка призначена управителем майна фізичної особи-підприємця за поданням органу опіки та піклування, якщо інше не встановлено законом.

Державний реєстратор зобов'язаний не пізніше наступного робочого дня з дати надходження судового рішення щодо припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем внести до Єдиного державного реєстру запис про судові рішення щодо припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця та повідомити органи статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування та фізичну особу-підприємця, щодо якої було постановлено судові рішення, про внесення такого запису.

Порядок державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця за судовим рішенням щодо визнання фізичної особи-підприємця банкрутом передбачається ст. 50 Закону.

Суд, який постановив рішення щодо визнання фізичної особи-підприємця банкрутом, у день набрання ним законної сили направляє його копію державному реєстратору за місцем державної реєстрації фізичної особи-підприємця для внесення до Єдиного державного реєстру запису про судові рішення. Дата надходження відповідного судового рішення вноситься державним реєстратором до журналу обліку реєстраційних дій.

Державний реєстратор повинен не пізніше наступного робочого дня з дати надходження судового рішення щодо визнання фізичної особи-підприємця банкрутом внести до Єдиного державного реєстру запис про судові рішення щодо визнання фізичної особи-підприємця банкрутом та повідомити органи статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування, а також фізичну особу-підприємця, щодо якої було прийнято рішення суду, про внесення такого запису.

У разі, якщо після завершення процедури банкрутства, яка встановлена законом, судом постановлене рішення про припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця у зв'язку з визнанням її банкрутом, суд, що постановив відповідне рішення, в день набрання ним

законної сили направляє його державному реєстратору за місцем реєстрації фізичної особи-підприємця для внесення відповідного запису. Дата надходження відповідного судового рішення вноситься до журналу обліку реєстраційних дій.

Державний реєстратор повинен не пізніше наступного робочого дня з дати надходження судового рішення щодо припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця у зв'язку з визнанням її банкрутом заповнити реєстраційну картку про державну реєстрацію припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця, внести до Єдиного державного реєстру запис про проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця у зв'язку з визнанням її банкрутом.

При надходженні до державного реєстратора свідоцтва про державну реєстрацію фізичної особи-підприємця державний реєстратор зобов'язаний зробити на свідоцтві відмітку про державну реєстрацію припинення підприємницької діяльності та видати (надіслати рекомендованим листом) його за місцем проживання фізичної особи-підприємця, щодо якої була проведена державна реєстрація припинення.

У разі, якщо після завершення процедури банкрутства, яка встановлена законом, судом прийнято рішення щодо припинення провадження у справі про банкрутство, суд, що постановив відповідне судове рішення, в день набрання ним законної сили направляє його державному реєстратору за місцем реєстрації фізичної особи-підприємця для внесення до Єдиного державного реєстру запису щодо судового рішення щодо припинення провадження у справі про банкрутство. Дата надходження судового рішення щодо припинення провадження у справі про банкрутство вноситься до журналу обліку реєстраційних дій.

Державний реєстратор повинен не пізніше наступного робочого дня з дати надходження судового рішення про припинення провадження у справі про банкрутство внести до Єдиного державного реєстру запис про припинення провадження у справі про банкрутство фізичної особи-підприємця та повідомити органи статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування про внесення такого запису для взяття фізичної особи-підприємця на облік.

Державний реєстратор не пізніше наступного робочого дня від дати державної реєстрації припинення фізичної особи-підприємця зобов'язаний надіслати відповідним органам статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування повідомлення про державну реєстрацію припинення підприємницької діяльності фізичною особою-підприємцем та відомості реєстраційної картки про проведення державної реєстрації припинення фізичної особи-підприємця. Повідомлення про проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця у разі її смерті або оголошення її померлою, або визнання її безвісно відсутньою або повідомлення про проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця за судовим рішенням щодо визнання фізичної особи-підприємця банкрутом, а також відомості відповідної реєстраційної картки є підставою для зняття фізичної особи-підприємця з обліку в органах статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування.

Стаття 52 передбачає **порядок внесення до Єдиного державного реєстру судового рішення щодо відміни державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця.**

Підставою для внесення до Єдиного державного реєстру запису про відміну державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця є постановлення судом рішення щодо відміни державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця.

Суд, який постановив рішення щодо відміни державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця, у день набрання таким рішенням законної сили направляє його державному реєстратору за місцем реєстрації фізичної особи для внесення до Єдиного державного реєстру запису про відміну державної реєстрації фізичної особи-підприємця. Дата надходження судового рішення щодо відміни державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця вноситься державним реєстратором до журналу обліку реєстраційних дій.

Державний реєстратор повинен не пізніше наступного робочого дня з дати надходження судового рішення щодо відміни державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця внести до Єдиного державного реєстру запис про відміну державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця та направити відповідне повідомлення органам статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування про внесення такого запису для взяття фізичної особи-підприємця на облік, а також повідомити фізичну особу-підприємця про внесення до Єдиного державного реєстру запису про поновлення державної реєстрації фізичної особи-підприємця.

При надходженні до державного реєстратора свідоцтва про державну реєстрацію фізичної особи-підприємця, державна реєстрація припинення підприємницької діяльності якої була відмінена на підставі відповідного судового рішення, державний реєстратор зобов'язаний зробити на зазначеному документі відмітку про відміну державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця та видати (надіслати рекомендованим листом з описом вкладення) на адресу місця проживання фізичної особи-підприємця, щодо якої було прийнято судове рішення про відміну державної реєстрації припинення.

8. Відповідно до ст. 8 Закону України “Про підприємництво” щодо окремих організаційних форм підприємництва законодавством можуть бути встановлені інші правила державної реєстрації суб'єктів підприємництва. Такі спеціальні правила і спеціальний порядок реєстрації передбачені рядом законів України. Як правило, такий порядок встановлюється стосовно тих видів діяльності, які безпосередньо стосуються національної безпеки України чи виключної компетенції: системи грошового обігу, засобів масової інформації, фондових бірж, вищої освіти, охорони здоров'я.

Спеціальний порядок реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності характеризується тим, що:

1. стосується лише видів діяльності чи їх організаційно-правових форм, прямо встановлених законом;
2. здійснюється центральними органами виконавчої влади чи загальними державними центрами (НБУ, Комітетом по нагляду за страховою діяльністю, Міністерством фінансів тощо);
3. реєстрація суб'єктів підприємництва здійснюється на підставі спеціальних відомчих актів;
4. для реєстрації встановлені спеціальні вимоги щодо статутного фонду, організаційно-правової форми, кваліфікації засновників, змісту їх діяльності тощо;

5. спеціальний порядок державної реєстрації стосується лише юридичних осіб, створених у дозвільному порядку;
6. реєстрація здійснюється у більший (до 30 днів) термін;
7. збір за проведення такої реєстрації встановлюється у підвищеному розмірі.

Тема 2: Припинення суб'єктів підприємництва.

1. Підстави припинення суб'єктів підприємництва.
2. Ліквідація суб'єкта підприємництва - юридичної особи.
3. Банкрутство суб'єктів підприємницької діяльності.
4. Подання заяви про порушення справи про банкрутство.
5. Прийняття та розгляд заяви про порушення справи про банкрутство.
6. Санація боржника.
7. Ліквідаційна процедура.
8. Стягнення боргів з банкрута та порядок задоволення вимог.

1. Припинення суб'єктів підприємницької діяльності, як і їх утворення, здійснюється в порядку, передбаченому в законодавчих актах. За своєю сутністю це означає зникнення у фізичної особи підприємницької правосуб'єктності, а для юридичної особи – “юридичну смерть”, що проявляється у повному припиненні її спеціальної правосуб'єктності та виключення з Єдиного державного реєстру суб'єктів підприємницької діяльності та відповідно інших обліків: платника податків, внесків у фонди тощо. При цьому варто розрізняти повне припинення діяльності підприємця та тимчасове припинення (призупинення). При цьому розрізняють передбачені законом підстави, способи та форми припинення діяльності суб'єктів підприємницької діяльності.

Підставами припинення суб'єктів підприємництва є певні життєві обставини, з якими закон пов'язує виникнення, зміну та припинення правовідносин. Так, суб'єкти підприємницької діяльності можуть припинити своє існування у разі досягнення мети, що була закріплена у їх статуті, або закінчення строку дії юридичної особи, відміни державної реєстрації, банкрутства. Фізична особа як підприємець може у будь-який час прийняти рішення про припинення своєї діяльності.

Способи припинення суб'єктів підприємницької діяльності – це передбачений законодавчими актами порядок здійснення цієї процедури, яка починається або по волі власника (підприємця), що утворив відповідну підприємницьку структуру, уповноваженою їм особою, або за рішенням компетентного органу. Способи припинення суб'єктів підприємницької діяльності принципово нічим не відрізняються від способів їх утворення, за деякими відмінностями. Так, якщо рішення про створення колективних юридичних осіб як суб'єктів підприємництва приймають власники (фізичні чи юридичні особи), то рішення про припинення приймається відповідним компетентним органом юридичної особи (зборами акціонерів, учасників інших господарських товариств). Так, статтею 59 Господарського кодексу України передбачено, що реорганізація (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідація здійснюється за рішенням власника (власників) чи уповноважених ним органів, за рішенням інших осіб – засновників суб'єкта господарювання чи їх правонаступників, а у випадках, передбачених кодексом, - за рішенням суду.

Деякі структури підприємницької діяльності мають специфічні способи припинення свого юридичного існування. Так, відповідно до ст. 29 Закону України “Про селянське (фермерське) господарство” діяльність селянського (фермерського) господарства припиняється у випадках: добровільної відмови голови селянського (фермерського) господарства від земельної ділянки, наданої у довічне успадковане володіння, або закінчення строку оренди землі; рішення членів селянського (фермерського) господарства про припинення його діяльності; ведення господарства переважно працею найманих працівників; використання землі не за цільовим призначенням;

використання земельної ділянки способами, що призводять до зниження родючості ґрунтів, їх хімічного та радіоактивного забруднення, погіршення екологічної обстановки; невнесення земельного податку, а також орендної плати у строки, встановлені законодавством; невикористання земельної ділянки для сільськогосподарського виробництва протягом року з часу її надання; вилучення земельної ділянки у встановленому законом порядку для державних і громадських потреб; визначення селянського (фермерського) господарства неплатоспроможним (банкрутом); якщо не залишається жодного члена селянського (фермерського) господарства або спадкоємця, який бажає продовжити діяльність господарства.

Рішення про припинення діяльності селянського (фермерського) господарства приймається районною, міською радою, а у разі його неплатоспроможності (банкрутства) – судом.

Підставою для реорганізації промислово-фінансових груп (ПФГ) є відповідна постанова КМУ. Так ст. 6 Закону України “Про промислово-фінансові групи” від 21.11.1995р. передбачає, що реорганізація ПФГ шляхом виключення (виходу) головного підприємства або учасника ПФГ Кабінет Міністрів України може здійснювати в таких випадках: за поданням Головної державної податкової інспекції України у разі більш як дворазового порушення норм ст. ст. 4,5 цього Закону; припинення постановою або законом, прийнятими Верховною Радою України, виконання державної програми, з метою реалізації якої (відповідно до ст. 3 цього Закону) була створена ПФГ; у зв’язку з неефективною реалізацією ПФГ відповідних державних програм.

До форм припинення суб’єктів підприємницької діяльності належать прийоми, за допомогою яких ця процедура здійснюється. Передбачені дві форми припинення суб’єктів підприємництва:

1. реорганізація;
2. ліквідація.

Реорганізація є найбільш ефективною і може здійснюватись шляхом злиття, приєднання, поділу та перетворення (ст. 59 ГК України). Кодекс не передбачає такої форми реорганізації як виділення. Виходячи з норм Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців” можна зробити висновок, що виділення розглядається лише як форма створення юридичної особи.

Оголошення про реорганізацію чи ліквідацію господарської організації або припинення діяльності індивідуального підприємця підлягає опублікуванню реєструючим органом у спеціальному додатку у газеті “Урядовий кур’єр” та/або офіційному друкованому виданні органу державної влади або органу місцевого самоврядування за місцезнаходженням суб’єкта господарювання протягом 10 днів з дня припинення діяльності суб’єкта господарювання (ч. 8 ст. 59 ГК).

При реорганізації суб’єктів підприємництва має місце правонаступництво повне (універсальне) чи часткове (сингулярне).

Повним (універсальним) визнається правонаступництво, при якому до правонаступника переходять всі права та обов’язки, тобто вимоги і борги, майно, незакінчені розрахунки, права та обов’язки за договорами. Повне правонаступництво настає при злитті, приєднанні та перетворенні юридичних осіб.

При **частковому (сингулярному)** правонаступництві до щойно створеної структури підприємництва (правонаступника) переходить тільки частка активів та пасивів реорганізованого підприємця. Воно настає при поділі.

Внаслідок злиття суб'єкта підприємництва з іншим (іншими) вони припиняють своє самостійне юридичне існування, а всі майнові права та обов'язки кожного з них переходять до суб'єкта підприємницької діяльності, який був утворений в результаті злиття (універсальне правонаступництво). У разі злиття суб'єктів господарювання усі майнові права та обов'язки кожного з них переходять до суб'єкта господарювання, що утворений внаслідок злиття (ч. 2 ст. 59 ГК). Така форма реорганізації дозволяє вибрати найбільш конкурентоздатну та ефективну організаційно-правову форму підприємництва. **Злиття вважається завершеним** з моменту державної реєстрації новоутвореної юридичної особи та державної реєстрації припинення юридичних осіб, що припиняються у результаті злиття (ч. 13 ст. 37 Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців”).

Треба зазначити, що злиття (приєднання) господарюючих суб'єктів проводиться за згодою Антимонопольного комітету або його органів у разі:

1. злиття господарюючих суб'єктів або приєднання одного господарюючого суб'єкта до іншого, якщо хоча б один з них займає монопольне становище на певному товарному ринку;
2. злиття господарюючих суб'єктів або приєднання одного господарюючого суб'єкта до іншого, якщо жоден з них не займає монопольного становища на ринку, але сумарна вартість активів або сумарний обсяг реалізації товарів цих господарюючих суб'єктів за підсумками останнього фінансового року перевищує суму грошового еквіваленту, що дорівнює 1 млн. доларів США, і при цьому не менш як у двох господарюючих суб'єктів вартість активів або обсяг реалізації товарів перевершує суму грошового еквівалента, що дорівнює 100 тис. доларів США (Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.1994р. №765 “Про затвердження механізму запобігання монополізації товарних ринків”).

При **приєднанні** одного суб'єкта підприємництва до іншого (юридичної особи), до останнього переходять всі майнові права та обов'язки приєданого суб'єкта. При цьому суб'єкт, який приєднався, втрачає статус суб'єкта підприємницької діяльності (поглинання). У разі приєднання одного або кількох суб'єктів господарювання до іншого суб'єкта господарювання, до цього останнього переходять усі майнові права та обов'язки приєднаних суб'єктів господарювання (ч. 3 ст. 59 ГК). **Приєднання вважається завершеним** з моменту державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи, що не припиняється в результаті приєднання та державної реєстрації припинення юридичних осіб, що припиняються в результаті приєднання (ч. 11 ст. 37 Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців”).

У разі **поділу** суб'єкта підприємництва до нових господарюючих структур, які виникли в результаті цього поділу, переходять за роздільним актом (балансом) у відповідних частинах майнові права і обов'язки реорганізованого суб'єкта. При такій формі реорганізації підприємницька структура втрачає статус юридичної особи та припиняє своє існування, а замість неї утворюється декілька нових суб'єктів господарювання. У разі поділу суб'єкта господарювання усі його майнові права і обов'язки переходять за роздільним актом (балансом) у відповідних частках до кожного з нових суб'єктів господарювання, що утворені внаслідок цього поділу. У разі виділення одного або кількох нових суб'єктів господарювання до кожного з них переходять за роздільним актом (балансом) у відповідних частках майнові права і обов'язки реорганізованого суб'єкта (ч. 4 ст. 59 ГК). Відповідно до ст. 8 Закону України “Про Антимонопольний комітет

України”, Антимонопольний комітет має право давати підприємцям, обов’язкові для виконання розпорядження про примусовий поділ монопольних утворень. **Поділ вважається завершеним** з моменту державної реєстрації новоутворених юридичних осіб та державної реєстрації припинення юридичної особи, що припиняється у результаті поділу (ч. 14 ст. 37 Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців”).

При **виділенні** з структури суб’єкта підприємництва одного або кількох нових господарюючих суб’єктів, до кожного з них переходять за роздільним актом (балансом) у відповідних частинах майнові права та обов’язки реорганізованого суб’єкта. При цьому ця структура не припиняє свого юридичного існування, а діє поряд з новоствореними суб’єктами, тільки її статутний фонд значно зменшується.

При **перетворенні** суб’єкт підприємницької діяльності змінює організаційно-правову форму (універсальне правонаступництво). Перетворення деяких суб’єктів підприємництва має особливості. У разі перетворення одного суб’єкта господарювання в інший до новоутвореного суб’єкта господарювання переходять усі майнові права і обов’язки попереднього суб’єкта господарювання (ч. 5 ст. 59 ГК). **Перетворення вважається завершеним** з моменту державної реєстрації новоутвореної юридичної особи та державної реєстрації припинення юридичної особи, що припиняється у результаті перетворення (ч. 15 ст. 37 Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців”).

Згідно Указу Президента України від 15.06.1993р. “Про корпоратизацію підприємств” **корпоратизацією** є перетворення державних підприємств, закритих акціонерних товариств, більш ніж 75% статутного фонду яких перебуває у державній власності, а також виробничих та науково-виробничих об’єднань, правовий статус яких раніше не був приведений у відповідність з чинним законодавством, у відкриті акціонерні товариства.

Наказом Фонду державного майна України від 12.02.1993р. № 69 було затверджено “Положення про порядок перетворення суб’єктів підприємницької діяльності зі змішаною формою власності, створених за участю державних підприємств, у господарські товариства”, відповідно до якого перетворенню підлягають суб’єкти підприємницької діяльності – підприємства у закриті акціонерні товариства, якщо частка державного майна становить більше 65% від статутного фонду. В інших випадках підприємства перетворюються у товариства з обмеженою відповідальністю.

Керівники державних підприємств, що є засновниками або учасниками відповідних підприємств, у 10-денний термін повинні скликати вищий керівний орган підприємства для прийняття рішення про приведення організаційно-правової форми підприємства у відповідність до цього Положення та організації роботи щодо підготовки установочних документів створюваного господарського товариства. Для організації цієї роботи у 3-денний строк створюється комісія під головуванням керівника підприємства, який несе відповідальність за своєчасність, повноту та достовірність результатів її роботи. Комісія у 15-денний строк повинна здійснити оцінку вартості майна підприємства за цінами на момент перетворення; визначити вартість часток засновників у майні підприємства (вартість часток засновників визначається пропорційно сумі пайових та інших внесків засновників за весь період діяльності підприємств до моменту перетворення).

Якщо засновниками підприємств є кілька державних підприємств, їх частки підсумовуються, визначається розмір статутного фонду господарського товариства. Статутний фонд визначається як сума вартості часток державних і недержавних засновників; готуються установчі документи господарського товариства.

Голова комісії подає до Фонду державного майна України або його регіональних відділень такі документи: статут діючого підприємства; свідоцтво про державну реєстрацію підприємства; свідоцтво (довідку) про реєстрацію підприємства в органах статистики; копії документів, що посвідчують здійснення внесків до статутного фонду підприємства; довідку про наявність філій, представництв, дочірніх підприємств, участь у господарських товариствах, об'єднаннях; бухгалтерський звіт за останній період діяльності підприємства; акт оцінки вартості майна; проекти установчих документів господарського товариства (статут, установчий договір); відомості розрахунку розмірів часток державних та інших засновників за формою; що додається.

У разі відмови недержавних засновників взяти участь у перетворенні підприємства у господарське товариство, їм сплачується вартість належної їм частки у майні підприємства. В цьому випадку розмір статутного фонду господарського товариства зменшується на вартість сплачених або повернутих у натуральній формі часток.

Орган приватизації у 10-денний термін розглядає подані документи, затверджує акт оцінки вартості майна, приймає разом з іншими засновниками рішення про участь у створенні господарського товариства, призначає представника в органі управління господарського товариства.

Стаття 76 ГК України передбачає існування в Україні казенних підприємств, що засновані на державній власності. Вони створюються за рішенням Кабінету Міністрів України. Казенні підприємства створюються в галузях народного господарства, в яких законом дозволено здійснення господарської діяльності лише державним підприємствам; основним (понад 50%) споживачем продукції (робіт, послуг) виступає держава; за умовами господарювання неможлива вільна конкуренція товаровиробників чи споживачів; переважаючим (понад 50%) є виробництво суспільно необхідної продукції (робіт, послуг), яке за своїми умовами і характером потреб, що ним задовольняються, як правило, не може бути рентабельним; приватизацію майнових комплексів державних підприємств заборонено законом.

Громадянин-підприємець може припинити свою діяльність зі зміною організаційно-правової форми чи без зміни. Якщо власник приватного підприємства уступає майновий комплекс, інші права та обов'язки власника підприємства іншому власникові, то він припиняє підприємницьку діяльність, а юридична особа – приватне підприємство продовжує існувати.

Громадянин-підприємець, який здійснював підприємницьку діяльність без утворення юридичної особи, у будь-який час може подати у виконавчий комітет заяву про припинення своєї діяльності. У разі скасування державної реєстрації фізичної особи як суб'єкта підприємницької діяльності ліцензія, що була видана на певний вид діяльності, втрачає чинність відповідно до п. 17 Інструкції про порядок видачі ліцензії на здійснення торгівельної діяльності у сфері оптової, роздрібно-торгівлі та громадського харчування щодо реалізації продовольчих та непродовольчих товарів (затверджена наказом Ліцензійної палати при Міністерстві економіки України та Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України від 08.10.1996р.).

Перетворення для приватного підприємця може мати місце тоді, коли він займався певним видом господарської діяльності без створення юридичної особи і вирішив утворити підприємницьку структуру – приватне підприємство для заняття цією ж діяльністю. При цьому він може припинити свій статус підприємця чи залишитися ним.

2. Ліквідація суб'єкта підприємницької діяльності означає повне припинення його діяльності. **Підставами для ліквідації** може бути:

1. рішення власника (власників) чи уповноважених ним органів, за рішенням інших осіб – засновників суб'єкта господарювання чи їх правонаступників (ч. 6 ст. 59 ГК);
2. закінчення строку, на який створювався суб'єкт господарювання, чи у разі досягнення мети, заради якої його було створено;
3. шляхом прийняття постанови Кабінетом Міністрів України (ст. 7 Закону України “Про промислово-фінансові групи);
4. скасування його державної реєстрації у випадках, передбачених законом (у разі постановлення судового рішення щодо скасування рішення засновників (учасників) юридичної особи або уповноваженого ними органу про внесення змін до установчих документів юридичної особи, або про визнання повністю або частково недійсними змін до установчих документів юридичної особи);
5. на підставі рішення суду чи господарського суду, визнанні суб'єкта підприємництва банкрутом.

Оголошення про реорганізацію чи ліквідацію господарської організації або припинення діяльності індивідуального підприємця підлягає опублікуванню реєструючим органом у спеціальному додатку у газеті “Урядовий кур'єр” та/або офіційному друкованому виданні органу державної влади або органу місцевого самоврядування за місцезнаходженням суб'єкта господарювання протягом 10 днів з дня припинення діяльності суб'єкта господарювання (ч. 8 ст. 59 ГК).

Для ліквідації підприємницької структури у встановленому законодавчими актами порядку утворюється ліквідаційна комісія (ліквідком). Ліквідаційна комісія утворюється за рішенням: при ліквідації підприємств – власника (власників) майна суб'єкта господарювання чи його (їх) представниками або уповноваженого ним (ними) органу; при ліквідації підприємницьких структур, які засновані на колективній власності, – вищих органів; при визнанні банкрутом – судом чи господарським судом. Ліквідацію суб'єкта господарювання може бути також покладено не орган управління суб'єкта, що ліквідується (ч. 1 ст. 60 ГК).

Орган, який прийняв рішення про ліквідацію суб'єкта господарювання, встановлює порядок та визначає строки проведення ліквідації, а також строк для заяви претензій кредиторами, який не може бути менше 2 місяців з дня оголошення про ліквідацію.

З дня призначення ліквідаційної комісії до неї переходять повноваження по управлінню справами господарюючого суб'єкта. Ліквідаційна комісія або інший орган, який проводить ліквідацію суб'єкта господарювання, вміщує (у Законі України “Про господарські товариства” та “Про сільськогосподарську кооперацію” вказано у 3-денний строк з моменту її призначення) в друкованих органах (газета “Урядовий кур'єр” та/або офіційне друковане видання органу державної влади або органу місцевого самоврядування за місцезнаходженням суб'єкта господарювання) повідомлення про його ліквідацію та про порядок і строки заяви кредиторами претензій, а явних (відомих) кредиторів повідомляє персонально у письмовій формі у встановлені ГК (10 днів) чи спеціальним законом строки. Одночасно ліквідаційна комісія вживає необхідних заходів щодо стягнення дебіторської заборгованості суб'єкта господарювання, який ліквідується, та виявлення вимог кредиторів з письмовим повідомленням кожного з них про ліквідацію суб'єкта господарювання, оцінює наявне майно суб'єкта господарювання, який ліквідується, і

розраховується з кредиторами, складає ліквідаційний баланс та подає його власнику або органу, що призначив ліквідаційну комісію.

Стаття 61 ГК передбачає порядок розрахунків з кредиторами. Претензії кредиторів до суб'єкта господарювання, що ліквідується, задовольняється з майна цього суб'єкта, якщо інше не передбачено законодавством. Черговість та порядок задоволення вимог кредиторів визначаються відповідно до закону. Претензії, що не задоволені через відсутність майна суб'єкта господарювання, претензії, які не визнані ліквідаційною комісією, якщо їх заявники у місячний строк після одержання повідомлення про повне або часткове відхилення претензій не звернуться до суду з відповідним позовом, а також претензії, у задоволенні яких за рішенням суду кредиторів відмовлено, вважаються погашеними. Майно, що залишилося після задоволення претензій кредиторів, використовується за вказівкою власника.

При звичайній черговості в першочерговому порядку задовольняються борги перед бюджетами і компенсуються витрати на відновлення природного середовища, якщо йому заподіяно збиток ліквідованим підприємством.

Глава 23

ВИЗНАННЯ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА БАНКРУТОМ

Стаття 209. Неспроможність суб'єкта підприємництва

1. У разі нездатності суб'єкта підприємництва після настання встановленого строку виконати свої грошові зобов'язання перед іншими особами, територіальною громадою або державою інакше як через відновлення його платоспроможності цей суб'єкт (боржник) відповідно до частини четвертої статті 205 цього Кодексу визнається неспроможним.

2. Нездатність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів інакше як через застосування визначеної судом ліквідаційної процедури вважається банкрутством.

3. Суб'єктом банкрутства (далі - банкрутом) може бути лише суб'єкт підприємницької діяльності. Не можуть бути визнані банкрутом казенні підприємства, а також відокремлені структурні підрозділи господарської організації.

4. Щодо банкрутства державних комерційних підприємств законом передбачаються додаткові вимоги та гарантії права власності Українського народу.

Стаття 210. Кредитори неплатоспроможних боржників

1. Кредиторами неплатоспроможних боржників є суб'єкти, зазначені в частині першій статті 209 цього Кодексу, які мають підтвержені відповідно до законодавства вимоги до боржника щодо грошових зобов'язань, включаючи кредиторів, вимоги яких повністю або частково забезпечені заставою. Правами кредиторів щодо неплатоспроможних боржників користуються також визначені законом органи справляння податків, зборів (обов'язкових платежів).

2. У разі якщо до одного боржника мають грошові вимоги одночасно два або більше кредиторів, вони утворюють збори (комітет) кредиторів відповідно до вимог закону.

Стаття 211. Заходи щодо запобігання банкрутству суб'єктів підприємництва

1. Засновники (учасники) суб'єкта підприємництва, власник майна, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, у межах своїх повноважень зобов'язані вживати своєчасних заходів щодо запобігання його банкрутству.

2. Власники майна державного (комунального) або приватного підприємства, засновники (учасники) суб'єкта підприємництва, що виявився неплатоспроможним боржником, кредитори та інші особи в межах заходів щодо запобігання банкрутству вказаного суб'єкта можуть подати йому фінансову допомогу в розмірі, достатньому для погашення його зобов'язань перед кредиторами, включаючи зобов'язання щодо сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), та відновлення платоспроможності цього суб'єкта (досудова санація).

3. Подання фінансової допомоги боржнику передбачає його обов'язок взяти на себе відповідні зобов'язання перед особами, які подали допомогу, в порядку, встановленому законом.

4. Досудова санація державних підприємств здійснюється за рахунок бюджетних коштів, обсяг яких встановлюється законом про Державний бюджет України. Умови проведення досудової санації державних підприємств за рахунок інших джерел фінансування погоджуються з органом, наділеним господарською компетенцією щодо боржника, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Стаття 212. Процедури, що застосовуються до неплатоспроможного боржника

1. У випадках, передбачених законом, щодо неплатоспроможного боржника застосовуються такі процедури:

розпорядження майном боржника;

мирова угода;

санація (відновлення платоспроможності) боржника;

ліквідація банкрута.

2. Санація боржника або ліквідація банкрута здійснюється з дотриманням вимог антимонопольно-конкурентного законодавства.

3. З дня винесення ухвали про порушення провадження у справі про банкрутство реорганізація юридичної особи - боржника власником (уповноваженим ним органом), а також передача майна боржника в статутний фонд допускаються лише у випадках та порядку, передбачених законом.

Стаття 213. Майнові активи неплатоспроможного боржника

1. З метою врегулювання заборгованості неплатоспроможного боржника у процедурах, зазначених у статті 212 цього Кодексу, використовуються майнові активи, які належать йому на підставі речових та зобов'язальних прав, а також права інтелектуальної власності.

2. До складу ліквідаційної маси включаються також майнові активи осіб, які відповідають за зобов'язаннями неплатоспроможного боржника відповідно до закону або установчих документів боржника.

Стаття 214. Державна політика з питань банкрутства

1. Державну політику щодо запобігання банкрутству, забезпечення умов реалізації процедур відновлення платоспроможності суб'єкта підприємництва або визнання його банкрутом щодо державних підприємств та підприємств, у статутному фонді яких частка державної власності перевищує двадцять п'ять відсотків, а також суб'єктів підприємництва інших форм власності у випадках, передбачених законом, здійснює орган державної влади з питань банкрутства.

2. Орган державної влади з питань банкрутства сприяє створенню організаційних, економічних та інших умов, необхідних для реалізації процедур відновлення платоспроможності суб'єктів підприємництва - боржників або визнання їх банкрутами. Повноваження органу державної влади з питань банкрутства визначаються законом.

3. Процедури щодо неплатоспроможних боржників, передбачені цим Кодексом, не застосовуються до казенних підприємств. До державних підприємств, які відповідно до закону не підлягають приватизації, вказані процедури застосовуються в частині санації чи ліквідації лише після виключення їх у встановленому порядку з переліку об'єктів, що не підлягають приватизації.

4. У випадках, передбачених законом, не застосовуються процедури банкрутства щодо комунальних підприємств.

5. Щодо окремих категорій суб'єктів підприємництва законом можуть бути визначені особливості регулювання відносин, пов'язаних з банкрутством.

6. Відносини, пов'язані з банкрутством, учасниками яких є іноземні кредитори, регулюються законодавством України з урахуванням відповідних положень міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Стаття 215. Відповідальність за порушення законодавства про банкрутство

1. У випадках, передбачених законом, суб'єкт підприємництва - боржник, його засновники (учасники), власник майна, а також інші особи несуть юридичну відповідальність за порушення вимог законодавства про банкрутство, зокрема фіктивне банкрутство, приховування банкрутства або умисне доведення до банкрутства.

2. Фіктивним банкрутством визнається завідомо неправдива заява суб'єкта підприємництва до суду про нездатність виконати зобов'язання перед кредиторами та державою. Встановивши факт фіктивного банкрутства, тобто фактичну платоспроможність боржника, суд відмовляє боржникові у задоволенні заяви про визнання банкрутом і застосовує санкції, передбачені законом.

3. Умисним банкрутством визнається стійка неплатоспроможність суб'єкта підприємництва, викликана цілеспрямованими діями власника майна або посадової особи суб'єкта підприємництва, якщо це завдало істотної матеріальної шкоди інтересам держави, суспільства або інтересам кредиторів, що охороняються законом.

4. Приховування банкрутства, фіктивне банкрутство або умисне доведення до банкрутства, а також неправомірні дії у процедурах неплатоспроможності, пов'язані з розпорядженням майном боржника, що завдали істотної шкоди інтересам кредиторів та держави, тягнуть за собою кримінальну відповідальність винних осіб відповідно до закону.

3. Більш складним є процес ліквідації суб'єктів підприємницької діяльності у випадках визнання їх банкрутами, оскільки він характеризується деякими особливостями. Законом України "Про внесення змін до Закону України "Про банкрутство" надано нове визначення банкрутства. **Банкрутство** – це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури. Тим самим зроблено наголос як на процедурі банкрутства, так і на її результаті, та підкреслена необхідність компетентного рішення господарського суду. Визначено також, що банкрутство є різновидом ліквідації боржника – особи, що неспроможна виконати грошові зобов'язання, що встановлено господарським судом на основі активів та пасивів та висновків аудиту.

Таким чином, для оголошення підприємця банкрутом, необхідні **фактичні підстави**:

1. неплатоспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, в тому числі

по заробітній платі, а також виконати зобов'язання щодо сплати податків та зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності. Це настає, як правило, внаслідок перевищення грошових зобов'язань над вартістю належного суб'єкту майна у ліквідній формі;

2. неспроможність у встановленій законом чи договором термін задовольнити вимоги кредиторів і виконати грошові зобов'язання перед бюджетом та сплатити інші обов'язкові платежі. Склад і розмір грошових зобов'язань, в тому числі заборгованості за передані товари, виконані роботи та надані послуги, сума кредитів з урахуванням відсотків, які зобов'язаний сплатити кредиторам боржник, визначається на день подання до господарського суду заяви про порушення провадження у справі про банкрутство, якщо інше не встановлено чинним законодавством. До складу грошових зобов'язань боржника не зараховується неустойка, визначена на день подання такої заяви, а також зобов'язання, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, зобов'язання по виплаті авторської винагороди, зобов'язання перед засновниками (учасниками) боржника – юридичної особи, що виникають з такої участі.

Формальною підставою для порушення справи про банкрутство є письмова заява будь-кого з кредиторів або самого боржника до господарського суду. Під **кредитором** розуміється фізична чи юридична особа, яка має у встановленому порядку підтверджені вимоги щодо грошових зобов'язань до боржника, в тому числі щодо виплати заборгованості по заробітній платні працівникам боржника, а також органів державної податкової служби та інших державних органів, які здійснюють контроль за правильністю та своєчасністю сплати податків і зборів.

Якщо не буде вчасно проведена **досудова санація** як система заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, яку має право здійснювати власник майна боржника (орган, уповноважений управляти майном), інвестор з метою запобігання банкрутству боржника шляхом реорганізаційних, організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних та правових заходів згідно законодавству до початку порушення провадження у справі про банкрутство, то до підприємця-боржника застосовується процедура банкрутства.

Зовнішньою ознакою неспроможності підприємця є зупинення ним поточних платежів. При оцінці неспроможності боржника враховується його фінансовий та майновий стан; потенційні можливості виробничої, та господарської діяльності, якщо вона не буде припинена. Суб'єктами банкрутства як неспроможними боржниками можуть бути фізичні та юридичні особи, зареєстровані як суб'єкти підприємницької та іншої господарської діяльності, що неспроможні своєчасно забезпечити виконання зобов'язань перед кредиторами, бюджетом. Як визначено у ст. 1 вказаного закону, **суб'єкт банкрутства (банкрут)** – це боржник, неспроможність якого виконати свої грошові зобов'язання, встановлена господарським судом. При цьому відокремлені структурні підрозділи юридичної особи (філії, представництва та відділення) банкрутами не можуть бути.

Кредиторами можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, в тому числі іноземні, органи державних податкової та контрольно-ревізійної служб, інші державні органи, які мають підтверджені належними документами майнові вимоги до боржника, крім кредиторів, майнові вимоги яких повністю забезпечені заставою. Кредитор має право об'єднати в одній заяві декілька вимог до боржника з різних зобов'язань. Якщо до одного боржника мають майнові вимоги два чи більше кредиторів, вони можуть об'єднати свої вимоги до боржника і звернутися в господарський суд з однією заявою, підписаною всіма цими кредиторами.

Боржник і сам може звернутися до господарського суду у разі його фінансової неспроможності або загрози такої неспроможності. За даними Вищого господарського суду України 70% заяв до господарських судів про визнання юридичної особи банкрутом подається за ініціативою податкової адміністрації.

В умовах нестабільності ринкових перетворень виникає загроза умисного та фіктивного банкрутства. Тому необхідно їх розрізняти від вимушеного об'єктивного банкрутства. Під **фіктивним банкрутством** розуміють подання боржником в господарський суд заяви про визнання його банкрутом при наявності у нього можливостей задовольнити вимоги кредиторів у повному обсязі. У випадках фіктивного банкрутства боржника кредитори мають право вимагати від нього відшкодування спричинених цим збитків. **Умисним банкрутством** є неможливість задовольнити в повному обсязі вимоги кредиторів, яка виникла з вини самого боржника (його посадових осіб, засновників або інших осіб, що діяли за його дорученням).

Банкрутство доволі тривала та складна процедура. Тому до боржника можуть бути застосовані спеціальні процедури: **позасудові засоби запобігання банкрутству** – домовленість боржника та кредиторів про узгодження умов продовження його діяльності або добровільної самоліквідації, досудова санація, спеціальне управління його майном, мирова угода та примусова ліквідація. **Мирова угода** – домовленість між боржником та кредитором (групою кредиторів) про відстрочку та (або) розстрочку платежів або припинення зобов'язання за угодою сторін. Останнє розглядається як різновид прощення боргів.

Провадження у справах про банкрутство врегульовано Законом України “Про внесення змін до Закону України “Про банкрутство”, Господарсько-процесуальним кодексом України, іншими нормативними актами (законодавством про окремі види юридичних осіб). Так, особливості процедури банкрутства банків регулюються законодавством про банки та банківську діяльність. Ряд особливостей передбачено розділом VI вищезазначеного закону. В той же час останній не застосовується до казенних підприємств, до юридичних осіб – підприємств, що є об'єктами права комунальної власності, якщо щодо них виключно на пленарному засіданні відповідної ради (органу місцевого самоврядування) прийняті рішення щодо цього.

Справи про банкрутство підвідомчі господарським судам і розглядаються ними за місцем знаходження боржника. Право на звернення до господарського суду із заявою про порушення справи про банкрутство мають боржник, кредитор. Тому слід розрізняти банкрутство за заявою неспроможного боржника та примусове банкрутство за вимогами кредиторів. Справа про банкрутство порушується господарським судом, якщо безспірні вимоги кредитора чи кредиторів до боржника сукупно складають не менше 300 мінімальних розмірів заробітної плати, які не можуть бути задоволені боржником протягом 3 місяців після встановленого для їх погашення строку, якщо інше не передбачено чинним законодавством.

4. Заява про порушення справи про банкрутство подається боржником або кредитором у письмовій формі та підписується керівником чи іншого уповноваженою на те особою. Заява про порушення справи про банкрутство повинна містити:

1. найменування господарського суду, до якого подається заява;
2. найменування (прізвище, ім'я, по батькові) боржника, його поштову адресу;

3. найменування кредитора, його поштову адресу, якщо кредитором є юридична особа, а якщо кредитор – фізична особа, в заяві зазначаються прізвище, ім'я, по батькові, а також місце його проживання;
4. номер (код), що ідентифікує кредитора як платника податків і зборів;
5. викладення обставин, які підтверджують неплатоспроможність боржника із зазначенням суми боргових вимог кредиторів, а також строків їх виконання, розміру неустойки, реквізитів розрахункового документа про списання коштів з банківського або кореспондентського рахунку боржника та дату його прийняття банківською установою до виконання;
6. перелік документів, що додаються до заяви.

В заяві боржника також вказується сума вимог кредиторів за грошовим зобов'язанням у розмірі, який не оспорується боржником, розмір заборгованості по податкам і зборам, розмір заборгованості по відшкодуванню шкоди, заподіяної життю та здоров'ю, виплаті заробітної плати та вихідної допомоги працівникам боржника, виплати авторської винагороди, відомості про наявність у боржника майна, в тому числі грошових сум і дебіторської заборгованості, найменування банків, що здійснюють розрахунково-касове та кредитне обслуговування боржника. До заяви боржника додається:

1. рішення власника майна (органу, уповноваженого управляти майном боржника) про звернення боржника до господарського суду з заявою, крім випадків, коли боржник подає таку заяву за наявності у нього достатнього для покриття судових витрат майна;
2. бухгалтерський баланс на останню звітну дату, підписаний керівником і бухгалтером підприємства-боржника;
3. перелік і опис заставленого майна із зазначенням місцезнаходження та вартості на момент виникнення права застави;
4. протокол загальних зборів працівників боржника, на якому обрано їх представника для участі в господарському процесі під час провадження у справі про банкрутство;
5. інші документи, які підтверджують неплатоспроможність боржника.

Боржник зобов'язаний звернутися у місячний строк до господарського суду із заявою про порушення справи про банкрутство у разі:

1. якщо задоволення вимог одного або кількох кредиторів призведе до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника у повному обсязі перед іншими кредиторами;
2. орган боржника, що уповноважений відповідно до установчих документів або законодавства прийняти рішення про ліквідацію боржника, прийняв рішення про звернення до господарського суду з заявою про порушення справи про банкрутство;
3. при ліквідації боржника не у зв'язку з процедурою банкрутства встановлено неможливість боржника задовольнити вимоги кредиторів у повному обсязі та в інших непередбачених чинним законодавством випадках.

Одночасно з подачею заяви про порушення справи про банкрутство боржник повинен подати план його санації.

Заява кредитора додатково повинна містити відомості про:

1. розмір вимог кредитора до боржника із зазначенням розміру неустойки, що підлягає сплаті;
2. викладення обставин, що підтверджують наявність зобов'язання боржника перед кредитором чи з яких виникла грошова вимога, а також строк його виконання;
3. докази того, що сума підтверджених вимог перевищує суму 300 мінімальних розмірів заробітної плати, якщо інше не передбачено законодавством;
4. докази обґрунтованості вимог кредитора, а також інші обставини, на яких ґрунтується вимога кредитора.

Відповідно до такої заяви додається:

1. рішення суду чи господарського суду, що розглядали вимоги кредитора до боржника;
2. копія несплаченого розрахункового документа, за яким відповідно до законодавства здійснюється списання коштів з рахунків боржника, з підтвердженням банківською установою боржника про прийняття цього документа до виконання з зазначенням дати прийняття, виконавчі документи (виконавчий лист, виконавчий запис нотаріуса тощо) чи інші документи, які підтверджують визнання боржником вимог кредиторів;
3. докази того, що вартість предмета застави є недостатньою для повного задоволення забезпеченою нею вимоги у разі, якщо єдина підтверджена вимога кредитора, що подав заяву, забезпечена активами боржника.

Заява кредитора може ґрунтуватися на об'єднаній заборгованості боржника перед ним чи кредитори можуть об'єднати свої вимоги до боржника в одній заяві. В такому випадку вона підписується всіма такими кредиторами. Останні створюють комітет кредиторів, який і представляє їх інтереси в господарському суді.

Якщо кредитором виступає орган державної податкової служби чи інший державний орган, що здійснює контроль за правильністю та своєчасністю сплати податків та зборів, ним додаються докази вжиття заходів по отриманню таких заборгованостей.

В усіх цих випадках кредитор при поданні заяви про порушення справи про банкрутство повинен надіслати боржнику копії заяви та доданих до неї документів. Якщо на момент подання заяви про порушення справи про банкрутство одного боржника в суді до нього вже пред'являлись заяви інших кредиторів, вони розглядаються разом. Із заяв про порушення справи про банкрутство стягується державне мито.

5. Заява про порушення справи про банкрутство приймається суддею відповідно до вимог Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про банкрутство" та Господарсько-процесуального кодексу України. У прийнятті заяви про порушення справи про банкрутство суддя може відмовити у разі:

1. невключення боржника до Державного реєстру підприємств та організацій України або до Реєстру суб'єктів підприємницької діяльності;
2. таку заяву подано щодо ліквідованої або реорганізованої (крім реорганізації у формі перетворення) юридичної особи;
3. щодо боржника – юридичної чи фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності вже порушено справу про банкрутство;

4. вимоги кредиторів у сумі складають менше 300 мінімальних розмірів заробітної плати, якщо інше не передбачено чинним законодавством.

В такому випадку суддя приймає ухвалу про відмову, яка направляється заявнику не пізніше 5 днів з моменту надходження заяви. Якщо в результаті перевірки буде виявлено безпідставність відмови у порушенні справи про банкрутство і ухвала буде скасована, заява вважається поданою в день первісного звернення до суду.

Суддя може повернути подану заяву про порушення справи про банкрутство у 5-денний строк у разі її невідповідності встановленим вимогам:

1. заяву підписано особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не вказано;
2. у заяві не вказано повне найменування сторін, їх поштова адреса та інші відомості;
3. не подано доказів щодо сплати державного мита у встановлених порядку та розмірах;
4. заявник не дотримав установлених строків та у випадках, передбачених ст. 63 ГПК України.

Повернення такої заяви не перешкоджає можливості повторного звернення до суду з заявою про порушення справи про банкрутство.

Заявник має право самостійно відкликати заяву про банкрутство до моменту опублікування в офіційному друкованому органі оголошення про порушення справи про банкрутство або після опублікування, але у місячний термін ще не надійшло інших заяв кредиторів щодо задоволення їх вимог. У такому разі суддя виносить ухвалу про відкликання заяви (якщо це не порушує прав боржника та кредиторів).

Не пізніше 5 днів з дня надходження заяви про порушення справи про банкрутство суддя виносить і надсилає сторонам та державному органу з питань банкрутства ухвалу про порушення провадження у справі про банкрутство із вказівкою у ній факту прийняття заяви до розгляду, про введення процедури розпорядження майном боржника, про призначення розпорядника майна, дату проведення підготовчого засідання суду, яке має відбуватися не пізніше ніж на 30 день з дня прийняття такої заяви та про введення мораторію на задоволення вимог кредиторів. Якщо відразу призначити розпорядника майна неможливо, це може бути проведено у підготовчому засіданні суду.

До дати проведення підготовчого засідання господарського суду боржник зобов'язаний подати до нього та заявнику відзив на заяву про порушення справи про банкрутство, в якій вказано:

1. наявні у боржника заперечення щодо вимог заявника (заявників);
2. загальну суму заборгованості боржника перед кредиторами, в тому числі по заробітній платні його працівникам та заборгованості по обов'язковим платежам;
3. відомості про наявне у боржника майно, в тому числі і кошти, що знаходяться на його рахунках у банках чи інших фінансово-кредитних установах, поштові адреси останніх.

У підготовчому засіданні суддя оцінює подані документи, заслуховує пояснення сторін, розглядає обґрунтованість заперечень боржника. З метою виявлення усіх кредиторів та осіб, що виявили бажання взяти участь у санації боржника, за результатами підготовчого засідання суду виноситься ухвала, за якою боржник зобов'язується подати до офіційних друкованих органів у 10-денний строк за свій рахунок оголошення про порушення справи про банкрутство. Якщо кошти у нього для цього відсутні, то оголошення може бути подано за рахунок кредиторів. Таке газетне оголошення повинно містити повне найменування боржника, його поштову адресу, банківські

реквізити, найменування та адресу господарського суду, номер справи, відомості про розпорядника майна. Якщо боржником є державне підприємство, щодо якого прийнято рішення про приватизацію, то вона призупиняється ухвалою до припинення провадження у справі про його банкрутство.

Для визначення фінансового становища боржника у підготовчому засіданні суду чи під час розгляду справи про банкрутство суддя може призначити експертизу. За дорученням суду остання проводиться державним органом з питань банкрутства із залученням до її проведення спеціалістів. У разі звернення до суду боржника із заявою про порушення справи про банкрутство в тому ж засіданні суду з'ясовуються ознаки його неплатоспроможності. Кредитор має право заявити додаткові майнові вимоги до боржника в межах строку, встановленого чинним законодавством. Кредитор, вимоги якого забезпечені заставою, має право вимагати в частині, не забезпеченій заставою, або на суму різниці між розміром вимоги та виручкою, яка може бути отримана при продажу предмета застави, якщо його вартість недостатня для повного задоволення його вимоги.

Господарський суд в ухвалі про порушення справи про банкрутство може зобов'язати боржника подати аудиторський висновок або провести аудит. Якщо у боржника для цього кошти відсутні, то суд може призначити проведення аудиту за рахунок кредитора лише за згоди останнього. Відсутність аудиторського висновку не зупиняє провадження у справі та не є підставою для її припинення.

За результатами розгляду заяви кредитора та відзиву боржника у підготовчому засіданні виноситься ухвала, в якій визначається:

1. розмір вимог кредиторів, які подали заяву;
2. дата складення розпорядником майна реєстру вимог кредиторів, який має бути складений та поданий до господарського суду на затвердження не пізніше 2 місяців та 10 днів після дати проведення підготовчого засідання господарського суду;
3. дата наступного засідання суду, яке має відбутися не пізніше 3 місяців та 10 днів після дати проведення підготовчого засідання суду;
4. дата скликання перших загальних зборів кредиторів, які мають відбутися не пізніше 3 місяців та 10 днів після дати проведення підготовчого засідання суду;
5. дата засідання суду, на якому буде винесено ухвалу про санацію боржника чи про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури, чи припинення провадження у справі про банкрутство, яке має відбутися не пізніше 6 місяців з дня дати проведення підготовчого засідання суду.

Відсутність відзиву боржника не зупиняє провадження у справі. Якщо заявник не виконує вимоги ухвали господарського суду щодо публікації оголошення про порушення провадження у справі про банкрутство у визначений строк, суд має право залишити заяву без розгляду. З дня винесення ухвали про порушення провадження у справі про банкрутство рішення про реорганізацію або ліквідацію юридичної особи-боржника приймається в порядку, визначеному чинним законодавством про банкрутство.

Після опублікування оголошення про порушення справи про банкрутство в офіційному друкованому органі всі кредитори, незалежно від настання строку виконання зобов'язань мають право подавати заяви з грошовими вимогами до боржника. В той же час господарський суд має право самостійно за клопотанням сторін або учасників провадження у справі про банкрутство чи за своєю ініціативою вживати заходів до забезпечення грошових вимог кредиторів відповідно до ГПК України та законодавства про банкрутство, про що додатково виноситься ухвала, а саме:

1. накладати арешт на все або частину майна чи грошових коштів, що належать боржникові або особам, які відповідають за зобов'язаннями боржника:
 - зобов'язувати боржника передати цінні папери, валютні цінності, інше майно на зберігання третім особам або збереження його майна;
 - забороняти посадовим особам боржника або власнику його майна чи уповноваженому ним органу або іншим особам вчиняти певні дії щодо майнових активів боржника;
 - забороняти власнику майна боржника або уповноваженому ним органу вчиняти дії щодо реорганізації чи ліквідації юридичної особи-боржника;
2. забороняти без згоди розпорядника майна укладати чи здійснювати угоди:
 - пов'язані з передачею нерухомого майна в оренду, заставу, з внесенням зазначеного майна як внеску до статутного фонду господарських товариств, або розпоряджатися нерухомістю іншим чином;
 - пов'язані з одержанням та видачею позик (кредиторів), поручительством, видачею гарантій, уступкою вимоги, перевезенням боргу, а також передачею у довірче управління майна боржника;
 - щодо розпорядження майном боржника, балансова вартість якого складає понад 1% балансової вартості активів боржника.

В ухвалі про порушення провадження у справі про банкрутство вказується на введення мораторію на задоволення вимог кредиторів. Такий мораторій поширюється на зобов'язання, строки виконання яких настали до подання заяви про порушення такої справи. Під **мораторієм на задоволення вимог кредиторів** розуміється зупинення виконання боржником грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати обов'язкових платежів, строк виконання яких настав до дня введення мораторію, та зупинення заходів, спрямованих на забезпечення виконання цих зобов'язань та зобов'язань щодо сплати обов'язкових платежів, застосованих про прийняття рішення про введення мораторію. Мораторій вводиться на задоволення всіх вимог кредиторів, крім передбачених законом випадків. Протягом дії мораторію на задоволення вимог кредиторів забороняється стягнення на підставі виконавчих та інших документів; не нараховується недоїмка, інші фінансові санкції за невиконання чи неналежне виконання грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати обов'язкових платежів. Мораторій на задоволення вимог кредиторів не поширюється на виплату заробітної платні, аліментів, відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю та життю людей, авторські винагороди, а також на задоволення вимог кредиторів, що виникли у зв'язку із зобов'язаннями боржника у процедурах розпорядження майном боржника та санації. Після закінчення дії мораторію на задоволення вимог кредиторів у зв'язку з закінченням або достроковим припиненням процедури санації або ліквідаційної процедури чи затвердженням господарським судом мирової угоди, а також суми завданих збитків, які боржник зобов'язаний був сплатити кредиторам за грошовими вимогами та зобов'язаннями щодо сплати обов'язкових платежів, можуть бути заявлені до сплати у розмірах, які існували на дату введення мораторію, якщо інше не передбачено законодавством про банкрутство.

Заходи щодо забезпечення грошових вимог кредиторів можуть бути вжиті одночасно з винесенням ухвали про порушення провадження у справі про банкрутство або після цього у будь-якій стадії провадження у справі. Ці заходи скасовуються у разі затвердження господарським судом звіту керуючого санацією чи припинення санації боржника, або визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури, або затвердження господарським судом мирової угоди, або відмови у визнанні боржника банкрутом. В той же час суд має право скасувати ці

заходи до настання обставин, передбачених законодавством, про що виноситься відповідна ухвала.

З метою забезпечення майнових інтересів кредиторів в ухвалі суду про порушення провадження у справі про банкрутство або ухвалі, прийнятій на підготовчому засіданні, вказується про введення процедури розпорядження майном боржника і призначається його розпорядник у порядку, встановленому законодавством про банкрутство. **Розпорядник майна** призначається судом з числа осіб, що зареєстровані державним органом з питань банкрутства як господарські керуючі. Відомості про них надаються у встановленому порядку Вищому господарському суду України. Кредитори мають право запропонувати свою кандидатуру розпорядника майна, яка відповідає вимогам, передбаченим законодавством. Якщо інше не передбачено, розпорядником майна може бути призначено фізичну особу – суб'єкта підприємництва, яка має вищу юридичну чи економічну освіту або володіє спеціальними знаннями, не є заінтересованою особою щодо боржника та кредиторів і яка має ліцензію арбітражного керуючого, що видається в установленому порядку. Позбавлення розпорядника майна ліцензії є підставою для винесення ухвали про усунення такого розпорядника від виконання ним своїх обов'язків.

Розпорядником майна не можуть призначатися особи, які здійснювали раніше управління боржником - юридичною особою, за винятком випадків, коли з моменту усунення цієї особи від управління боржником пройшло не менше 3 років; мають судимість за вчинення корисливих злочинів. Розпорядник майна призначається на строк не більше 6 місяців. Цей строк може бути продовжений або скорочений судом за клопотанням комітету кредиторів, розпорядника майна, власника (уповноваженого управляти майном органу), боржника.

Розпорядник майна **має право**:

1. скликати збори кредиторів і брати в них участь з правом дорадчого голосу;
2. аналізувати фінансове становище боржника та рекомендувати зборам кредиторів заходи щодо фінансового оздоровлення боржника;
3. звертатися до господарського суду у передбачених законом випадках;
4. одержувати винагороду у розмірі та порядку, встановленому чинним законодавством;
5. залучати для забезпечення виконання своїх повноважень на договірній основі спеціалістів з оплатою їх діяльності з коштів боржника, якщо інше не передбачено законодавством або рішенням комітету кредиторів;
6. подавати в господарський суд заяву про дострокове припинення ним своїх обов'язків;
7. здійснювати інші, передбачені для нього законодавством повноваження.

Розпорядник майна **зобов'язаний**:

1. розглядати разом з посадовими особами боржника копії заяв кредиторів про грошові вимоги кредиторів до боржника, які надійшли до господарського суду у зв'язку з порушенням провадження у справі про банкрутство та надіслані боржнику у встановленому законодавством порядку;
2. вести реєстр вимог кредиторів у встановленому порядку;
3. повідомляти кредиторів про результати розгляду їх вимог боржником та включення визнаних вимог до реєстру вимог кредиторів або про відмову у такому визнанні;
4. вживати заходів для захисту майна боржника;

5. аналізувати фінансову, господарську та інвестиційну діяльність боржника, його становище на товарних ринках;
6. виявляти ознаки фіктивного банкрутства чи навмисного доведення до банкрутства;
7. скликати збори кредиторів;
8. надавати державному органу з питань банкрутства відомості, що необхідні для ведення єдиної бази даних про підприємства, щодо яких порушено справу про банкрутство;
9. надавати господарському суду та комітету кредиторів звіт про свою діяльність, відомості про фінансове становище боржника;
10. пропозиції щодо можливості відновлення платоспроможності боржника і виконувати інші функції.

Він має ряд інших прав та обов'язків. Розпорядник майна повинен при здійсненні повноважень діяти добросовісно, розумно, враховувати інтереси боржника та його кредиторів.

6. Кредитори та особи, що бажають взяти участь у санації (інвестуванні) боржника у місячний термін з моменту опублікування оголошення про банкрутство подають до господарського суду заяви про грошові вимоги та їх документальне підтвердження. Особи, що бажають взяти участь у санації боржника, подають заяву розпоряднику майна.

Господарський суд за клопотанням комітету кредиторів має право винести ухвалу про проведення санації боржника та призначення керуючого санацією. Санація вводиться на строк не більше 12 місяців, але за клопотанням комітету кредиторів чи керуючого санацією може бути продовжена ще до 6 місяців чи навпаки скорочена. Кандидатура **керуючого санацією** призначається за згодою комітету кредиторів. Ним може бути особа, що була розпорядником майна, за згоди комітету кредиторів – керівник підприємства чи інша особа, що пропонується у встановленому порядку комітетом кредиторів. У всіх випадках така особа повинна мати відповідну, видану у встановленому порядку ліцензію на проведення санації. З моменту винесення ухвали про санацію господарський суд одночасно призначає керуючого санацією, що тягне за собою:

1. припинення повноважень керівника боржника з переходом їх до керуючого санацією;
2. припинення повноважень органів управління боржника - юридичної особи і керуючому санацією передається у 3-денний строк бухгалтерська та інша документація боржника, печатки та штампи, матеріальні та інші цінності;
3. арешт на майно боржника та інші обмеження дій боржника щодо розпорядження його майном можуть бути накладені лише в межах процедури санації.

Ухвала про проведення санації боржника приймається, якщо надійшли пропозиції від бажаючих задовольнити вимоги кредиторів до боржника і виконати його зобов'язання перед бюджетом, за умови згоди зборів (комітету) кредиторів із строками виконання цих зобов'язань і на переведення боргу. В ст. 1 Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про банкрутство” дається уточнене і детальне визначення **санації** як системи заходів, що здійснюються під час проведення справи про банкрутство з метою запобігання визнання боржника банкрутом та його ліквідації, що спрямовані на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та (або) зміну організаційно-правової та виробничої структури боржника.

Реструктуризація підприємства – здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, зокрема шляхом його поділу з переходом боргових зобов'язань до юридичної особи, що не підлягає санації, якщо інше не передбачено планом санації, на зміну форми власності, управління, організаційно-правової форми, що сприятиме фінансовому оздоровленню підприємства, збільшенню обсягів випуску конкурентноспроможної продукції, підвищенню ефективності виробництва та задоволення вимог кредиторів.

Санація розглядається як запобіжний засіб щодо банкрутства і можлива лише у разі порушення справи про банкрутство (з метою запобігання банкрутству). До цього засобу з профілактичною метою може вдаватися і держава. Відповідно до статті 32 Закону санація легально визначена як оздоровлення неспроможного боржника, надання йому фінансової допомоги з боку власника майна, кредиторів та інших юридичних і фізичних осіб, в тому числі іноземних, спрямованих на підтримку діяльності боржника і запобігання його банкрутству.

За своєю юридичною природою санація є спеціальним інститутом переведення боргу особи, що піддається банкрутству, на фізичну чи юридичну особу – санатора. У разі згоди останнього на переведення на нього боргу, господарський суд може винести постанову про припинення процедури банкрутства та затвердження умов санації.

Основна санаційна процедура покладена на керуючого санацією, який **має право:**

1. самостійно розпоряджатися майном боржника з урахуванням встановлених обмежень;
2. укладати від імені боржника мирову угоду та інші цивільно-правові угоди;
3. відмовлятися від договорів боржника у передбачених законом випадках.

Керуючий санацією **зобов'язаний:**

1. прийняти у господарське відання майно боржника та організувати проведення його інвентаризації;
2. відкрити спеціальний рахунок для проведення санації та розрахунків з кредиторами;
3. розробити та подати на затвердження комітету кредиторів план санації боржника, попередньо погоджений з боржником чи органом, уповноваженим управляти його майном;
4. організувати ведення бухгалтерського і статистичного обліку та фінансової звітності;
5. розглядати вимоги кредиторів щодо зобов'язань боржника, що виникли після порушення справи про банкрутство у процедурі розпорядження майном боржника та санації;
6. заявляти у встановленому порядку заперечення щодо заявлених до боржника вимог кредиторів;
7. звітувати перед комітетом кредиторів про реалізацію плану санації;
8. повідомляти у 10-денний строк з дня винесення господарським судом відповідної ухвали державний орган з питань банкрутства про своє призначення, затвердження мирової угоди, закінчення виконання плану санації, звільнення від обов'язків.

Керуючий санацією у 3-місячний строк з дня прийняття рішення про санацію має право відмовитися від виконання договорів боржника, укладених до порушення провадження у справі про банкрутство, не виконаних повністю чи частково, якщо:

1. виконання договорів завдає збитків боржнику у порівнянні з аналогічними договорами, що укладаються за таких же умов;

2. договір є довгостроковим (понад 1 рік) або розрахованим на одержання позитивних результатів для боржника у довгостроковій перспективі, крім випадків випуску продукції з технологічним циклом, більшим за строк санації боржника;
3. виконання договору створює умови, що перешкоджають відновленню платоспроможності боржника.

Угоди боржника, в тому числі укладені до прийняття господарським судом рішення про санацію, можуть бути визнані судом недійсними за заявою керуючого санацією відповідно до цивільного законодавства у разі, якщо:

1. угода укладається боржником із заінтересованими особами, в результаті якої кредиторам завдані або можуть бути завдані збитки;
2. угода укладена боржником з окремим кредитором чи іншою особою протягом 6 місяців до прийняття рішення про санацію і надає перевагу одному кредитору перед іншими або пов'язана з виплатою (видачею) частки (паю) в майні боржника у зв'язку з його виходом зі складу учасників боржника. Все отримане за такою угодою повертається.

Якщо порушено провадження у справі про банкрутство державного підприємства, його трудовий колектив має переважне право вимагати передачі йому цілісного майнового комплексу державного підприємства – боржника в оренду за умови покладення на себе грошових зобов'язань боржника і за наявності на це угоди кредиторів. Інакше кажучи, за таких умов трудовому колективу надається перевага на участь у санації боржника.

Протягом 3 місяців з дня винесення ухвали про санацію боржника керуючий санацією зобов'язаний подати комітету кредиторів для схвалення план санації боржника (крім випадків, передбачених законодавством про банкрутство). План санації повинен містити заходи щодо відновлення платоспроможності боржника, умови участі інвесторів (за їх наявності) у повному або частковому задоволенні вимог кредиторів, переведення боргу (чи частини боргу) на інвестора, строк та черговість виплати боржником або інвестором боргу кредиторам та умови відповідальності інвестора за невиконання взятих згідно з планом санації зобов'язань. План санації також повинен передбачати строк відновлення платоспроможності боржника. Платоспроможність вважається відновленою за відсутності ознак банкрутства. У разі наявності інвесторів план санації розробляється та погоджується за участю інвесторів.

Заходами щодо відновлення платоспроможності боржника, які містять план санації, можуть бути:

1. реструктуризація підприємства;
2. перепрофілювання виробництва;
3. закриття нерентабельних виробництв;
4. відстрочка та (або) розстрочка платежів або прощення (списання) частини боргів, про що укладається мирова угода;
5. ліквідація дебіторської заборгованості;
6. продаж частини майна боржника;
7. зобов'язання інвестора про погашення боргу боржника, зокрема шляхом переведення на нього боргу та його відповідальність за невиконання взятих на себе зобов'язань;
8. виконання зобов'язань боржника власником майна боржника та його відповідальність за невиконання взятих на себе зобов'язань;
9. продаж майна боржника як цілісного майнового комплексу (для недержавних підприємств);

10. одержання кредиту для виплати вихідної допомоги працівникам боржника, які звільняються згідно з планом санації, який відшкодовується в першу чергу за рахунок реалізації майна боржника;
11. звільнення працівників боржника, які не можуть бути задіяні в процесі реалізації плану санації. Вихідна допомога в цьому разі виплачується за рахунок інвестора, а за його відсутності – за рахунок реалізації майна боржника або за рахунок кредиту, одержаного для цієї мети;
12. інші способи відновлення платоспроможності боржника.

Інвестор за умови виконання зобов'язань, передбачених планом санації, може набувати прав власності не майно боржника відповідно до законодавства та плану санації. План санації розглядається комітетом кредиторів, який скликається керуючим санацією у 4-місячний строк з дня винесення господарським судом ухвали про санацію, якщо не передбачено інше. Керуючий санацією письмово повідомляє членів комітету кредиторів про дату і місце проведення засідання комітету кредиторів і за 2 тижні до його проведення надає можливість попередньо ознайомитися з планом санації. План санації вважається схваленим, якщо таке рішення було підтримано більшістю голосів кредиторів – членів комітету кредиторів (більше половини).

Комітет кредиторів може прийняти одне з таких рішень:

1. схвалити план санації та подати його на затвердження господарського суду;
2. відхилити план санації і звернутися до господарського суду з клопотанням про визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури;
3. відхилити план санації, звернутися до господарського суду з клопотанням про звільнення керуючого санацією від виконання ним обов'язків та про призначення нового керуючого. Зазначене рішення повинно містити дату скликання чергового засідання комітету кредиторів для розгляду нового плану санації, яке має відбутися не пізніше ніж у місячний строк з дня прийняття рішення відхилення плану санації.

Схвалений комітетом кредиторів план санації та протокол засідання подаються керуючими санацією в господарський суд у 5-денний строк. Протокол засідання комітету кредиторів може містити особливу думку кредиторів, які голосували проти порядку і строків погашення заборгованості, передбачених у плані санації. Керуючий санацією зобов'язаний попередньо погоджувати план санації боржника з органом, уповноваженим управляти державним майном, щодо підприємства-боржника, у майні якого частка державної власності перевищує 50%.

Господарський суд затверджує план санації боржника, про що виноситься ухвала. Якщо протягом 6 місяців з дня винесення ухвали про санацію в господарський суд не буде подано плану санації боржника, господарський суд має право прийняти рішення про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури. У разі схвалення комітетом кредиторів плану санації, який передбачає більший строк санації боржника, ніж початково встановлений, господарський суд продовжує строк санації, якщо є підстави вважати, що продовження строку і виконання плану санації приведе до відновлення платоспроможності боржника. Керуючий санацією щоквартально звітує перед комітетом кредиторів.

У разі порушення сторонами умов угод, укладених згідно з планом санації, під час проведення процедури санації захист порушеного права, що виникло у зв'язку з проведенням процедури санації, здійснюється у процедурі провадження у справі про банкрутство.

З метою відновлення платоспроможності та задоволення вимог кредиторів план санації може передбачати продаж майна боржника недержавної власності як цілісного майнового

комплексу. Заходи до забезпечення вимог кредиторів щодо майна боржника, яке підлягає продажу згідно з планом санації, скасовуються ухвалою господарського суду.

При продажу майна боржника недержавної власності як цілісного майнового комплексу в установленому порядку відчужуються всі види майна, призначеного для здійснення підприємницької діяльності боржника, в тому числі приміщення, споруди, обладнання, інвентар, сировина, продукція, права вимоги, права на знаки (позначення), що індивідуалізують боржника, його продукцію (роботи, послуги, фірмове найменування, знаки для товарів та послуг), інші права, які йому належать, за винятком прав і обов'язків, які не можуть бути передані іншим особам. При такому продажу грошові зобов'язання та зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) підприємства-боржника на дату прийняття господарським судом заяви про порушення справи про банкрутство не включається до складу майнових актів підприємства-боржника. Всі трудові договори (контракти), що укладені до дати продажу майна боржника як цілісного майнового комплексу, зберігають силу, при цьому права та обов'язки роботодавця переходять до покупця майна боржника. Одержана сума включається до складу майнових актів боржника. Продаж майна провадиться на відкритих торгах, якщо інше не передбачено планом санації, в порядку, передбаченому законодавством, з урахуванням особливостей, встановлених чинним законодавством.

Керуючий санацією виступає організатором торгів або залучає для цих цілей спеціалізовану організацію. Вона не може бути заінтересованою щодо кредитора чи боржника. Керуючий санацією зобов'язаний опублікувати оголошення про продаж майна боржника недержавної власності як цілісного майнового комплексу на відкритих торгах у офіційних друкованих органах за 30 днів до дати проведення торгів. В оголошенні повинні зазначатись:

1. відомості про цілісний майновий комплекс і порядок ознайомлення з ним;
2. граничні (до місяця) строки подання заявок на участь у торгах, час, місце та форма проведення торгів;
3. порядок оформлення участі у торгах;
4. початкова ціна, встановлена комітетом кредиторів;
5. розмір завдатку, строк і порядок його внесення;
6. порядок оформлення результатів торгів.

У разі, якщо протягом строку, зазначеного в оголошенні, надійшла заявка на участь у відкритих торгах з продажу майнового комплексу від одного заявника, торги не проводяться. За згодою комітету кредиторів він може бути проданий такому заявнику без проведення повторних торгів. Торги проводяться у формі аукціону, крім випадків, передбачених законодавством. Особа, яка перемогла на аукціоні, та керуючий санацією в день проведення аукціону підписують протокол, в якому вказуються умови придбання цілісного майнового комплексу, про що укладається договір купівлі-продажу.

У разі проведення торгів у формі конкурсу умови конкурсу погоджуються з комітетом кредиторів. У разі проведення торгів у такій формі на підставі протоколу, підписаного переможцем конкурсу та організатором торгів, протягом 15 днів з дати проведення конкурсу підписується договір купівлі-продажу майна боржника, включається до складу майна боржника за вирахуванням витрат організатора торгів на його проведення. Якщо боржник за рахунок суми, вирученої від продажу майна, задовольняє вимоги кредиторів у повному обсязі, провадження у справі про банкрутство боржник підлягає припиненню господарським судом за заявою керуючого

санацією. Якщо суми, вирученої від продажу майна, недостатньо для задоволення вимог кредиторів у повному обсязі, керуючий санацією пропонує кредиторам укласти мирову угоду.

У разі, якщо мирова угода не укладена, господарський суд визнає боржника банкрутом та відкриває ліквідаційну процедуру. До затвердження господарським судом мирової угоди або визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури керуючий санацією не має права здійснювати розрахунки з кредиторами.

З метою відновлення платоспроможності боржника та задоволення вимог кредиторів, план санації може передбачати продаж частини майна боржника на відкритих торгах. Керуючий санацією після проведення інвентаризації та оцінки майна боржника має право почати продаж частини майна боржника на відкритих торгах. Заходи до забезпечення вимог кредиторів щодо частини майна боржника, яка підлягає продажу згідно з планом санації, скасовується ухвалою господарського суду. Майно боржника, щодо обігу якого встановлено обмеження, продається на закритих торгах. У закритих торгах беруть участь особи, які відповідно до законодавства можуть мати зазначене майно у власності чи на підставі іншого речового права.

Продаж частини майна боржника – державного підприємства у процедурі санації проводиться відповідно до законодавчих актів з питань приватизації з урахуванням особливостей, передбачених законодавством про банкрутство. Початкова ціна майна боржника, що виставляється на торги, визначається керуючим санацією відповідно до цього законодавства про банкрутство та інших нормативно-правових актів.

Переможець торгів зобов'язаний заплатити продажну ціну майна боржника у строк, передбачений протоколом або договором купівлі-продажу, але не пізніше місяця після дня проведення торгів. Майно боржника, яке не продане на перших торгах, виставляється на повторні торги, якщо інше не передбачено планом санації. Майно, не продане і на повторних торгах, може бути реалізовано керуючим санацією за згодою комітету кредиторів на підставі договору купівлі-продажу, укладеного без проведення торгів.

За 15 днів до закінчення санації, а також за наявності підстав для дострокового припинення санації, керуючий зобов'язаний надати зборам кредиторів письмовий звіт і повідомити їх про час і місце проведення зборів. Звіт керуючого санацією має містити:

1. баланс боржника за останню звітну дату;
2. рахунок прибутків і збитків;
3. відомості про наявність грошових коштів, які можуть бути спрямовані на задоволення вимог кредиторів;
4. відомості про дебіторську заборгованість на дату подання звіту та про нереалізовані права вимоги;
5. інші відомості про можливості погашення кредиторської заборгованості, що залишилися.

До звіту керуючого санацією додається реєстр вимог кредиторів. Одночасно зі звітом керуючий санацією вносить на збори кредиторів одну з пропозицій:

1. про прийняття рішення про дострокове припинення процедури санації у зв'язку з відновленням платоспроможності боржника;
2. про укладення мирової угоди;
3. про звернення до господарського суду з клопотанням про продовження процедури санації;

4. про звернення до господарського суду з клопотанням про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури.

Звіт керуючого санацією розглядається зборами кредиторів, які скликаються не пізніше 10 днів після закінчення процедури санації чи появи підстав для її припинення. За результатами розгляду звіту збори кредиторів приймають одне з таких рішень:

1. про виконання плану санації, закінчення процедури санації та відновлення платоспроможності боржника;
2. про звернення до господарського суду з клопотанням про дострокове припинення процедури санації у зв'язку з відновленням платоспроможності боржника;
3. про звернення до господарського суду з клопотанням про продовження встановлення строку процедури санації;
4. про звернення до господарського суду з клопотанням про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури;
5. про укладення мирової угоди.

Якщо зборами кредиторів не прийняте жодне з цих рішень або рішення не подано в господарський суд протягом 15 днів з дня закінчення санації чи виникнення підстав для її дострокового припинення, господарський суд розглядає питання про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури в порядку, передбаченому Законом України “Про внесення змін до Закону України “Про банкрутство”. Звіт керуючого санацією, розглянутий зборами кредиторів, і протокол зборів направляється в господарський суд не пізніше 5 днів після дати проведення зборів. До звіту керуючого санацією додаються реєстр вимог кредиторів і, за наявності, скарги кредиторів, які голосували проти прийнятого зборами кредиторів рішення або не брали участі в голосуванні. Звіт керуючого санацією та скарги кредиторів розглядаються на засіданні господарського суду. Про час і місце розгляду повідомляються керуючий санацією та кредитори, які подали скарги.

Якщо збори кредиторів прийняли рішення про виконання плану санації і закінчення санації або про звернення до господарського суду з клопотанням про її припинення у зв'язку з відновленням платоспроможності боржника та переходом до розрахунків з кредиторами, звіт керуючого санацією підлягає затвердженню господарським судом, крім випадків, передбачених законодавством. У разі встановлення господарським судом обґрунтованості скарг кредиторів або відсутності ознак відновлення платоспроможності боржника, господарський суд відмовляє у затвердженні звіту. Про затвердження звіту керуючого санацією або про відмову в цьому, чи про продовження санації, або про затвердження мирової угоди виноситься ухвала. За наявності клопотання зборів кредиторів про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури, а також у разі відмови господарського суду в затвердженні звіту керуючого санацією чи неподання такого звіту в установлений строк, господарський суд може визнати боржника банкрутом і відкрити ліквідаційну процедуру. Затвердження господарським судом звіту керуючого санацією є підставою для винесення ухвали про припинення провадження у справі про банкрутство.

За наявності клопотання комітету кредиторів господарський суд може винести ухвалу про встановлення кінцевого строку розрахунків з кредиторами, який не повинен перевищувати 6 місяців з дня прийняття зазначеної ухвали. У такому випадку провадження у справі про банкрутство припиняється після розрахунків з кредиторами. Такі розрахунки проводяться боржником відповідно до реєстру вимог кредиторів, починаючи з дня затвердження звіту

керуючого санацією господарським судом, в порядку черговості, передбаченому статтею 31 цього Закону. Якщо у встановлені господарським судом строки не проведені розрахунки з кредиторами, суд визнає боржника банкрутом і відкриває ліквідаційну процедуру. Копія ухвали господарського суду та звіту керуючого санацією направляється державному органу з питань банкрутства.

7. Якщо санація не відбулась чи не досягла позитивних результатів, господарський суд приймає постанову про визнання боржника банкрутом і відкриває **ліквідаційну процедуру**, метою якої є припинення діяльності підприємця, визнаного господарським судом банкрутом, з метою здійснення заходів щодо задоволення визнаних судом вимог кредиторів шляхом продажу його майна. Строк ліквідаційної процедури не може перевищувати 12 місяців. Господарський суд може продовжити цей строк на 6 місяців, якщо інше не передбачено законодавством.

При визнанні боржника банкрутом настають певні наслідки. З дня прийняття господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури:

1. підприємницька діяльність банкрута завершується закінченням технологічного циклу з виготовлення продукції у разі можливості її продажу;
2. строк виконання всіх грошових зобов'язань банкрута та зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) вважається таким, що настав;
3. припиняється нарахування неустойки, процентів та інших економічних санкцій по всіх видах заборгованості банкрута;
4. відомості про фінансове становище банкрута перестають бути конфіденційними чи становити комерційну таємницю;
5. укладення угод, пов'язаних з відчуженням майна банкрута чи передачею його майна третім особам, допускається в порядку, передбаченому ліквідаційною процедурою;
6. скасовується арешт, накладений на майно боржника, визнаного банкрутом, чи інші обмеження щодо розпорядження майном такого боржника (накладення нових арештів або інших обмежень щодо розпорядження майном банкрута не допускається);
7. вимоги за зобов'язаннями боржника, визнаного банкрутом, що виникли під час проведення процедури банкрутства, можуть пред'являтися тільки в межах ліквідаційної процедури;
8. виконання зобов'язань боржника, визнаного банкрутом, здійснюється у передбачених законодавством випадках і порядку.

З цього ж дня припиняються повноваження органів управління банкрута щодо управління та розпорядження його майном, якщо це не було зроблено раніше, керівник звільняється з роботи у зв'язку з банкрутством підприємства, про що робиться запис у його трудовій книжці, а також припиняються повноваження власника (власників) майна банкрута, якщо цього не було зроблено раніше. Також призначається ліквідатор – фізична особа, яка відповідно до рішення господарського суду організує здійснення ліквідаційної процедури боржника, визнаного банкрутом, та забезпечує задоволення визнаних судом вимог кредиторів. Опублікування відомостей про визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури здійснюється ліквідатором в офіційних друкованих органах за рахунок банкрута у 5-денний строк з дня прийняття постанови про визнання боржника банкрутом. Не дозволяється опублікування або розголошення іншим чином відомостей про визнання боржника банкрутом до дня прийняття господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом.

Відомості про визнання боржника банкрутом і про відкриття ліквідаційної процедури повинні мати:

1. найменування та інші реквізити боржника, визнаного банкрутом;
2. найменування господарського суду, в провадженні якого знаходиться справа про банкрутство;
3. дату прийняття господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури;
4. відомості про ліквідатора (ліквідаційну комісію).

У постанові про визнання боржника банкрутом суд відкриває ліквідаційну процедуру, призначає **ліквідатора** в порядку, передбаченому для призначення керуючого санацією боржника. За клопотанням ліквідатора, погодженим з комітетом кредиторів, господарський суд призначає членів ліквідаційної комісії. У разі ліквідації державного підприємства або підприємства, у статутному фонді якого державна частка складає більше ніж 25%, господарський суд призначає членами ліквідаційної комісії представника державного органу з питань банкрутства та при необхідності – органу місцевого самоврядування.

Ліквідатор (ліквідаційна комісія) виконують свої повноваження до завершення ліквідаційної процедури в порядку, встановленому законодавством про банкрутство та іншими нормативно-правовими актами. При ліквідаційній процедурі господарський суд розглядає скарги на дії її учасників, а також здійснює інші повноваження, передбачені законом.

Ліквідатор з дня свого призначення здійснює такі **повноваження**:

1. приймає до свого відання майно боржника, вживає заходи по забезпеченню його збереження;
2. виконує функції з управління та розпорядження майном банкрута;
3. здійснює інвентаризацію та оцінку майна банкрута згідно з законодавством;
4. аналізує фінансове становище банкрута;
5. виконує повноваження керівника (органів управління) банкрута;
6. очолює ліквідаційну комісію та формує ліквідаційну масу;
7. пред'являє до третіх осіб вимоги щодо повернення дебіторської заборгованості банкруту;
8. з дня визнання боржника банкрутом та закриття ліквідаційної процедури повідомляє працівників банкрута про звільнення та здійснює його відповідно до законодавства України про працю. Виплата вихідної допомоги звільненим працівникам банкрута провадиться ліквідатором в першу чергу за рахунок коштів, одержаних від продажу майна банкрута у встановленому порядку заперечення по заявлених до боржника вимогах кредиторів;
9. заявляє про відмову від виконання договорів банкрута у встановленому порядку;
10. вживає заходи, спрямовані на пошук, виявлення та повернення майна банкрута, що знаходиться у третіх осіб;
11. передає у встановленому порядку на зберігання документи банкрута, які відповідно до нормативно-правових актів підлягають обов'язковому зберіганню;
12. реалізує майно банкрута для задоволення вимог, включених до реєстру вимог кредиторів;
13. повідомляє про своє призначення державний орган з питань банкрутства в 10-денний строк з дня прийняття рішення господарським судом та надає державному органу з

питань банкрутства інформацію для ведення єдиної бази даних щодо підприємств-банкрутів;

14. здійснює інші повноваження, що передбачені чинним законодавством.

Протягом 3 днів з дня призначення ліквідатора орган управління банкрута забезпечує передачу бухгалтерської та іншої документації банкрута, печаток і штампів, матеріальних та інших цінностей банкрута ліквідатору. У разі ухилення від виконання зазначених обов'язків органи управління банкрута, в тому числі керівник, несуть відповідальність відповідно до законодавства. З дня призначення ліквідатора до нього переходять права керівника (органів управління) юридичної особи – банкрута. Ліквідатор (арбітражний керуючий) має право замовити виготовлення дублікату печатки та штампів у разі їх втрати.

До складу ліквідаційної комісії включаються представники кредиторів, фінансових органів, а у разі необхідності – також представники державного органу у справах нагляду за страховою діяльністю, Антимонопольного комітету України, державного органу з питань банкрутства (якщо банкрутом визнано державне підприємство), та представник органів місцевого самоврядування.

Дії ліквідатора (ліквідаційної комісії) можуть бути оскаржені до господарського суду власником майна (органом, уповноваженим управляти майном) банкрута: особою, яка відповідає за зобов'язаннями банкрута; особою, яка, посилаючись на свої права власника або іншу підставу, передбачену законом чи договором, оспорує правомірність віднесення майнових активів або коштів до ліквідаційної маси. При здійсненні своїх повноважень ліквідатор має право заявити вимоги до третіх осіб, які відповідно до законодавства несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства. Розмір зазначених вимог визначається виходячи з різниці між сумою вимог кредиторів і ліквідаційною масою.

Стягнені суми включаються до ліквідаційної маси і можуть бути використані лише для задоволення вимог кредиторів у порядку встановленої черговості.

Всі види майнових активів (майно та майнові права) банкрута, які належать йому на праві власності або повного господарського відання на дату відкриття ліквідаційної процедури, включаються до складу ліквідаційної маси. Виняток з цього становлять об'єкти державного житлового фонду, в тому числі гуртожитки, дитячі дошкільні заклади та об'єкти комунальної інфраструктури, які у разі банкрутства підприємства передаються у встановленому законодавством порядку до комунальної власності відповідних територіальних громад без додаткових умов і фінансуються у встановленому порядку. Речі, визначені родовими ознаками, що належать банкруту на праві володіння або користування, включаються до складу ліквідаційної маси. Майно банкрута, що є предметом застави, включається до складу ліквідаційної маси, але використовується виключно для першочергового задоволення вимог заставоутримувача. Індивідуально визнані речі, що належать банкруту на підставі речових прав, крім права власності і повного господарського відання, не можуть бути включені до складу ліквідаційної маси.

За наявності у банкрута майна, виключеного з обороту, ліквідатор зобов'язаний передати його іншим особам у встановленому порядку. У разі виявлення ліквідатором частки банкрута у спільному майні з метою задоволення вимог кредиторів у встановленому порядку порушує питання про виділення цієї частки.

Оплата праці, відшкодування витрат арбітражних керуючих (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора), спеціалістів, залучених арбітражним керуючим, здійснюються за рахунок коштів інвесторів або коштів, одержаних від продажу майна боржника, або за рахунок коштів кредиторів чи коштів, одержаних у результаті виробничої діяльності боржника. Кредитори

та інвестори можуть створювати фонд для оплати праці, відшкодування витрат на винагороди арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора), а також спеціалістів, залучених арбітражним керуючим для забезпечення виконання своїх повноважень у встановленому порядку. Оплата праці арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) за здійснення своїх повноважень встановлюється та виплачується за кожен місяць роботи в розмірі, встановленому комітетом кредиторів і затвердженому господарським судом, якщо інше не передбачене законом, але не менше 2 мінімальних заробітних плат та не більше середньомісячної заробітної плати керівника боржника за 12 місяців його роботи перед порушенням провадження у справі про банкрутство. Оплата праці арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора), а також спеціалістів, залучених для забезпечення виконання своїх повноважень, здійснюється за кожний місяць роботи згідно з укладеною угодою. Додаткову винагороду арбітражному керуючому і спеціалістам встановлюють і сплачують кредитори (інвестори). Звіт про оплату праці, винагороду, відшкодування витрат арбітражного керуючого та спеціалістів, залучених ним для забезпечення виконання своїх повноважень, затверджується ухвалою господарського суду.

Невиконання або неналежне виконання арбітражним керуючим своїх повноважень, що завдало збитки боржнику чи кредиторам, може бути підставою для позбавлення його ліцензії. Рішення про це може бути оскаржено в судовому порядку. Невиконання або неналежне виконання арбітражним керуючим своїх повноважень без збитків може бути підставою для припинення повноважень арбітражного керуючого. У разі завдання збитків у розмірах, що складають 20% і більше суми заборгованості боржника на день подання заяви про порушення справи про банкрутство, боржник та кредитори мають право звернутися з позовом до суду по стягнення збитків, спричинених умисними діями арбітражного керуючого в порядку, встановленому законом.

Майно, на яке звертається стягнення у ліквідаційній процедурі, оцінюється арбітражним керуючим у порядку, встановленому законодавством України. Для майна, яке продається на аукціоні, оціночна вартість є початковою. Для здійснення оцінки майна арбітражний керуючий має право залучати на підставі договору спеціалістів з оплатою їх послуг за рахунок коштів, одержаних від виробничої діяльності боржника, або реалізації його майна, якщо інше не встановлено комітетом кредиторів.

Після проведення інвентаризації та оцінки майна банкрута, ліквідатор розпочинає продаж майна банкрута на відкритих торгах, якщо комітетом кредиторів не встановлено інший порядок продажу майна банкрута. Ліквідатор забезпечує через засоби масової інформації оповіщення про порядок продажу майна банкрута, склад, умови та строки придбання майна, які погоджуються з комітетом кредиторів. При цьому продаж майна підприємств-банкрутів, заснованих на державній власності, здійснюється з урахуванням вимог Закону України “Про приватизацію державного майна” та інших нормативно-правових актів з питань приватизації. У разі надходження двох чи більше пропозицій щодо придбання майна банкрута, ліквідатор проводить конкурс (аукціон) (відповідно до Закону України “Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)”).

Майно банкрута, щодо обігу якого встановлено обмеження, продається на закритих торгах. У закритих торгах беруть участь особи, які відповідно до законодавства можуть мати зазначене майно у власності чи на підставі іншого речового права. Порядок реалізації цінних паперів, що

належить банкруту на праві власності, здійснюється відповідно до законодавства. Уступка вимог банкрута здійснюється за цивільним законодавством України і за згодою комітету кредиторів.

Ліквідатор має право виставити на відкриті торги вимоги банкрута, якщо інший порядок продажу (уступки) вимог банкрута не встановлено комітетом кредиторів. Він зобов'язаний використовувати при проведенні ліквідаційної процедури тільки один рахунок боржника в банківській установі. Інші рахунки, виявлені при проведенні ліквідаційної процедури, підлягають закриттю. Залишки коштів на цих рахунках перераховуються на основний рахунок боржника. Кошти, які надходять при проведенні ліквідаційної процедури, зараховуються на основний рахунок боржника. З основного рахунку здійснюються виплати кредиторам у передбаченому порядку:

- поточні комунальні та експлуатаційні платежі;
- інші витрати, пов'язані зі здійсненням ліквідаційної процедури.

Продаж майна банкрута оформляється договорами купівлі-продажу, які укладаються між ліквідатором і покупцем відповідно до законів України. Ліквідатор не рідше одного разу на місяць надає комітету кредиторів або на вимогу господарського суду, державного органу з питань банкрутства звіт про свою діяльність, інформацію про фінансове становище і майно боржника на день відкриття ліквідаційної процедури та при проведенні ліквідаційної процедури, використання коштів боржника, а також іншу інформацію.

У разі невиконання або неналежного виконання ліквідатором своїх обов'язків, господарський суд за клопотанням комітету кредиторів може припинити повноваження ліквідатора і за пропозицією комітету кредиторів призначає нового ліквідатора.

Після завершення всіх розрахунків з кредиторами ліквідатор подає до господарського суду звіт та ліквідаційний баланс, до якого додаються:

1. показники виявленої ліквідаційної маси (дані її інвентаризації);
2. відомості про реалізацію об'єктів ліквідаційної маси з посиланням на укладені договори купівлі-продажу;
3. копії договорів купівлі-продажу та акти приймання-передачі майна;
4. реєстр вимог кредиторів з даними про розміри погашених вимог кредиторів;
5. документи, які підтверджують погашення вимог кредиторів.

Господарський суд після заслуховування звіту ліквідатора та думки членів комітету кредиторів або окремих кредиторів, виносить ухвалу про затвердження звіту та ліквідаційного балансу. Ліквідатор в свою чергу повідомляє державний орган з питань банкрутства про завершення ліквідаційної процедури. Якщо за результатами ліквідаційного балансу після задоволення вимог кредиторів не залишилося майна, господарський суд виносить ухвалу про ліквідацію юридичної особи - банкрута. Копія цієї ухвали направляється органу, який здійснив державну реєстрацію юридичної особи – банкрута, та органам державної статистики для виключення юридичної особи з Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України, а також власнику (органу, уповноваженому управляти майном), органам державної податкової служби за місцезнаходженням банкрута.

Якщо майна банкрута вистачило, щоб задовольнити всі вимоги кредиторів, він вважається таким, що не має боргів, і може продовжувати свою підприємницьку діяльність. Господарський суд може винести ухвалу про ліквідацію юридичної особи, що звільнилася від боргів, лише у разі, якщо в неї залишилося майнових активів менше, ніж вимагається для її функціонування згідно з законодавством. У разі, якщо господарський суд дійшов висновку, що ліквідатор не виявив або не

реалізував усі наявні майнові активи ліквідаційної маси, необхідні для повного задоволення кредиторів, він виносить ухвалу про призначення нового ліквідатора. Новий ліквідатор очолює ліквідаційну комісію та діє відповідно до встановлених законодавством вимог.

Якщо ліквідатор не виявив майнових активів, що підлягають включенню до ліквідаційної маси, він зобов'язаний подати господарському суду ліквідаційний баланс, який засвідчує відсутність у банкрута майна.

Право вибору умов проведення санації залишається за боржником у разі, коли він сам звернувся до господарського суду з заявою про визнання його банкрутом. При цьому умови проведення санації державних підприємств шляхом реорганізації погоджуються з відповідним органом, уповноваженим управляти державним майном, та Антимонопольним комітетом України в межах його компетенції, а умови проведення санації шляхом приватизації – з відповідним органом приватизації. Якщо у санації підприємства-боржника виявили бажання взяти участь декілька громадян або юридичних осіб, то вибір санаторів здійснюється відповідним органом на конкурсних засадах.

8. На задоволення вимог кредиторів спрямовуються кошти, що виручені від продажу майна боржника. Кошти, що залишилися після задоволення позачергових вимог, в подальшому використовуються для погашення інших заборгованостей.

В першу чергу виконуються зобов'язання перед працівниками підприємства-банкрута (за винятком повернення внесків членів трудового колективу до статутного фонду підприємства або виплат за акціями трудового колективу).

Однак і зобов'язання перед трудовим колективом є різні за своїми пріоритетами. Крім того, формально працівника, що став інвалідом внаслідок виробничого травматизму і працює на іншому підприємстві, не можна віднести до члена трудового колективу. Тому пріоритет повинен надаватись тим коштам, що підлягають капіталізації – кошти на відшкодування шкоди, що заподіяна життю та здоров'ю як працівників підприємства-банкрута, так і іншим особам, у заподіянні фізичної шкоди яким є вина такого підприємства. Підлягають також капіталізації кошти за аліментними зобов'язаннями працівників підприємства на період виплати їм обов'язкових платежів при звільненні. Це впливає з вимог статті 3 Конституції України.

Відповідно до статті 31 Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про банкрутство” встановлена **черговість задоволення вимог кредиторів**. Кошти, одержані від продажу майна банкрута, спрямовуються на задоволення вимог кредиторів в порядку, встановленому цією статтею:

1. в **першу чергу** задовольняються:
 - а) вимоги, забезпечені заставою;
 - б) виплати вихідної допомоги звільненим працівникам банкрута, в тому числі відшкодування кредиту, отриманого на ці цілі;
 - в) витрати, пов'язані з провадженням у справі про банкрутство в господарському суді та роботою ліквідаційної комісії, в тому числі:
 - витрати на оплату державного мита;
 - витрати заявника на публікацію оголошення про порушення справи про банкрутство;
 - витрати на публікацію в офіційних друкованих органах інформації про порядок продажу майна банкрута;

- витрати на публікацію в засобах масової інформації про поновлення провадження у справі про банкрутство у зв'язку з визнанням мирової угоди недійсною;
- витрати арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора), пов'язані з утриманням і збереженням майнових активів банкрута;
- витрати кредиторів на проведення аудиту, якщо аудит проводився за рішенням господарського суду за рахунок їх коштів;
- витрати на оплату праці арбітражних керуючих (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора).

Перелічені витрати відшкодовуються ліквідаційною комісією після реалізації нею частини ліквідаційної маси, якщо інше не передбачено законом;

2. у **другу чергу** задовольняються вимоги, що виникли із зобов'язань банкрута перед працівниками підприємства-банкрута (за винятком повернення внесків членів трудового колективу до статутного фонду підприємства), зобов'язань, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, шляхом капіталізації відповідних платежів у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, а також вимоги громадян-довірителів (вкладників) довірчих товариств або інших суб'єктів підприємницької діяльності, які залучали майно (кошти) довірителів (вкладників);
3. у **третю чергу** задовольняються вимоги щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів);
4. у **четверту чергу** задовольняються вимоги кредиторів, не забезпечені заставою, в тому числі й вимоги, що виникли із зобов'язань у процедурі розпорядження майном боржника чи у процедурі його санації;
5. у **п'яту чергу** задовольняються вимоги щодо повернення внесків членів трудового колективу до статутного фонду підприємства;
6. у **шосту чергу** задовольняються інші вимоги.

При цьому вимоги кожної наступної черги задовольняються по мірі надходження на рахунок коштів від продажу майна банкрута після повного задоволення вимог попередньої черги. У разі недостатності коштів, одержаних від продажу майна банкрута, для повного задоволення всіх вимог однієї черги вимоги задовольняються пропорційно сумі вимог, що належать кожному кредитору однієї черги. У разі відмови кредитора від задоволення визнаної у встановленому порядку вимоги, ліквідаційна комісія не враховує суму грошових вимог цього кредитора. Вимоги, заявлені після закінчення строку, встановленого для їх подання, не розглядаються і вважаються погашеними. Вимоги, не задоволені за недостатністю майна, вважаються також погашеними.

У разі, якщо господарським судом винесено ухвалу про ліквідацію юридичної особи-банкрута, майно, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, передається власникові або уповноваженому ним органу, а майно державних підприємств – відповідному органу приватизації для наступного продажу. Кошти, одержані від продажу цього майна, спрямовуються до Державного бюджету України.

Після завершення усіх розрахунків з кредиторами, ліквідатор подає до господарського суду звіт та ліквідаційний баланс, до якого додаються:

1. показники виявленої ліквідаційної маси (дані її інвентаризації);
2. відомості про реалізацію об'єктів ліквідаційної маси з посиланням на укладені договори купівлі-продажу;
3. копії договорів купівлі-продажу та акти приймання-передачі майна;

4. реєстр вимог кредиторів з даними про розміри погашених вимог кредиторів;
5. документи, які підтверджують погашення вимог кредиторів.

Глава 23

ВИЗНАННЯ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА БАНКРУТОМ

Стаття 209. Неспроможність суб'єкта підприємництва

1. У разі нездатності суб'єкта підприємництва після настання встановленого строку виконати свої грошові зобов'язання перед іншими особами, територіальною громадою або державою інакше як через відновлення його платоспроможності цей суб'єкт (боржник) відповідно до частини четвертої статті 205 цього Кодексу визнається неспроможним.

2. Нездатність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів інакше як через застосування визначеної судом ліквідаційної процедури вважається банкрутством.

3. Суб'єктом банкрутства (далі - банкрутом) може бути лише суб'єкт підприємницької діяльності. Не можуть бути визнані банкрутом казенні підприємства, а також відокремлені структурні підрозділи господарської організації.

4. Щодо банкрутства державних комерційних підприємств законом передбачаються додаткові вимоги та гарантії права власності Українського народу.

Стаття 210. Кредитори неплатоспроможних боржників

1. Кредиторами неплатоспроможних боржників є суб'єкти, зазначені в частині першій статті 209 цього Кодексу, які мають підтверджені відповідно до законодавства вимоги до боржника щодо грошових зобов'язань, включаючи кредиторів, вимоги яких повністю або частково забезпечені заставою. Правами кредиторів щодо неплатоспроможних боржників користуються також визначені законом органи справляння податків, зборів (обов'язкових платежів).

2. У разі якщо до одного боржника мають грошові вимоги одночасно два або більше кредиторів, вони утворюють збори (комітет) кредиторів відповідно до вимог закону.

Стаття 211. Заходи щодо запобігання банкрутству суб'єктів підприємництва

1. Засновники (учасники) суб'єкта підприємництва, власник майна, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, у межах своїх повноважень зобов'язані вживати своєчасних заходів щодо запобігання його банкрутству.

2. Власники майна державного (комунального) або приватного підприємства, засновники (учасники) суб'єкта підприємництва, що виявився неплатоспроможним боржником, кредитори та інші особи в межах заходів щодо запобігання банкрутству вказаного суб'єкта можуть подати йому фінансову допомогу в розмірі, достатньому для погашення його зобов'язань перед кредиторами, включаючи зобов'язання щодо сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), та відновлення платоспроможності цього суб'єкта (досудова санація).

3. Подання фінансової допомоги боржнику передбачає його обов'язок взяти на себе відповідні зобов'язання перед особами, які подали допомогу, в порядку, встановленому законом.

4. Досудова санація державних підприємств здійснюється за рахунок бюджетних коштів, обсяг яких встановлюється законом про Державний бюджет України. Умови проведення досудової санації державних підприємств за рахунок інших джерел фінансування погоджуються з органом, наділеним господарською компетенцією щодо боржника, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Стаття 212. Процедури, що застосовуються до неплатоспроможного боржника

1. У випадках, передбачених законом, щодо неплатоспроможного боржника застосовуються такі процедури:

розпорядження майном боржника;

мирова угода;

санація (відновлення платоспроможності) боржника;

ліквідація банкрута.

2. Санація боржника або ліквідація банкрута здійснюється з дотриманням вимог антимонопольно-конкурентного законодавства.

3. З дня винесення ухвали про порушення провадження у справі про банкрутство реорганізація юридичної особи - боржника власником (уповноваженим ним органом), а також передача майна боржника в статутний фонд допускаються лише у випадках та порядку, передбачених законом.

Стаття 213. Майнові активи неплатоспроможного боржника

1. З метою врегулювання заборгованості неплатоспроможного боржника у процедурах, зазначених у статті 212 цього Кодексу, використовуються майнові активи, які належать йому на підставі речових та зобов'язальних прав, а також права інтелектуальної власності.

2. До складу ліквідаційної маси включаються також майнові активи осіб, які відповідають за зобов'язаннями неплатоспроможного боржника відповідно до закону або установчих документів боржника.

Стаття 214. Державна політика з питань банкрутства

1. Державну політику щодо запобігання банкрутству, забезпечення умов реалізації процедур відновлення платоспроможності суб'єкта підприємництва або визнання його банкрутом щодо державних підприємств та підприємств, у статутному фонді яких частка державної власності перевищує двадцять п'ять відсотків, а також суб'єктів підприємництва інших форм власності у випадках, передбачених законом, здійснює орган державної влади з питань банкрутства.

2. Орган державної влади з питань банкрутства сприяє створенню організаційних, економічних та інших умов, необхідних для реалізації процедур відновлення платоспроможності суб'єктів підприємництва - боржників або визнання їх банкрутами. Повноваження органу державної влади з питань банкрутства визначаються законом.

3. Процедури щодо неплатоспроможних боржників, передбачені цим Кодексом, не застосовуються до казенних підприємств. До державних підприємств, які відповідно до закону не підлягають приватизації, вказані процедури застосовуються в частині санації чи ліквідації лише після виключення їх у встановленому порядку з переліку об'єктів, що не підлягають приватизації.

4. У випадках, передбачених законом, не застосовуються процедури банкрутства щодо комунальних підприємств.

5. Щодо окремих категорій суб'єктів підприємництва законом можуть бути визначені особливості регулювання відносин, пов'язаних з банкрутством.

6. Відносини, пов'язані з банкрутством, учасниками яких є іноземні кредитори, регулюються законодавством України з урахуванням відповідних положень міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Стаття 215. Відповідальність за порушення законодавства про банкрутство

1. У випадках, передбачених законом, суб'єкт підприємництва - боржник, його засновники (учасники), власник майна, а також інші особи несуть юридичну відповідальність за порушення

вимог законодавства про банкрутство, зокрема фіктивне банкрутство, приховування банкрутства або умисне доведення до банкрутства.

2. Фіктивним банкрутством визнається завідомо неправдива заява суб'єкта підприємництва до суду про нездатність виконати зобов'язання перед кредиторами та державою. Встановивши факт фіктивного банкрутства, тобто фактичну платоспроможність боржника, суд відмовляє боржникові у задоволенні заяви про визнання банкрутом і застосовує санкції, передбачені законом.

3. Умисним банкрутством визнається стійка неплатоспроможність суб'єкта підприємництва, викликана цілеспрямованими діями власника майна або посадової особи суб'єкта підприємництва, якщо це завдало істотної матеріальної шкоди інтересам держави, суспільства або інтересам кредиторів, що охороняються законом.

4. Приховування банкрутства, фіктивне банкрутство або умисне доведення до банкрутства, а також неправомірні дії у процедурах неплатоспроможності, пов'язані з розпорядженням майном боржника, що завдали істотної шкоди інтересам кредиторів та держави, тягнуть за собою кримінальну відповідальність винних осіб відповідно до закону.

Тема 3: Договори у підприємницькій діяльності

1. Загальні положення про договірні зобов'язання.
2. Зміст підприємницьких договорів.
3. Укладання підприємницьких договорів.
4. Реєстрація договорів та гербовий збір.
5. Установчий договір про створення господарського товариства.
6. Договір про спільну діяльність.

1. Безпосередня діяльність суб'єктів підприємництва пов'язана з виконанням зобов'язань як внутрішнього характеру між співзасновниками, між окремими структурними підрозділами комерційної структури, самою комерційною структурою та її працівниками, так і зовнішнього характеру – з контрагентами, постачальниками та споживачами. Публічні зобов'язання виникають між підприємцем та державою в особі уповноважених її органів, з органами місцевого самоврядування. В разі заподіяння шкоди та в інших передбачених законом чи договором випадках між ними можуть виникнути приватно-правові зобов'язання.

Виходячи із загальних положень про зобов'язання, можна визначити, що у підприємницькій діяльності в основному виникають договірні, а у прямо передбачених законом випадках і позадоговірні зобов'язання, особливо ті, що виникають внаслідок заподіяння шкоди. Особливу їх групу у підприємстві складають зобов'язання із односторонньої обіцянки винагороди та конкурсів.

Підприємницька діяльність передбачає необхідною умовою реалізації товару (послуг та ін.) укладання різноманітних договорів. Такі договори відносяться як до процесу створення суб'єктів підприємства – юридичних осіб, так і безпосередньо спрямовані на досягнення поставленої мети такої діяльності – отримання підприємницького прибутку. Це передумовлює участь у цьому процесі інших зацікавлених у товарі осіб, взаємовідносини з якими повинні бути чітко врегульовані правовими нормами. Такою універсальною правовою формою для врегулювання широкого кола зобов'язань є цивільно-правовий договір, який отримав спеціальну назву **підприємницького чи господарського**.

Згаданим договорам притаманні загальні риси, додержання яких зумовлено вимогами чинного законодавства:

1. це дозволені вольові акти суб'єктів підприємництва;
2. виражена в них воля спрямована на досягнення бажаних наслідків для учасників договорів (встановлення, зміну, або припинення правовідносин).

Будучи укладеними у визначеній формі (письмовій, або у рідких випадках усній), вони відрізняються від інших юридичних актів, з якими закон пов'язує правові наслідки (подій, правопорушень, вчинків) наведеними вище рисами та ознаками.

Розділ IV ГК визначає господарські зобов'язання, зокрема глава 19 присвячена загальним положенням про господарські зобов'язання. **Господарським визнається зобов'язання**, що виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником (учасниками) відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених ГК, в силу якого один суб'єкт (зобов'язана сторона, у тому числі боржник) зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо), або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (управнена

сторона, у тому числі кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку. Сторони можуть за взаємною згодою конкретизувати або розширити зміст господарського зобов'язання в процесі його виконання, якщо законом не встановлено інше.

Господарські зобов'язання можуть виникати:

– безпосередньо із закону або іншого нормативно-правового акта, що регулює господарську діяльність;

– з акту управління господарською діяльністю;

– з господарського договору та інших угод, передбачених законом, а також з угод, не передбачених законом, але таких, які йому не суперечать;

– внаслідок заподіяння шкоди суб'єкту або суб'єктом господарювання, придбання або збереження майна суб'єкта або суб'єктом господарювання за рахунок іншої особи без достатніх на те підстав;

– у результаті створення об'єктів інтелектуальної власності та інших дій суб'єктів, а також внаслідок подій, з якими закон пов'язує настання правових наслідків у сфері господарювання (ст. 174 ГК).

Основними видами господарських зобов'язань є майново-господарські зобов'язання та організаційно-господарські зобов'язання.

Майново-господарськими визнаються цивільно-правові зобов'язання, що виникають між учасниками господарських відносин при здійсненні господарської діяльності, в силу яких зобов'язана сторона повинна вчинити певну господарську дію на користь другої сторони або утриматися від певної дії, а управнена сторона має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку.

Суб'єктами майново-господарських зобов'язань можуть бути суб'єкти господарювання, негосподарюючі суб'єкти – юридичні особи, а також органи державної влади, органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією. Якщо майново-господарське зобов'язання виникає між суб'єктами господарювання або між суб'єктами господарювання і негосподарюючими суб'єктами – юридичними особами, зобов'язаною та управненою сторонами зобов'язання є відповідно боржник і кредитор. Зобов'язання майнового характеру, що виникають між суб'єктами господарювання та негосподарюючими суб'єктами – громадянами, не є господарськими і регулюються іншими актами законодавства.

Суб'єкти господарювання у випадках, передбачених ГК та іншими законами, можуть добровільно брати на себе зобов'язання майнового характеру на користь інших учасників господарських відносин (благодійництво тощо). Такі зобов'язання не є підставою для вимог щодо їх обов'язкового виконання (ст. 175 ГК).

Майново-господарські зобов'язання, які виникають між суб'єктами господарювання або між суб'єктами господарювання і негосподарюючими суб'єктами – юридичними особами на підставі господарських договорів, є господарсько-договірними зобов'язаннями (ст. 179 ГК).

Організаційно-господарськими визнаються господарські зобов'язання, що виникають у процесі управління господарською діяльністю між суб'єктом господарювання та суб'єктом організаційно-господарських повноважень, в силу яких зобов'язана сторона повинна здійснити на користь другої сторони певну управлінсько-господарську (організаційну) дію або утриматися від певної дії, а управнена сторона має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку. Організаційно-господарські зобов'язання можуть виникати:

– між суб'єктом господарювання та власником, який є засновником даного суб'єкта, або органом державної влади, органом місцевого самоврядування, наділеним господарською компетенцією щодо цього суб'єкта;

– між суб'єктами господарювання, які разом організують об'єднання підприємств чи господарське товариство, та органами управління цих об'єднань чи товариств;

– між суб'єктами господарювання, у разі якщо один з них є щодо іншого дочірнім підприємством;

– в інших випадках, передбачених ГК, іншими законодавчими актами або установчими документами суб'єкта господарювання.

Організаційно-господарські зобов'язання суб'єктів можуть виникати з договору та набувати форми договору. Суб'єкти господарювання мають право разом здійснювати господарську діяльність для досягнення спільної мети, без утворення єдиного суб'єкта господарювання, на умовах, визначених договором про спільну діяльність. У разі якщо учасники договору про спільну діяльність доручають керівництво спільною діяльністю одному з учасників, на нього може бути покладено обов'язок ведення спільних справ. Такий учасник здійснює організаційно-управлінські повноваження на підставі доручення, підписаного іншими учасниками (ст. 176 ГК).

Крім вказаних видів, ГК передбачає існування соціально-комунальних та публічних зобов'язань суб'єктів господарювання.

Суб'єкти господарювання зобов'язані за рішенням місцевої ради за рахунок своїх коштів відповідно до закону створювати спеціальні робочі місця для осіб з обмеженою працездатністю та організувати їх професійну підготовку. Суб'єкти господарювання можуть, незалежно від статутної мети своєї діяльності, брати на себе зобов'язання про господарську допомогу у вирішенні питань соціального розвитку населених пунктів їх місцезнаходження, у будівництві й утриманні соціально-культурних об'єктів та об'єктів комунального господарства і побутового обслуговування, подавати іншу господарську допомогу з метою розв'язання місцевих проблем. Суб'єкти господарювання мають право брати участь у формуванні відповідних фондів місцевих рад, якщо інше не встановлено законом, та у виконанні робіт щодо комплексного економічного і соціального розвитку території (ст. 177 ГК).

Суб'єкт господарювання, який відповідно до закону та своїх установчих документів зобов'язаний здійснювати виконання робіт, надання послуг або продаж товарів кожному, хто до нього звертається на законних підставах, не має права відмовити у виконанні робіт, наданні послуг, продажу товару за наявності у нього такої можливості або надавати перевагу одному споживачеві перед іншими, крім випадків, передбачених законодавством. Суб'єкт господарювання, який безпідставно ухиляється від виконання публічного зобов'язання, повинен відшкодувати другій стороні завдані цим збитки в порядку, визначеному законом. Кабінет Міністрів України може у визначених законом випадках видавати правила, обов'язкові для сторін публічного зобов'язання, в тому числі щодо встановлення або регулювання цін. Умови зобов'язання, що не відповідають цим правилам або встановленим цінам, є недійсними (ст. 178 ГК).

Класифікація угод.

Угоди можуть бути односторонні, двох- та багатосторонні, як це передбачено законодавством (ЦК України).

У разі укладення односторонньої угоди підприємцем має місце тільки волевиявлення такого суб'єкту, яке повинно визнаватися з боку інших фізичних та юридичних осіб, у тому числі

органами державної влади та управління, а якщо таке волевиявлення не суперечить чинному законодавству України та не зачіпає охороняємих законних прав та інтересів інших осіб, то воно породжує правові наслідки. Наприклад, бажання громадянина здійснювати підприємницьку діяльність без створення юридичної особи передбачає за умови самостійну ініціативу, що має своїм вираженням встановлений законодавством обов'язок державної влади – реєстраційних органів здійснити таку реєстрацію за умови, що на громадянина не поширюються встановлені законом застереження, заборони та обмеження. Проте така реєстрація підприємницької діяльності може бути згодом скасована, якщо виявиться, що такий громадянин вказав недостовірні відомості (наприклад те, що він працює на посаді державного службовця, яка безпосередньо передбачає контроль за підприємцями).

Двох- та багатосторонні або взаємні угоди мають назву **договору**. Для таких угод характерна взаємоузгодженість волевиявлень двох осіб. До них, зокрема, належить засновницький (установчий) договір про створення господарського товариства, або об'єднання підприємств; угоди куплі-продажу; угоди про надання юридичних або інших послуг суб'єктами підприємництва та інші. Переважна більшість підприємницьких договорів мають двохсторонній характер, а в тих випадках, де йде мова про кооперацію в такій діяльності використовується конструкція договору про спільну діяльність. У двохсторонньому та багатосторонньому договорі між їх сторонами виникають взаємні права та обов'язки. Укладання таких договорів можливо тоді, коли має місце взаємне бажання двох осіб, яке виражене у взаємній угоді.

Багатосторонні договори – це різновид взаємних угод, відмінність яких полягає в тому, що при їх укладенні та виконанні беруть участь більше ніж дві особи, що мають взаємні права та юридичні обов'язки. До таких угод треба віднести договір про сумісну діяльність. В окремих випадках закон зумовлює необхідність участі в підприємницькій угоді не менше ніж три особи, наприклад, при створенні страхового товариства.

2. Загальні умови укладання договорів, що породжують господарські зобов'язання, передбачені ст. 179 ГК.

Кабінет Міністрів України, уповноважені ним органи виконавчої влади можуть рекомендувати суб'єктам господарювання орієнтовні умови господарських договорів (примірні договори), а у визначених законом випадках – затверджувати типові договори.

Укладення господарського договору є обов'язковим для сторін, якщо він заснований на державному замовленні, виконання якого є обов'язком для суб'єкта господарювання у випадках, передбачених законом, або існує пряма вказівка закону щодо обов'язковості укладення договору для певних категорій суб'єктів господарювання чи органів державної влади або органів місцевого самоврядування.

При укладенні господарських договорів сторони можуть визначати зміст договору на основі:

- вільного волевиявлення, коли сторони мають право погоджувати на свій розсуд будь-які умови договору, що не суперечать законодавству;
- примірному договору, рекомендованого органом управління суб'єктам господарювання для використання при укладенні ними договорів, коли сторони мають право за взаємною згодою змінювати окремі умови, передбачені примірним договором, або доповнювати його зміст;

– типового договору, затвердженого Кабінетом Міністрів України, чи у випадках, передбачених законом, іншим органом державної влади, коли сторони не можуть відступати від змісту типового договору, але мають право конкретизувати його умови;

– договору приєднання, запропонованого однією стороною для інших можливих суб'єктів, коли ці суб'єкти у разі вступу в договір не мають права наполягати на зміні його змісту.

Зміст договору, що укладається на підставі державного замовлення, повинен відповідати цьому замовленню.

Суб'єкти господарювання, які забезпечують споживачів, електроенергією, зв'язком, послугами залізничного та інших видів транспорту, а у випадках, передбачених законом, також інші суб'єкти зобов'язані укладати договори з усіма споживачами їхньої продукції (послуг). Законодавством можуть бути передбачені обов'язкові умови таких договорів.

Господарські договори укладаються за правилами, встановленими Цивільним кодексом України з урахуванням особливостей, передбачених ГК, іншими нормативно-правовими актами щодо окремих видів договорів.

Зміст господарського договору становлять умови договору, визначені угодою його сторін, спрямованою на встановлення, зміну або припинення господарських зобов'язань, як погоджені сторонами, так і ті, що приймаються ними як обов'язкові умови договору відповідно до законодавства. Господарський договір вважається укладеним, якщо між сторонами у передбачених законом порядку та формі досягнуто згоди щодо усіх його істотних умов. **Істотними** є умови, визнані такими за законом чи необхідні для договорів даного виду, а також умови, щодо яких на вимогу однієї із сторін повинна бути досягнута згода.

При укладенні господарського договору сторони зобов'язані у будь-якому разі погодити предмет, ціну та строк дії договору.

Умови про предмет у господарському договорі повинні визначати найменування (номенклатуру, асортимент) та кількість продукції (робіт, послуг), а також вимоги до їх якості. Вимоги щодо якості предмета договору визначаються відповідно до обов'язкових для сторін нормативних документів, а у разі їх відсутності – в договірному порядку, з додержанням умов, що забезпечують захист інтересів кінцевих споживачів товарів і послуг.

Ціна у господарському договорі визначається в порядку, встановленому ГК, іншими законами, актами Кабінету Міністрів України. За згодою сторін у господарському договорі може бути передбачено доплати до встановленої ціни за продукцію (роботи, послуги) вищої якості або виконання робіт у скорочені строки порівняно з нормативними. У разі визнання погодженої сторонами в договорі ціни такою, що порушує вимоги антимонопольно-конкурентного законодавства, антимонопольний орган має право вимагати від сторін зміни умови договору щодо ціни.

Строком дії господарського договору є час, впродовж якого існують господарські зобов'язання сторін, що виникли на основі цього договору. На зобов'язання, що виникли у сторін до укладення ними господарського договору, не поширюються умови укладеного договору, якщо договором не передбачено інше. Закінчення строку дії господарського договору не звільняє сторони від відповідальності за його порушення, що мало місце під час дії договору (ст. 180 ГК).

За загальним правилом підприємницькі договори повинні передбачати істотні та звичайні умови. Але сторони можуть передбачити і випадкові умови (наприклад, червоний колір обладнання для високоточного виробництва, який повинен стимулювати уважність працівників).

У підприємницьких договорах при їх укладанні необхідна наявність наступних обов'язкових умов:

- а) відповідність договорів чинному законодавству України;
- б) відповідність договорів статутним цілям та завданням суб'єктів підприємництва;
- в) укладення їх у відповідній формі, що передбачена саме для таких угод. Основна маса підприємницьких угод укладається в письмовій формі. В той же час, для деяких з них така форма спеціально передбачена чинним законодавством: (затверджена державним органом типова форма договору – Типова форма оренди державного майна, затверджена постановою Кабінету Міністрів України у відповідності до Закону України “Про оренду державного майна”);

г) договори повинні бути підписані уповноваженими на те посадовими особами суб'єктів підприємництва відповідно до положень їх правоустановчих договорів з обов'язковою вказівкою на займану посаду чи видане в установленому порядку доручення, на підставі якого вони діють;

д) додатки до договорів (специфікації, графіки тощо), якщо вони передбачені, обов'язково повинні мати вказівку на таку обставину в текстах самих додатків, та не входить у протиріччя з самими договорами;

е) передбачувати і деталізувати відповідальність сторін у разі порушення договірних зобов'язань;

в) вказувати на порядок вирішення розбіжностей;

з) передбачати (забороняти) можливість дострокового виконання договірних зобов'язань;

і) форс-мажорні обставини;

к) наслідки невиконання угоди у разі односторонньої відмови від виконання договору, та деякі інші обставини, що зумовлені окремим видом договірної зобов'язання (наприклад, укладаючи договір купівлі-продажу товарів, суб'єкти підприємницької діяльності повинні врахувати загальні положеннями про угоди та зобов'язання, передбачені чинним ЦК України та особливо тих норм, що безпосередньо регулюють інститут купівлі-продажу і його конкретні субінститути, в тому числі права та обов'язки продавця та покупця; порядок взаєморозрахунків, умови, при яких дана угода може бути визнана недійсною, наслідки допущених сторонами порушень. В даному договорі також потрібно враховувати положення чинного законодавства про захист прав споживачів, застосовувати положення міжнародного законодавства, наприклад, які визначають базисні умови поставок товарів у тому числі в межах нашої країни).

Обов'язок дотримання суб'єктами підприємництва при укладанні підприємницьких договорів їх статутних цілей та завдань обумовлено тим, що у разі виявлення фактів, коли підприємницький договір укладений з порушенням статуту (наприклад, щодо угоди про надання аудиторських послуг юридичною особою, або підприємцем, які не мають на це права і не передбачили таку діяльність у статуті, або для фізичних осіб вона не вказана у свідоцтві про реєстрацію, більш того – не отримали відповідний дозвіл – ліцензію на право здійснення такої діяльності, він визнається недійсним з часу його укладення, що призводить до негативних наслідків для сторін, які уклали такий договір. Наприклад, аудиторська перевірка, що проведена на підставі такої угоди, визнається нечинною і не береться до уваги у випадках банкрутства підприємства, де її здійснення має обов'язковий характер у відповідності до Закону України “Про банкрутство”). Потерпілій стороні, якщо не буде встановлено змову між сторонами такого договору, винна сторона повинна компенсувати спричинені збитки та повернути отримані гроші.

Аналогічне правило застосовується у разі укладення договору про оренду майна з підприємцем, який не має на це права, тобто не має права отримувати підприємницький прибуток,

якщо оренда майна не передбачена у його статуті (свідоцтві) як різновид саме такої підприємницької діяльності. Саме тому фахівці рекомендують у статуті підприємницької структури визначати більше різноманітних видів такої діяльності з оглядом на майбутній розвиток підприємництва.

Невідповідність угоди передбаченій законом формі приводить до наслідків, передбачених ЦК України – її недійсності. Суттєву допомогу підприємцям в уникненні небажаних наслідків визнання угод недійсними дають керівні роз'яснення Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику в справах про визнання угод недійсними” № 8 від 28 квітня 1978 р. із наступними змінами, а також роз'яснення президії Вищого господарського суду України від 6 серпня 1997 р. № 02-5/276 “Про деякі питання практики застосування Закону України “Про підприємництво”, де наведені приклади застосування норм про підприємницьку діяльність у згаданому аспекті.

Коло уповноважених службових осіб, що мають право укласти різноманітні угоди від імені юридичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності передбачається, як правило, у статуті підприємства, а при його відсутності (у тому разі, якщо він не передбачений для окремих організаційно-правових форм) – у засновницькому договорі. Такими повноваженнями, за загальним правилом, наділені керівник підприємства, його заступник, головний бухгалтер, або бухгалтер. В ряді комерційних структур передбачена посада комерційного директора.

Укладаючи угоди від імені юридичної особи, вони несуть відповідальність за подальші наслідки такої угоди як перед державою, так і перед засновником підприємства, про що треба обов'язково вказати у трудовому договорі (контракті) при прийнятті їх на посаду.

Окремий, особливий порядок укладання та підписання договорів передбачений у Законі України “Про зовнішньоекономічну діяльність”, який повинен підписуватись не менш ніж двома особами (якщо він укладається від імені юридичної особи, що зареєстрована по законодавству України, – керівником підприємства, а також особою, спеціально уповноваженою на це довіреністю у відповідності до статуту підприємства. Недодержання згаданого порядку має наслідком визнання такого договору недійсним.

Деякі договори у підприємницькій діяльності мають окремі додатки, що зумовлено прагненням сторін уникнути перевантаження тексту основного договору окремими, як правило, технічними деталями допоміжного змісту до погодженого договору. Так, сторони можуть домовитися про здійснення поставок товарів, продукції протягом певного періоду, про що вказується в основному тексті договору, про базисні умови такої поставки (наприклад, “від складу продавця до митного кордону покупця”) та загальну суму угоди. Щодо кількості товару, асортименту продукції, тари та упаковки та подібне, то такі обставини сторони можуть визначити в додатках до договору, які після їх підписання стають невід'ємними його частинами. Перевагою вказаних додатків може бути також і те, що у разі виникнення необхідності змінити продукцію, наприклад, разі її перевантаження на ринку продажу немає необхідності змінювати весь договір, так як у разі згоди сторін на зміну асортименту продукції змінюються тільки додатки, а сам основний договір, де відображена воля сторін, остається практично без змін, що, між іншим, підвищує загальну підприємницьку культуру (“про що домовилися, це і виконуємо”) та розкриває можливості для прояву принципу свободи договору.

3. Договір вважається укладеним з моменту досягнення угоди між сторонами за всіма його умовами. Укладання підприємницького договору, як і іншого договору, проходить дві стадії:

оферту та акцепт. Для укладення підприємницького, як і любого іншого договору, завжди має бути той, хто першим повинен проявити на це ініціативу. Пропозиція про укладення договору отримала назву оферти, а ініціатор – оферента. Оферта, як пропозиція про укладання договору повинна містити всі його істотні умови та встановлювати строк для її прийняття, бути адресованою конкретній особі, та містити реквізити оферента. Саме цим вона і відрізняється від загальної пропозиції про укладення договорів, що містяться в рекламі, вивісці, прилавку. Разом з тим в праві є поняття **публічної оферти** – адресованої одночасно декільком особам. За загальним правилом офертою вважається складений з дотриманням вказаних вимог проект договору. Однак, оферта може бути виражена в державному контракті чи іншому адміністративному акті, вона може бути виражена усно, наприклад, при торгівлі на ринках.

Господарський договір за загальним правилом викладається у формі єдиного документа, підписаного сторонами та скріпленого печатками. Допускається укладення господарських договорів у спрощений спосіб, тобто шляхом обміну листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами тощо, а також шляхом підтвердження прийняття до виконання замовлень, якщо законом не встановлено спеціальні вимоги до форми та порядку укладення даного виду договорів. Проект договору може бути запропонований будь-якою з сторін. У разі якщо проект договору викладено як єдиний документ, він надається другій стороні у двох примірниках (ч. 1,2 ст. 181 ГК). Тобто сторона, що виконує основний обов'язок щодо продажу товару, складає проект такого договору і після узгодження з керівником підприємства чи іншою посадовою особою, а також юристом два екземпляри підписує і направляє акцептанту.

Сторона, яка одержала проект договору (акцептант), у разі згоди з його умовами оформляє договір відповідно до вимог закону і повертає один примірник договору другій стороні або надсилає відповідь на лист, факсограму тощо у 20-денний строк після одержання договору (ч. 3 ст. 181 ГК). З моменту підписання акцептантом договору він набуває чинності і підлягає виконанню сторонами. В той же час, за попередньої згоди сторін проект договору може скласти і направити сторона, що виконує пасивні обов'язки – приймає товар та сплачує за нього встановлену договором суму.

Але така ідеальна модель буває вкрай рідко. Динамічність ринку та його кон'юктура спричиняє необхідність додаткового узгодження умов договору уже на стадії його укладення. Правовою формою вираження волі на зміну тих чи інших умов договору є **протокол розбіжностей**. За наявності заперечень щодо окремих умов договору сторона, яка одержала проект договору (акцептант), складає протокол розбіжностей, про що робиться застереження у договорі, та у двадцятиденний строк надсилає другій стороні два примірники протоколу розбіжностей разом з підписаним договором (ч. 4 ст. 181 ГК). Тим самим акцептант стає оферентом. Якщо його протокольна оферта буде прийнята другою стороною, то договір рахується укладеним на умові, що викладена в протоколі розбіжностей, а якщо ні – договір вважається таким, що не відбувся – “у разі якщо сторони не досягли згоди з усіх істотних умов господарського договору, такий договір вважається неукладеним (таким, що не відбувся). Якщо одна із сторін здійснила фактичні дії щодо його виконання, правові наслідки таких дій визначаються нормами Цивільного кодексу України” (ч. 8 ст. 181 ГК). Але це не заважає сторонам і в подальшому узгоджувати суперечливі умови договору чи через той же протокол розбіжностей чи шляхом обміну телеграмами, телетайпограмами і дійти до згоди. Сторона, яка одержала протокол розбіжностей до договору, зобов'язана протягом 20 днів розглянути його, в цей же строк вжити заходів для врегулювання розбіжностей з другою стороною та включити до договору всі прийняті пропозиції, а ті розбіжності, що залишились неврегульованими, передати в цей же строк до суду, якщо на це є згода другої сторони (ч. 5 ст. 181 ГК).

У разі досягнення сторонами згоди щодо всіх або окремих умов, зазначених у протоколі розбіжностей, така згода повинна бути підтверджена у письмовій формі (протоколом узгодження розбіжностей, листами, телеграмами, телетайпограмами тощо) (ч. 6 ст. 181 ГК).

Якщо сторона, яка одержала протокол розбіжностей щодо умов договору, заснованого на державному замовленні або такого, укладення якого є обов'язковим для сторін на підставі закону, або сторона – виконавець за договором, що в установленому порядку визнаний монополістом на певному ринку товарів (робіт, послуг), яка одержала протокол розбіжностей, не передасть у зазначений 20-денний строк до суду розбіжності, що залишилися неврегульованими, то пропозиції другої сторони вважаються прийнятими (ч. 7 ст. 181 ГК).

Договірна техніка та тактика є доволі складними процесами, що вимагає знання психології, економіки і, перш за все, ринкової кон'юнктури, ділового етикету тощо.

Разом з тим, в договірній практиці договори укладаються при безпосередньому контакті уповноважених на це осіб. Тому всі розбіжності вирішуються на місці, а при виході за межі визначеного повноваження є завжди можливість через сучасні засоби зв'язку узгодити суперечливі умови з першими особами – керівниками комерційних структур. Сучасні комп'ютерні та інші операційні системи також широко застосовуються при укладенні договорів, особливо при укладанні банківських угод.

Важливе значення при укладенні договорів мають строки. В практиці прийнято, що за угодами, які укладаються на один рік, обіг проекту договору, а в необхідних випадках і протоколу розбіжностей повинен не перевищувати 10 днів, по довготривалих договірних зв'язках цей термін становить 20 днів.

Господарський кодекс України передбачає особливості укладання окремих видів договорів:

1. попередніх договорів (ст. 182 ГК);
2. господарських договорів за державним замовленням (ст. 183 ГК);
3. господарських договорів на основі вільного волевиявлення сторін, примірних і типових договорів (ст. 184 ГК);
4. господарських договорів на біржах, ярмарках, публічних торгах (ст. 185 ГК);
5. організаційно-господарських договорів (ст. 186 ГК);
6. господарських договорів за рішенням суду (ст. 187 ГК).

Особливості укладання попередніх договорів.

За попереднім договором суб'єкт господарювання зобов'язується у певний строк, але не пізніше одного року з моменту укладення попереднього договору, укласти основний господарський договір на умовах, передбачених попереднім договором. Попередній договір повинен містити умови, що дозволяють визначити предмет, а також інші істотні умови основного договору. До укладення попередніх договорів не застосовується загальний порядок укладення господарських договорів.

У разі якщо сторона, яка уклала попередній договір, одержавши проект договору від іншої сторони, ухиляється від укладення основного договору, друга сторона має право вимагати укладення такого договору в судовому порядку. Зобов'язання укласти основний договір, передбачене попереднім договором, припиняється, якщо до закінчення строку, в який сторони мають укласти основний договір, одна із сторін не надішле проект такого договору другій стороні. Угода сторін про наміри (протокол про наміри тощо) не визнається попереднім договором і не породжує юридичних наслідків.

Відносини щодо укладення попередніх договорів регулюються ЦК України з урахуванням особливостей, передбачених ХК.

Особливості укладання господарських договорів за державним замовленням.

Договори за державним замовленням укладаються між визначеними законом суб'єктами господарювання – виконавцями державного замовлення та державними замовниками, що уповноважені від імені держави укладати договори (державні контракти), в яких визначаються господарські зобов'язання сторін та регулюються відносини замовника з виконавцем щодо виконання державного замовлення. Держава в особі Кабінету Міністрів України виступає гарантом за зобов'язаннями державних замовників.

Укладення сторонами договору за державним замовленням (державного контракту) здійснюється в загальному порядку з урахуванням особливостей, передбачених законодавством. Державний контракт укладається шляхом підписання сторонами єдиного документа.

Ухилення від укладення договору за державним замовленням є порушенням господарського законодавства і тягне за собою відповідальність, передбачену ХК та іншими законами. Спори, пов'язані з укладенням договору за державним замовленням, в тому числі при ухиленні від укладення договору однієї або обох сторін, вирішуються в судовому порядку. Виконавець державного замовлення звільняється від обов'язку укладення державного контракту на умовах, визначених державним замовленням, у разі визнання в судовому порядку державного замовлення недійсним.

Особливості укладання господарських договорів на основі вільного волевиявлення сторін, примірних і типових договорів.

При укладенні господарського договору на основі вільного волевиявлення сторін проект договору може бути розроблений за ініціативою будь-якої із сторін у строки, погоджені самими сторонами. Укладення договору на основі вільного волевиявлення сторін може відбуватися у спрощений спосіб або у формі єдиного документа, з додержанням загального порядку укладення договорів.

Укладення господарських договорів на основі примірних і типових договорів повинно здійснюватися з додержанням умов, передбачених ст. 179 ХК, не інакше як шляхом викладення договору у вигляді єдиного документа, оформленого згідно з загальними вимогами та відповідно до правил, встановлених нормативно-правовими актами щодо застосування примірних або типових договорів.

Особливості укладання господарських договорів на біржах, ярмарках та публічних торгах.

До укладення господарських договорів на біржах, оптових ярмарках, публічних торгах застосовуються загальні правила укладення договорів на основі вільного волевиявлення, з урахуванням нормативно-правових актів, якими регулюється діяльність відповідних бірж, ярмарків та публічних торгів.

Укладання організаційно-господарських договорів.

Договірне оформлення організаційно-господарських зобов'язань може здійснюватися учасниками господарських відносин як на основі вільного волевиявлення сторін, так і на основі примірних договорів, якщо укладання таких договорів передбачено відповідними нормативно-правовими актами. Спрощений спосіб укладання організаційно-господарських договорів не допускається.

Укладання господарських договорів за рішенням суду.

Спори, що виникають при укладанні господарських договорів за державним замовленням, або договорів, укладення яких є обов'язковим на підставі закону та в інших випадках, встановлених законом, розглядаються судом. Інші переддоговірні спори можуть бути предметом розгляду суду у разі якщо це передбачено угодою сторін або якщо сторони зобов'язані укласти певний господарський договір на підставі укладеного між ними попереднього договору. День набрання чинності рішенням суду, яким вирішено питання щодо переддоговірного спору, вважається днем укладення відповідного господарського договору, якщо рішенням суду не визначено інше.

Стаття 188 передбачає порядок зміни та розірвання господарських договорів.

Зміна та розірвання господарських договорів в односторонньому порядку не допускаються, якщо інше не передбачено законом або договором. Сторона договору, яка вважає за необхідне змінити або розірвати договір, повинна надіслати пропозиції про це другій стороні за договором. Сторона договору, яка одержала пропозицію про зміну чи розірвання договору, у 20-денний строк після одержання пропозиції повідомляє другу сторону про результати її розгляду.

У разі якщо сторони не досягли згоди щодо зміни (розірвання) договору або у разі недержання відповіді у встановлений строк з урахуванням часу поштового обігу, заінтересована сторона має право передати спір на вирішення суду. Якщо судовим рішенням договір змінено або розірвано, договір вважається зміненим або розірваним з дня набрання чинності даним рішенням, якщо іншого строку набрання чинності не встановлено за рішенням суду.

Виконання підприємницьких договорів базується на загальних принципах договірної права: свободи договору, належного та реального виконання, економічності та співробітництва сторін. Сторона, винна у порушенні зобов'язань, повинна відшкодувати належній стороні по договору усі збитки, що виникли у разі такого невиконання. У випадках, коли сторона, що не виконала умов угоди в силу закону або договору, вона несе майнову відповідальність за невиконання або неналежне виконання зобов'язання.

Таким чином, підприємницький договір повинен досить зрозуміло вказувати на те, що саме сторони розуміють під порушенням обов'язків чи інших зобов'язань, а не вносити в текст договору загальну фразу про те, що в разі порушення обов'язків винна сторона несе відповідальність згідно з законодавством України.

Принциповим положенням підприємницької діяльності є недопустимість односторонньої відмови від виконання прийнятого зобов'язання, що відповідає також положенням цивільного законодавства. Так, за загальним правилом, зобов'язання повинні виконуватися належним чином і в установлений строк відповідно до вказівок закону, акту планування, договору, а при відсутності таких вказівок – відповідно до вимог, що звичайно пред'являються. Так, відповідно до Закону України “Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності” зворотня поставка товару повинна бути здійснена на територію країни (постачальнику) у строк, що не перевищує 90 днів. В іншому разі це вважається порушенням зобов'язань, з чим наведений закон пов'язує небажані наслідки саме для постачальника – сплату пені у розмірі 0,3 відсотки від суми непоставленого товару у зворотньому напрямку.

До звичайних вимог відносять, як правило, поставку товару належної якості; передачу квартири, збудованої з матеріалів, які не повинні вміщати речовини, що пагубні для здоров'я людини та інше.

До випадків правомірної відмови від виконання умов договору можна віднести такі, які пов'язуються з терміном “**форс-мажорні обставини**”. Під форс-мажорними обставинами, як правило, розуміють такі виключні обставини, які при звичайних умовах, що діяли на момент підписання договору не могли виникнути, або їх взагалі не було. Наприклад, це пошкодження товару, спричинене внаслідок стихійного лиха; блокування залізниць та інших шляхів натовпом, що спричинило значну затримку постачання; рішення органів влади та державного управління, що прямо забороняють здійснення умов договору; інше (однак і про це обов'язково повинно бути вказано в тексті договору). Так, наприклад, згідно ст. 7 Закону України “Про надзвичайний стан” передбачено ряд техногенних обставин, які сторони можуть самостійно включити в договір як форс-мажор.

Сторона, яка посилається на виникнення форс-мажорних, не передбачених за звичними умовами обставин, повинна довести, що вони були наявні і саме вони спричинили неможливість

виконання договірної зобов'язання. Якщо спору не виникає, то сторони вирішують про подальшу долю взаємної угоди, про збитки та їх компенсацію, яким чином та в який термін.

Якщо угода (договір) укладена у галузі зовнішньоекономічної діяльності, то до згаданого треба додати в тексті договору умову про те, яке саме законодавство (якої країни) застосовується при виконанні такого договору, а у разі виникнення спору, який судовий орган має вирішувати спір (господарське застереження), валюту платежів з обов'язковим співвідношенням до гривні як на момент його укладення, так і на час виконання договору та деякі інші застереження.

Дотримання наведених застережень дозволить підприємцям уникнути небажаних спорів та отримати прибуток у передбачений строк.

Саме завдяки різноманітним угодам здійснюється підприємницька діяльність – від прийняття рішення про державну реєстрацію як суб'єкта підприємництва на початковому етапі діяльності і, нарешті, при прийнятті рішення про її припинення у встановленому порядку. Це обумовлює доцільність розглянути окремі, найбільш типові підприємницькі угоди, які застосовуються серед значного кола підприємництва та у найбільш типових сферах, а саме: установчий договір про створення господарського товариства; договір про спільну діяльність шляхом відокремлювання особливостей наведених договорів на різних етапах їх здійснення (підготовча стадія, виконання самої угоди, припинення договору).

3. За загальним правилом договір вважається укладеним, коли між сторонами у встановленій в належних випадках формі досягнуто угоди по всім істотним умовам. Якщо ж договір підлягає нотаріальному посвідченню, реєстрації, гербуванню, то він вважається укладеним з моменту нотаріального посвідчення, реєстрації, чи гербування (наклейки на його екземпляри марок гербового збору). Інакше він вважається недійсним і не породжує правових наслідків.

Укладення підприємницьких договорів в передбачених законом випадках не породжує прав та обов'язків сторін без проходження процедури реєстрації та гербування.

Реєстрації підлягають лише договори, для яких вона прямо передбачається чинним законодавством. Вони визнаються вчиненими лише з моменту її проведення: договори купівлі-продажу земельних ділянок, цілісних майнових комплексів, житлових будинків (квартир), та інших об'єктів нерухомого майна; деяких цінних паперів, наприклад акцій, договори ренти та довічного утримання, найму земельних ділянок, будівель та інших капітальних споруд, лізингу, ліцензійні договори на передачу прав промислової власності, договір франчайзингу, якщо передаються права на використання запатентованих об'єктів, договори страхування та договори на довірче управління майном, зовнішньоекономічні контракти, та деякі інші договори.

Нормативну базу, що встановлює гербування підприємницьких договорів, складає Закон України "Про гербовий збір" від 13 травня 1999 р., який діяв до 1 січня 2000 р., Указ Президента України "Про гербовий збір" від 6 листопада 1998 р. № 1222/98 та затверджене ним "Положення про гербовий збір", Постанова Кабінету Міністрів України від 14 грудня 1998 р. № 1976 "Про затвердження порядку виготовлення, обліку і зберігання марок гербового збору" і "Порядок складання розрахунку сум сплаченого гербового збору", затвердженого наказом Державної податкової інспекції України № 636 від 17 грудня 1998 р.

Гербовий збір є видом загальнодержавного збору (платежів), що підлягає обов'язковій сплаті суб'єктами підприємницької діяльності при укладенні договорів та проведенні інших операцій. Відповідно до ст. 1 зазначеного закону такий збір сплачується суб'єктами

зовнішньоекономічної діяльності при ввезенні на митну територію України товарів, предметів і транспортних засобів.

Відповідно до цих актів марки гербового збору реалізуються операційним управлінням Ощадбанку, його регіональними правліннями і відділеннями – за безготівковим розрахунком, а також філіями Ощадбанку готівкою. Надання марок гербового збору їх платниками здійснюється не пізніше банківського дня, що настає за днем одержання установою Ощадбанку грошової суми від платника. В разі порушення платником строків одержання марок, отримані від нього суми повертаються.

Гербовий збір не збирається:

- з договорів і установчих документів, поданих для державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності, укладених до 1 січня 1999 року;
- векселів, виданих до 1 січня 1999 року;
- договорів, які пов'язані з використанням коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів, коштів державних цільових фондів;
- договорів, в яких хоча б однією із сторін є фізична особа – не суб'єкт підприємницької діяльності;
- векселів, які видаються органами виконавчої влади;
- установчих договорів суб'єктів підприємницької діяльності, засновниками яких є органи виконавчої влади і з документів, якими в такі установчі документи вносяться зміни чи доповнення.-

Гербовий збір збирається з таких документів:

- договорів, за якими сторони – суб'єкти господарської діяльності зобов'язуються передати майно, виконати роботи, надати послуги, заплатити гроші, а також договорів, якими вносяться зміни, спрямовані на збільшення суми вказаних договорів, якщо такі договори укладаються між резидентами, резидентами і нерезидентами;
- векселів, що видаються відповідно до чинного законодавства України;
- установчих документів суб'єктів підприємницької діяльності, якими визначається розмір статутного фонду, вкладів, а також з документів, якими в такі установчі документи вносяться зміни та доповнення, що спрямовані на збільшення статутного фонду, вкладів, паїв, засновників суб'єктів підприємницької діяльності.

Маркуванню підлягають всі екземпляри оригіналів договорів шляхом наклеювання марок гербового збору на першу сторінку договору в день його підписання і скріплення (погашення) наклеєних марок печатками суб'єктів підприємницької діяльності, що укладають вказані договори. При цьому платник здійснює маркування таким чином, щоб на один екземпляр документа наклеювалось не більше п'яти марок гербового збору. За загальним правилом маркування здійснює сторона, яка проводить оплату за договором, хоча за домовленістю сторін це вправі зробити і інша сторона.

Маркування договорів безпосередньо здійснюється сторонами договору. Вони під час укладення договору складають письмову угоду про те, що одна із сторін маркує всі оригінали договору, або таке маркування здійснює кожна із сторін самостійно. Сторони вправі це передбачити і в тексті самого договору. Маркування установчих документів здійснюється під час державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності самими його засновниками за письмовою угодою між ними, а за її відсутності – кожним засновником відповідно до його визначеного установчими документами паю. Маркування установчих документів під час такої

реєстрації, а також реєстрації змін та доповнень до них здійснюють відповідні суб'єкти підприємництва.

Суми гербового збору, що підлягають сплаті, визначаються його платниками самостійно, виходячи з розміру ставок. Останні в свою чергу визначаються в залежності від грошової суми, що належить сплаті за договором, суми визначеної у векселі, статутного фонду суб'єкта підприємництва чи сум внесків або оцінки майна, що передається засновниками у статутний фонд. Якщо вартість суми договору не вказується, то вони маркуються з розрахунку товару на весь строк дії договору. Якщо договір укладається шляхом обміну листами, факсами чи іншими підписаними сторонами документами, то марки гербового збору наклеюються на вказані документи.

4. Правовою засадою таких договорів є Закон України "Про господарські товариства" та згадана у попередніх главах Постанова Кабінету Міністрів України №740 "Про порядок державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності" від 25.05.1998 р. Установчий договір укладається там, де при створенні нової юридичної особи беруть участь два або більше засновників, серед яких можуть бути як юридичні так і фізичні особи. Його завдання – визначити статус (правове положення) новоствореної юридичної особи, а саме – вид господарського товариства, розмір статутного фонду та порядок його утворення, порядок розподілу прибутків та збитків серед засновників, правове положення останніх, та деякі інші, що передбачені ст. 4 Закону України "Про господарські товариства". Якщо для обраної організаційно-правової форми суб'єкта підприємницької діяльності статут не потрібен (повні та командитні товариства), то установчий договір повинен додатково в себе включати також положення, які, за звичаєм, знаходять своє відображення саме у статуті підприємства (мета та предмет діяльності товариства, органи, які виконують виконавчі, контрольні функції, фонди товариства, повноваження трудового колективу, умови реорганізації і припинення діяльності та деякі інші).

Для деяких господарських товариств, а саме відкритих акціонерних товариств, що створюються шляхом приватизації, Фонд Державного майна України затвердив Типовий статут та засновницький договір, в яких знайшли своє відображення особливості, що притаманні періоду реорганізації державних підприємств України.

Незначними особливостями, що відображають управлінські зв'язки юридичних осіб – підприємств України, мають об'єднання підприємств, що створюються на підставі Закону України "Про підприємства України". Стаття 3 згаданого закону вказує, що такі об'єднання як асоціації та корпорації є договірними, що також передбачає для їх створення необхідність укладання установчого договору, в якому повинні відобразитися положення, що передбачені ст. 9 наведеного закону для статуту підприємства. Особливостями, що притаманні саме для таких договорів про створення об'єднань підприємств, є більш детальніша регламентація координації господарської діяльності (для асоціації) та вичленення виробничих, наукових та комерційних інтересів засновників об'єднання підприємств – для корпорації.

У підготовчій чи організаційній стадії, що передує саме його укладанню, засновники повинні провести загальні збори і визначитися з усіх питань, які вони включають до установчого договору обраної організаційно-правової форми товариства, дотримання яких у тексті договору безпосередньо передбачене чинним законодавством, обрати керівника підприємства та особу, якій вони доручають здійснити усю подальшу процедуру державної реєстрації господарського товариства. Затверджений протокол таких зборів є підставою для подальшої процедури реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності. Його копія подається при відкритті рахунків у банківських

установах. Проведення подальших загальних зборів, черговість яких визначена у самому такому договорі (або у статуті господарського товариства), також відображається у протоколах, які повинні бути оформлені у єдину книгу, що видається на вимогу будь-кого з засновників в будь-який час. Протоколи загальних зборів веде обраний засновниками секретар, а самі збори – голова, що також обирається самими засновниками.

Таким чином, **мета установчого договору** – створити юридичну особу шляхом детальної регламентації такої процедури правовими нормами у відповідності до вимог чинного законодавства, що однак не виключає, а навпаки, передбачає їх індивідуалізацію щодо саме обраної структури (локальна нормотворчість). Так, самі засновники визначають конкретний розмір статутного фонду товариства, який повинен бути не менше того, що імперативно встановлений щодо окремих видів господарських товариств і визначають індивідуальний внесок кожного та його структуру до статутного фонду, періодичність проведення загальних зборів, предмет діяльності товариства, можливість для створюваної ними структури входити до інших об'єднань підприємств, строк, на який створюється товариство, умови та порядок розподілу майна при ліквідації та деякі інші.

Стадією виконання такої угоди є безпосередня діяльність створеної структури підприємництва у відповідності до установчого договору протягом усього строку, на який він був передбачений засновниками. На цьому етапі засновники повинні остаточно сформулювати статутний фонд товариства у відповідності до тих зобов'язань, які вони на себе взяли при укладенні установчого договору, або внести додаткові внески до такого фонду, якщо того потребує створена ними юридична особа та якщо це також передбачено установчим договором. Що стосується третіх осіб – інших громадян, підприємств та установ, державних органів управління, то вони повинні також поважати положення установчого договору про створення господарського товариства, або об'єднання підприємств, і не втручатися у ті питання, що вирішуються самим товариством, його засновниками у відповідності до законодавства України та згаданого локального акту суб'єкта підприємництва.

Припинення установчого договору може мати місце тоді, коли, по-перше, скінчився строк, на який він був укладений; або, по-друге, господарське товариство виявилось збитковим, та засновники вирішують питання про його ліквідацію достроково. Установчий договір може бути припинений також внаслідок того, що товариство досягло мети, для якої створювалось.

Різновидом припинення договору є зміна його умов, що стається тоді, коли будь-хто з засновників виявив бажання вийти з товариства (об'єднання підприємств), або, навпаки, коли коло учасників товариства поширюється за рахунок прийняття нових бажаючих. Згадане передумовлює необхідність чітко визначити в тексті договору ще при його укладанні умови, за яких здійснюється вихід з товариства та прийом нових учасників, відповідальність таких осіб по боргам підприємства, що виникли до їх вступу (виходу), якщо це питання не врегульовано законодавчо, або врегульоване у законі лише загальною нормою.

Значну трудність у практичній діяльності товариства викликають умови виключення учасника з товариства тоді, коли про це в установчому договорі зазначено саме загальною нормою про те, що учасника, який систематично не виконує своїх обов'язків щодо товариства, або своїми діями перешкоджає досягненню його мети, означеної при створенні, може бути виключено з числа учасників господарського товариства. Якщо не визначений критерій “систематичного невиконання обов'язків”, або “дій, що перешкоджають досягненню мети товариства” не уникнути протистояння між учасниками товариства та значної кількості судових спорів, що призводить до

подальшого погіршення стосунків серед засновників (учасників) товариства, а зрештою, негативно відобразиться на господарській діяльності самого суб'єкта підприємництва.

Виходячи з прийнятого у практичній діяльності та судовій практиці критерію “систематичність” щодо підприємницької діяльності, то, як правило, систематичним невиконанням своїх обов'язків засновника господарського товариства вважається їх порушення більш, ніж чотири рази. Проте така кількість порушень не буде вважатися обов'язковою, коли саме в установчому договорі засновники вирішать його зменшити до двох таких порушень.

Вказане стосується також і проблеми визначення “дій, що перешкоджають досягненню мети товариства, для якої воно створювалось”. Оскільки суб'єкт підприємницької діяльності повинен мати за мету “досягнення прибутку”, що прямо передбачене у Законі України “Про підприємництво”, то установчий договір має чітко визначити, які саме дії перешкоджають досягненню цієї мети, та яким чином вони повинні фіксуватися.

Установчий договір відрізняється від договору про сумісну діяльність тим, що **метою установчого договору** є створення нової юридичної особи та визначення пов'язаних з цим обов'язків засновників та майбутніх учасників, в той час як договір про сумісну діяльність передбачає обов'язки сторін діяти для досягнення певної спільної господарської мети, а саме: будівництво доріг, будинків, господарських споруд та тому подібне. При цьому, громадяни можуть укладати договори про сумісну діяльність тільки для задоволення особистих побутових потреб. Укладання договору про сумісну діяльність має альтернативний характер для бажаючих громадян та юридичних осіб. Замість такого договору сторони мають право обрати інший договір, наприклад, підяду на будівництво будинку, іншої споруди. Проте укладання установчого договору для створення договірної комерційної структури має обов'язковий характер і замінити його на інший договір неможливо.

Усі підприємницькі договори повинні маркуватися також марками гербового збору. В іншому разі можуть вони бути визнаними недійсними. Проте, якщо договір про сумісну діяльність уклали громадяни, які не є суб'єктами підприємництва, його маркування такими марками не потрібно. Таким чином при укладанні договору про сумісну діяльність нова юридична особа не створюється, проте сам такий договір дозволяє об'єднувати зусилля підприємців для досягнення спільної господарської мети, що зумовлює їх значне поширення та необхідність окремого розгляду.

5. Правовою основою згаданого договору є чинний ЦК України. У практичній діяльності, у тому числі в господарському процесі, широко застосовуються також керівні роз'яснення президії Вищого господарського суду України від 28 квітня 1995 р. № 02-5/302 “Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з укладанням та виконанням договорів про сумісну діяльність”. Такі договори можуть бути як двосторонніми, так і багатосторонніми, тобто без обмеження кількості учасників сумісної діяльності. Господарюючі суб'єкти різних форм власності не позбавлені права укласти договір для досягнення спільної господарської мети шляхом їх сумісної діяльності, яка не забороняється чинним законодавством, оскільки наведений у законі перелік цілей такої діяльності не є вичерпним.

За договором про спільну діяльність сторони (учасники) зобов'язуються спільно діяти без створення юридичної особи для досягнення певної мети, що не суперечить законам. Спільна діяльність може здійснюватися на основі об'єднання вкладів учасників (просте товариство) або

без об'єднання вкладів учасників (ст. 1130 ЦК). Договір про спільну діяльність укладається у письмовій формі. Умови договору про спільну діяльність, у тому числі координація спільних дій учасників або ведення їхніх спільних справ, правовий статус виділеного для спільної діяльності майна, покриття витрат та збитків учасників, їх участь у результатах спільних дій та інші умови визначаються за домовленістю сторін, якщо інше не встановлено законом про окремі види спільної діяльності (ст. 1131 ЦК).

Договори про сумісну діяльність повинні укладатись у письмовій формі, тобто шляхом складання одного документа, підписаного сторонами, чи через обмін листами, телеграмами та іншими підписаними стороною (яка їх надсилає) документами. Договір буде вважатися укладеним у встановленому порядку, коли між сторонами у письмовій формі буде досягнуто згоди по всіх його істотних умовах, що необхідні для його виконання, наприклад, мета договору, порядок та умови ведення спільних справ, види та обсяг внесків кожної із сторін, умови використання результатів сумісної діяльності тощо. Вказане обумовлює розглядання відповідних стадій такого договору та їх особливостей.

На відміну від установчого договору про створення господарського товариства або об'єднання підприємств, на договір про сумісну діяльність розповсюджуються положення про виникнення зобов'язань – такий договір можна укласти за пропозицією, з дотриманням обов'язкової письмової форми. Таким чином, на попередньому, підготовчому етапі укладення договору, заінтересовані сторони можуть попередньо узгодити та вирішити такі питання визначення у договорі як спільна господарська мета. При цьому сторони повинні мати на увазі положення власних засновницьких документів, зокрема статутів, де відповідний вид господарської діяльності повинен бути передбачений. В іншому разі виникає загроза визнання такої угоди недійсною за позовом заінтересованої сторони, наприклад, податкового органу. Вказані застереження стосуються також визначення можливості робити саме внески грошима чи окремим майном суб'єкта підприємництва у склад спільного майна учасників договору, бо у відповідності до чинного законодавства, що регулює згаданий вид договору, грошові та інші майнові внески учасників договору, а також майно, створене або придбане в результаті спільної їх діяльності є їх сумісною власністю, а учасник договору про сумісну діяльність не може розпоряджатися своєю часткою у спільному майні без згоди інших учасників договору.

Договір досягне своєї мети і тоді, коли сторони детально передбачили у договорі порядок покриття витрат, пов'язаних з сумісною діяльністю збитків. Якщо договором такий порядок не передбачений, спільні витрати і збитки будуть покриватися за рахунок спільного майна учасників договору, а суми заборгованостей, яких не вистачає, розподіляться між учасниками договору пропорціонально їх внесків у спільне майно.

Виконання договору про сумісну діяльність передбачає, перш за все, що притаманне взагалі усім підприємницьким договорам, його додержання усіма учасниками протягом всього строку дії такого договору. Особлива роль в цьому покладається на ту сторону, якій доручено за взаємною згодою учасників договору вести керівництво всією діяльністю. Відповідно до чинного законодавства на цю сторону також покладається ведення спільних справ учасників договору.

Особа, якій доручено ведення спільних справ учасників договору про спільну діяльність, діє на підставі довіренності, що підписується іншими учасниками договору. Вона укладає договори, пов'язані із забезпеченням сумісної діяльності, від свого імені і сама набуває цивільних прав і несе обов'язки за договорами. В процесі їх виконання така особа може понести певні збитки, в тому числі спричинені як об'єктивними так і суб'єктивними чинниками. В таких випадках вона має право вимагати їх покриття всіма учасниками договору про спільну діяльність, в тому числі шляхом пред'явлення претензії та позову. Усіма учасниками сумісної діяльності покриваються витрати, наприклад, по орендній платі, експлуатаційні витрати, сплата мита, збитки в зв'язку з інфляційними процесами тощо.

Загальні правила про припинення договору, які були згадані при розгляді установчого договору: досягнення його мети, закінчення строку договору, збитковість, бажання учасника вийти з кола учасників, щодо договору про сумісну діяльність мають суттєві відмінності, а саме: закінчення строку дії договору внаслідок недосягнення поставленої спільної господарської мети не має своїм безумовним наслідком припинення договору. Він може бути подовжений. Проте, щодо установчого договору, закінчення строку його дії є безумовною підставою для проведення дій, пов'язаних з ліквідацією господарського товариства. Договір про сумісну діяльність сторони мають право тимчасово призупинити за будь-яких обставин, що передбачені договором (інфляційні процеси, що зумовили зріст цін та тарифів на перевезення вантажів у певний період тощо). Установчий договір тимчасово призупинити неможливо, бо якщо юридична особа, що створена завдяки такому договору, є збитковою, або інше, що зумовлює необхідність припинення її діяльності, вона може бути тільки ліквідована. Так, відповідно до імперативних вимог податкового законодавства України усі підприємства, у тому числі і такі, що тимчасово не працюють, з будь-яких обставин повинні своєчасно здати звіти до податкових інспекцій та виконувати інші, передбачені законом публічні обов'язки. Пов'язані з цим збитки підприємства, що не працює, можуть бути зменшені шляхом передачі майна в оренду іншим структурам. Повинні бути визначені шляхи по репрофілюванню підприємницької структури та інші заходи.